

การคุ้มครองผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย:
ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจ

วาสนี แสงแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2554

**The Consumer Protection from Unsafe Products:
Case Study on Compensation for Mental damage**

Wasinee Sangkaew

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2011

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดขึ้นด้วยความเมตตากรุณาและเอาใจใส่จากท่านอาจารย์ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำและสนับสนุนเป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ ที่ท่านได้ให้ความกรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ โชคเหมาะ และรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ท่านให้ความกรุณาร่วมแนะนำให้คำปรึกษาเพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องแห่งเนื้อหาของวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ ที่ท่านให้ความกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้กรุณาสละเวลาช่วยชี้แนะ ชักถาม และแสดงข้อคิดเห็นต่างๆ รวมทั้งด้านตำรา แหล่งข้อมูลการศึกษาค้นคว้าอย่างใกล้ชิด ทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณนายกฤษดา แสงแก้ว นายสุวิจักขณ์ แสงแก้วศิวัช นายพสิษฐ์ ภูมิวรรณ และนายเชษฐพล เอกกุลโรจน์ พี่ชายของข้าพเจ้า และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน รวมถึงพี่น้องเพื่อนๆ นักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตที่เกี่ยวข้องทุกคน ซึ่งคอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ ขอรำลึกบูชาพระคุณของนายปรีชาและนางชวนพิศ แสงแก้ว บิดา มารดาของข้าพเจ้า ที่ให้โอกาสศึกษาจนสำเร็จถึงขั้นปริญญาโทบัณฑิต ทั้งได้อุปการะให้ความช่วยเหลือให้การสนับสนุนทุกๆ ด้าน และเป็นกำลังใจอันสำคัญแก่ผู้เขียนเสมอมา อนึ่งหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก่อให้เกิดความรู้และข้อคิดที่มีประโยชน์อันควรแก่การศึกษาและนำไปพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในภายภาคหน้า ผู้เขียนขอมอบคุณความดีนี้ให้แก่บิดามารดาและท่านอาจารย์ทุกท่าน ตลอดจนผู้แต่งหนังสือตำราทุกท่านซึ่งผู้เขียนใช้อย่างองุ่นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่หากมีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

วาสนี แสงแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง	ฐ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. ความหมาย ประวัติความเป็นมา หลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหาย	
 การคุ้มครองผู้บริโภคและการฟ้องคดี	9
2.1 ความหมายของค่าเสียหาย.....	9
2.2 ประวัติความเป็นมาของค่าสินไหมทดแทน	10
2.3 หลักการกำหนดค่าเสียหาย	13
2.3.1 การกำหนดค่าเสียหายตามความมุ่งหมาย.....	13
2.3.1.1 ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages).....	13
2.3.1.2 ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages)	15
2.3.2 การกำหนดค่าเสียหายตามลักษณะความเสียหาย	19
2.3.2.1 ค่าเสียหายที่แท้จริง (Actual Damages)	20
2.3.2.2 ค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General Damages).....	20
2.3.3 แนวปฏิบัติในการกำหนดค่าเสียหาย.....	21
2.3.3.1 ค่าเสียหายตามความเสียหาย (Substantial Damages)	21
2.3.3.2 ค่าเสียหายแบบพิธี (Nominal Damages).....	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหาย	23
2.4.1 ประเทศฝรั่งเศส	23
2.4.2 ประเทศเยอรมัน	26
2.4.3 ประเทศอังกฤษ	27
2.5 แนวคิดและทฤษฎีการคุ้มครองผู้บริโภค.....	28
2.5.1 ทฤษฎีกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค	29
2.5.1.1 ทฤษฎีความรับผิดชอบคู่สัญญา (Privity of Contract).....	29
2.5.1.2 ทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด (Tortious Liability Theory).....	29
2.5.2 บทบาทภาครัฐและเอกชนในการคุ้มครองผู้บริโภค.....	30
2.5.2.1 บทบาทภาครัฐ	30
2.5.2.2 บทบาทภาคเอกชน	32
2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟ้องคดี.....	34
2.6.1 ระบบกล่าวหา.....	34
2.6.2 ระบบไต่สวน	35
2.7 การเรียกร้องค่าเสียหายทางละเมิด	36
2.7.1 ทฤษฎีรับภัย	36
2.7.2 ทฤษฎีความผิด.....	37
2.7.3 ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด	41
3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคจาก	
สินค้าที่ไม่ปลอดภัยในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ	43
3.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค	
จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในประเทศไทย.....	44
3.1.1 ความหมายและความเป็นมาของความเสียหายทางจิตใจ	44
3.1.1.1 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	47
3.1.1.2 กฎหมายวิธีพิจารณาความ.....	53
3.1.1.3 พระราชบัญญัติ	55
3.1.2 ลักษณะของความเสียหายทางจิตใจ	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.1.3 ประเภทของความเสียหายทางจิตใจ.....	65
3.1.3.1 กรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย	65
3.1.3.2 กรณีละเมิดทำให้ถึงแก่ความตาย	66
3.1.4 ประเภทความรับผิดที่มีการเรียกร้องค่าเสียหาย	66
3.1.4.1 ความรับผิดตามสัญญา.....	66
3.1.4.2 ความรับผิดทางละเมิด	68
3.1.5 บุคคลซึ่งมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย.....	69
3.1.5.1 ผู้บริโภค.....	69
3.1.5.2 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค	72
3.1.6 เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าเสียหาย.....	77
3.1.6.1 เจ้าพนักงานคดี.....	77
3.1.6.2 พนักงานอัยการ.....	80
3.1.6.3 คณะกรรมการ	81
3.1.6.4 สมาคม.....	82
3.1.6.5 มูลนิธิ.....	84
3.1.7 องค์กรที่มีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหาย	85
3.1.7.1 องค์กรของรัฐ.....	85
3.1.7.2 องค์กรเอกชน	88
3.1.7.3 องค์กรศาล	88
3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในต่างประเทศ	89
3.2.1 ค่าเสียหายทางจิตใจในต่างประเทศ.....	89
3.2.1.1 กรณีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย	90
1) ประเทศอังกฤษ	90
2) ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	93
3) ประเทศญี่ปุ่น	96
3.2.1.2 กรณีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต	97

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1) ประเทศอังกฤษ	97
2) ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	98
3) ประเทศญี่ปุ่น	101
3.2.2 ค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีความรับผิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย.....	102
3.2.2.1 ผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบในความเสียหาย.....	102
1) ประเทศอังกฤษ	102
2) ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	103
3) ประเทศญี่ปุ่น	103
3.2.2.2 ขอบเขตความรับผิดในความเสียหาย	104
1) ประเทศอังกฤษ	104
2) ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	104
3) ประเทศญี่ปุ่น	105
4. วิเคราะห์ปัญหาในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย.....	107
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับคำนิยามค่าเสียหายทางจิตใจ	108
4.1.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	108
4.1.2 พระราชบัญญัติ	110
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดของค่าเสียหายทางจิตใจ	111
4.2.1 กรณีละเมิดต่อร่างกายหรืออนามัย.....	112
4.2.2 กรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย.....	115
4.3 บุคคลผู้มีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหาย.....	117
4.3.1 คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.....	117
4.3.2 ศาล	119
4.3.3 ผู้บริโภค.....	120
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	122
5.1 บทสรุป	122
5.2 ข้อเสนอแนะ	125

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	138

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5.1 เปรียบเทียบการแก้ไขกฎหมายของผู้บริโภค.....	127

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การคุ้มครองผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย: ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจ
ชื่อผู้เขียน	วาสนิณี แสงแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. กัลยา ตันศิริ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภคตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 รับรองไว้ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค แต่เมื่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการขยายตัวทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมออกไปมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทย ด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจการเงิน การบริการต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ มีอัตราการเติบโตค่อนข้างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังนำมาซึ่งความตกต่ำทางจิตใจ มีการล่วงละเมิด การกระทบกระทั่งสิทธิตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวไทยในปัจจุบันเป็นครอบครัวที่เล็กลง ครอบครัวหนึ่งๆ มีสมาชิกในครอบครัวเพียงสองถึงสามคน หากต้องขาดใครคนใดคนหนึ่ง ย่อมนำมาซึ่งความเศร้า โศกเสียใจและเป็นความเสียหายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ความเสียหายทางจิตใจ จึงเป็นความเสียหายโดยพฤตินัยประเภทหนึ่งอันเป็นผลมาจากการกระทำละเมิด ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นที่ยอมรับในกฎหมายละเมิดและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศโดยเฉพาะระบบกฎหมายจารีตประเพณี แต่สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (1) ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อเยียวยาความเสียหายทางจิตใจให้แก่ผู้บริโภค หรือสามีภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของผู้บริโภคที่ถึงแก่ความตายไปก่อน แต่ความเสียหายทางจิตใจเป็นเรื่องที่พิสูจน์กันยาก ไม่ว่าจะเป็นกรณีกระทำละเมิดต่อร่างกาย อนามัย หรือต่อชีวิต ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และมาตรา 443 ก็มีได้บัญญัติรับรองถึงความเสียหายทางจิตใจไว้ด้วย จึงทำให้ระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเกิดความไม่สอดคล้องกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้การใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ โดยอาศัยพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 เป็นไปในทางที่

คาดหมายไม่ได้ ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภครซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

นอกจากนี้กฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่างบัญญัติไว้อย่างคับแคบและมีข้อจำกัดในเรื่องของการใช้อำนาจในการกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ถูกกฎหมายมิได้รับรอง จึงทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายอย่างคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ศาล หรือผู้บริโภค ไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจได้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคอันได้แก่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อกความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยบัญญัติให้ครอบคลุมถึงความเสียหายทางจิตใจและการกำหนดค่าเสียหาย รวมทั้งควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคหรือผู้แทนซึ่งจะให้ความเห็นในการตรากฎหมาย ทั้งนี้เพื่อทำให้กฎหมายของประเทศไทยเกิดความชัดเจนสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายมากยิ่งขึ้น

Thesis Title	The Consumer Protection from Unsafe Products: Case Study on Compensation for Mental damage
Author	Wasinee Sangkaew
Thesis Advisor	Assoc.Prof.Dr.Kalaya Tansiri
Department	Laws
Academic Year	2011

ABSTRACT

Section 61 of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550 regulated of the fundamental rights of the consumer that is the right to be considered and compensated when and if any violation of consumer's rights occur. Nowadays, the Thai society has been vastly expanded in both economically and socially; living condition, industrial enterprise, financial and service industry lead to material civilization; our economic has been rapidly growed. All these bring about the spiritual down fall. People rights have always been violated and in dispute. Since Thai family became smaller with two or three family members, losing one of them could cause sorrow and mental suffer which is an unavoidable damage.

Mental damage is considered as an actual damage causing by infringement of rights which has been accepted in tort and consumer protection law of many foreign countries, especially those in common law system. For Thailand, although there is Section 11 (1) of the Liability for Damages Arising from Unsafe Products Act B.E. 2551 which provides compensation for mental damage to consumer or spouse, ascendants or descendant of deceased consumer, the mental damage, whether from committing the wrongful act against body, health or life, is still difficult to prove. Moreover, Section 420 and Section 443 of the Civil and Commercial Code do not acknowledge about mental damage. These cause an inconsistency in consumer protection law system. Resultingly, judicial discretion in determining compensation for mental damage by considering the circumstances and the gravity of the wrongful act as regulated in Section 438 of the Civil and Commercial Act tends to be unpredictable, unjust and unfair to the consumer who suffer damages from unsafe products.

Furthermore, the laws granting authority to organizations, both in public sector and private sector, with objective of providing consumer protection, whether the Consumer Protection Act B.E. 2522 or the Consumer Protection Procedures Act B.E. 2551, are narrowly laid down and have limitation about the power to determine compensation that is not specified by law. As a result, authorizes with power to determine compensation such as the Consumer Board, the court or the consumers themselves cannot participate in determining compensation for mental damage.

From there, the author herein suggests a model to amend laws regarding consumer protection which are the Civil and commercial Code, the Liability for Damages Arising from Unsafe Products Act B.E. 2551 and the Consumer Protection Procedures Act B.E. 2551 in order to cover mental damage and compensation therefor. The author also suggests that there should be an amendment in the Consumer Protection Act B.E. 2522 in regard of the consumer or representative involvement in legislating law in order for Thai law to be more clear and harmonize and effectively enforced.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยก่อนเมื่อการค้าและเศรษฐกิจของโลกยังไม่เจริญ ไม่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยี ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันไม่สะดวก ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบๆ ในท้องถิ่นหนึ่งหรือในเมืองหนึ่ง สภาพของสินค้าและบริการยังไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก เพราะกระบวนการผลิตยังเป็นแบบง่ายๆ อีกทั้งตลาดยังเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน (Barter) จึงไม่มีความจำเป็นที่รัฐจักต้องจัดหาเครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัยและเป็นธรรม เนื่องจากอิทธิพลของแนวคิดในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความมีอิสระและเสรีภาพของบุคคลในการดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกัน อันทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Laissez-Faire) โดยสมมุติฐานที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการตัดสินใจในการเลือกบริโภคสินค้าหรือบริการเท่าเทียมกัน รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงเสรีภาพในการตกลงของเอกชน จึงเกิดหลักกฎหมายในการซื้อขายสินค้าว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat Emptor หรือ Let the buyer beware) โดยถือว่าการซื้อขายสินค้า หากมีข้อบกพร่องในสินค้าอย่างไรก็เป็นเรื่องที่ผู้ซื้อเองจะต้องรับภาระในความเสียหายนั้น ดังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะซื้อขาย

หลักกฎหมายเรื่อง “ผู้ซื้อต้องระวัง” และ “คู่สัญญาเท่านั้นที่มีสิทธิเรียกร้องตามสัญญาได้” ยังคงได้รับการยอมรับอย่างเหนียวแน่น แต่เนื่องจากหลักกฎหมายดังกล่าวเหมาะสมแก่สภาพการผลิตแบบเดิมที่มีกระบวนการผลิตเป็นไปอย่างง่าย ผู้บริโภคมีความเข้าใจถึงที่มาของสินค้าแต่ละอย่าง ทำให้ผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน หลักดังกล่าวจึงให้ความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้เป็นอย่างดี แต่หากจะยึดถือหลักดังกล่าวในสภาพการณ์ปัจจุบันที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะทางสังคมที่เป็นรองผู้ประกอบธุรกิจอันเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นแล้ว ผู้บริโภคย่อมไม่อาจได้รับความเป็นธรรมจากการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับได้อย่างแน่นอน ภายหลังจากได้ผ่อนคลายหลักดังกล่าวและให้ความสำคัญกับผู้บริโภคมากขึ้น โดยมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ในบทนิยามมาตรา 3 ซึ่งได้เพิ่มนิยาม “ผู้บริโภค” ให้มีความครอบคลุมถึงผู้บริโภคตามความเป็นจริงแม้มิใช่เป็นคู่สัญญาโดยตรงกับผู้ประกอบธุรกิจ ทำให้ผู้บริโภคที่มีใช้คู่สัญญาโดยตรงมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบ

ต่อความเสียหายอย่างใดๆ ที่เกิดจากการใช้สินค้าหรือบริการอันทำให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเต็มที่

เมื่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการขยายตัวทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมออกไปมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทย ด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจการเงิน การบริการต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจมีอัตราการเติบโตค่อนข้างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังนำมาซึ่งความตึงเครียดทางจิตใจ มีการล่วงละเมิด การกระทบกระทั่งสิทธิตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวไทยในปัจจุบันเป็นครอบครัวที่เล็กลง ครอบครัวหนึ่งๆ มีสมาชิกในครอบครัวเพียงสองถึงสามคน หากต้องขาดใครคนใดคนหนึ่ง ย่อมยิ่งมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจและเป็นความเสียหายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ความเสียหายทางจิตใจจึงเป็นความเสียหายที่กระทบกระทั่งจิตใจอันเป็นนามธรรม คือเป็นสิ่งที่มิใช่ตัวเงิน เป็นความเสียหายที่ผู้เสียหายต้องประสบอยู่ตามความเป็นจริง ได้แก่ ความเศร้าโศกเสียใจ ความเจ็บปวดทุกข์ทรมานอย่างรุนแรงและยาวนาน รวมถึงไม่สบายใจอย่างมาก โรคเกี่ยวกับจิตใจ (Mental Suffering) รวมถึงปฏิกิริยาทางจิตใจ อย่างเช่น ความหวาดกลัว (Fright) ความวิตกกังวล (Worry) ได้รับความอับอาย (Mortification) เสียเกียรติคุณ ชื่อเสียง (Indignity) ได้รับความสะเทือนใจอย่างกะทันหัน (Shock) ทำให้ขายหน้า (Humiliation) หรือความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน เมื่อผู้บริโภคได้รับความเสียหายทางจิตใจอันเกิดขึ้นเนื่องมาจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัยแล้ว รัฐจึงสมควรที่จะให้การคุ้มครองแก่ผู้บริโภคให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น อันถือได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภค ดังที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 โดยบัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคไว้ในมาตรา 61 วรรคหนึ่งไว้ว่า “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับข้อมูลที่แท้จริง และมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค”

ด้วยเหตุนี้ในการรับรองสิทธิของผู้บริโภคเพื่อให้สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 โดยได้บัญญัติสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย 5 ประการ ดังนี้

1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการโฆษณาหรือการแสดงผลตามความเป็นจริงและปราศจากพิษภัยแก่ผู้บริโภค รวมตลอดถึงสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการอย่างถูกต้องและเพียงพอที่จะไม่หลงผิด ในการซื้อสินค้าหรือรับบริการที่ไม่เป็นธรรม

2) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะเลือกซื้อสินค้าหรือรับบริการโดยความสมัครใจของผู้บริโภค และปราศจากการชักจูงใจอันไม่เป็นธรรม

3) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับสินค้าหรือบริการที่ปลอดภัย มีสภาพและคุณภาพได้มาตรฐานเหมาะสมแก่การใช้ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายหรือทรัพย์สิน ในกรณีใช้ตามคำแนะนำหรือระมัดระวังตามสภาพของสินค้าหรือบริการนั้นแล้ว

4) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับข้อสัญญาโดยไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจ

5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและชดเชยค่าเสียหาย เมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

ซึ่งในวันที่ 15 มีนาคมของทุกปี ถือเป็นวันสิทธิของผู้บริโภคสากล โดยได้ริเริ่มครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2526 และได้กลายเป็นโอกาสสำคัญขององค์กรผู้บริโภค ประชาชน ประชาคม จากทั่วโลกได้มีโอกาสผนึกกำลังร่วมกันภายใต้เครือข่ายของสหพันธ์ผู้บริโภคสากล โดยให้ความสำคัญกับสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในฐานะตัวแทนผู้บริโภคในการดำเนินการด้านต่างๆ (Consumer Representation) สิทธิที่สำคัญของผู้บริโภคที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลและรับรองโดยองค์การสหประชาชาติได้แก่

1) สิทธิที่จะได้รับความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตที่ดี (Rights to Satisfaction to basic Needs)

2) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย (Right to Safety)

3) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร (Right to be Informed)

4) สิทธิที่จะเลือกบริโภค (Right to Choose)

5) สิทธิที่จะมีตัวแทนผู้บริโภคในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค (Right to Representation)

6) สิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหาย (Right to Redress)

7) สิทธิที่จะได้รับทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้บริโภคที่ดี (Right to Consumer Education)

8) สิทธิที่จะได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (Right to a Healthy and Sustainable Environment)

แต่เมื่อการขยายตัวด้านธุรกิจการค้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาผู้บริโภคถูกเอาเปรียบได้รับความไม่เป็นธรรมซึ่งจะเห็นได้จากการขายสินค้าและการให้บริการที่เป็นข่าวอยู่ในปัจจุบันเช่น การให้บริการทางการแพทย์ การให้บริการเสริมความงามหรือในการขายสินค้า เช่น บ้าน รถยนต์ หรือแม้แต่วัตถุดิบต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันและบรรเทา

ความเดือดร้อนของผู้บริโภค กระทรวงยุติธรรมจึงเสนอให้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ขึ้นโดยมีหลักการและเหตุผลเพื่อให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาของสินค้าหรือบริการให้ดียิ่งขึ้นอันเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ที่ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับผลกระทบโดยตรงจากการใช้บังคับกฎหมายนั้นก็คือ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ถูกตราขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้บริโภคโดยทั่วไปได้รับการคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับความปลอดภัยในการบริโภคสินค้าที่ผู้ประกอบการได้ผลิตหรือนำเข้าและนำออกวางจำหน่ายในท้องตลาดเป็นการทั่วไป กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้บริโภคหรือบุคคลใดได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัยตามนัยพระราชบัญญัตินี้แล้ว พระราชบัญญัตินี้ก็ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นในอันที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายของผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ยังไม่ครอบคลุมชัดเจนเพียงพอ ในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายทางด้านจิตใจ แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายทางจิตใจ หรือสามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของผู้บริโภคที่ถึงแก่ความตายจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้นสามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ตามมาตรา 11 (1) แต่การเยียวยาความเสียหายดังกล่าวศาลจำเป็นต้องอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ในกรณีทำให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกาย สุขภาพ อนามัย ศาลจะกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 และมาตรา 446 วรรคแรก อันเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน ซึ่งศาลจะพิจารณาตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด จึงไม่อาจคาดหมายได้ว่าจะมีการชดใช้กันเพียงใด เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์เอาไว้ และสำหรับในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 อันเป็นบทบัญญัติให้เรียกค่าเสียหายไว้โดยเฉพาะ ในกรณีที่มีการละเมิดจนถึงแก่ความตาย แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิได้บัญญัติให้เรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้ รวมทั้งบทบัญญัติมาตรา 420 ซึ่งเป็นบททั่วไปในความรับผิดทางละเมิด ก็มีได้บัญญัติให้ครอบคลุมถึงความเสียหายต่อจิตใจไว้ด้วย ดังนั้นจึงเกิดความไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ

ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ทำให้เกิดความสับสนสำหรับผู้บริโภค

ด้วยเหตุนี้เองในทางปฏิบัติศาลในคดีแพ่งหรือคดีผู้บริโภคจึงไม่เคยพิพากษาให้ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อจิตใจตามคำขอของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ประกอบกับแนวคิดในเรื่องการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจยังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร เพราะความเสียหายทางจิตใจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ให้เห็นจริงได้ยาก ทั้งที่เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยพหุนัยและมีอยู่จริง เนื่องจากวิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถพิสูจน์ได้แน่นอนว่าความเสียหายทางจิตใจ ความตกใจ เสียขวัญ จนทำให้อารมณ์แปรปรวนเป็นสาเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยแก่ร่างกายได้

นอกจากนี้การคุ้มครองผู้บริโภคอาจมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา หรือเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้ โดยองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ อาจเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งภาครัฐคอยให้การสนับสนุนในส่วนของการดำเนินงาน ผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ด้านงบประมาณ และความช่วยเหลืออื่นๆ หรืออาจเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันเองของผู้บริโภคภาคเอกชน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่มก็ได้

ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการรวมตัวของผู้บริโภคเพื่อกระจายข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ของผู้บริโภคเอง โดยการรวมตัวดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของชมรม มูลนิธิ หรือกลุ่มศึกษาปัญหาต่างๆ การรวมตัวนั้นสามารถแบ่งออกเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐหรือเอกชนก็ได้ ซึ่งบทบาทภาครัฐและภาคเอกชนในการคอยให้ความช่วยเหลือผู้บริโภคนั้นมีความสำคัญไม่แพ้กัน แต่การเล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้บริโภคเป็นส่วนรวมมักตกแก่รัฐบาลซึ่งจะต้องใส่ใจในความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆ ด้าน ซึ่งบทบาทภาครัฐในประเทศไทยนั้นมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค โดยอยู่ในรูปของการทำหน้าที่ดูแลและป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการบริโภคมากกว่าการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค เพราะกฎหมายแต่ละฉบับมีแนวคิดที่รัฐเป็นผู้มีหน้าที่คุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการให้ความคุ้มครองประชาชนผู้บริโภคโดยการใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรซึ่งมีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภคของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือศาล ในการกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ถูกกฎหมายของผู้บริโภค

มิได้บัญญัติรับรองถึงความเสียหายให้ครบถ้วนในทุกๆ ด้านอย่างเช่นความเสียหายทางจิตใจ และ ส่วนบทบาทภาคเอกชนของผู้บริโภค เช่น สมาคมหรือมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ก็ไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย กฎหมาย กฎหรือข้อบังคับต่างๆ เพราะกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคทุกฉบับจะกำหนดให้มีคณะกรรมการเป็นผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งองค์ประกอบของคณะกรรมการเหล่านี้จะมาจากข้าราชการประจำ ผู้มีตำแหน่งสูงระดับ กำหนดนโยบาย และผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องนั้นๆ ทั้งสิ้น แต่ไม่มีกฎหมายฉบับใดที่จะกำหนดให้ ผู้แทนผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับนโยบาย กฎหมาย กฎหรือข้อบังคับต่างๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการรวมตัวของผู้บริโภคยังไม่ชัดเจนเนื่องจากขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งใน ด้านกลไก กฎหมายและงบประมาณ แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 วรรคสอง จะได้มีการรับรองสิทธิของผู้บริโภคไว้ให้องค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของผู้บริโภค ทำหน้าที่ให้ความเห็น เพื่อประกอบการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการตราและบังคับใช้กฎหมายและกฎ และ ให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ ผู้บริโภคไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบหรือแสดงความคิดเห็นในการกำหนด มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้นั่นเอง

ดังนั้น วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาหลักการและแนวทางในการเรียกร้อง ค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค เพื่อพัฒนากระบวนการทางกฎหมายในการปฏิบัติและบังคับใช้ กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมาย ความเป็นมา หลักการกำหนดค่าเสียหายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ ค่าเสียหาย การคุ้มครองผู้บริโภคและการฟ้องคดี

1.2.2 เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค ซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคซึ่ง ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

1.2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจในระบบ กฎหมายไทยได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

จากการศึกษาหลักการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พบว่ากฎหมายดังกล่าวยังขาดความชัดเจนในเรื่องของการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ ทำให้ศาลต้องใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด อันก่อให้เกิดความลักลั่นกันเป็นรายคดี และศาลมักจะกำหนดค่าเสียหายให้น้อยมาก หรือน้อยกว่าที่ควร ไม่เป็นไปในทางที่คาดหมายได้ ทำให้ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเฉพาะกรณีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด เปรียบเทียบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ในการดำเนินการวิจัยนี้ กระทำโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาเอกสารต่างๆ เช่น ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งของกฎหมายประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนคำพิพากษาของศาลจากหนังสือคำพิพากษาและสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งของศาลไทยและศาลต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความหมาย ความเป็นมา หลักการกำหนดค่าเสียหายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหาย การคุ้มครองผู้บริโภคและการฟ้องคดี

1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตการกำหนดค่าสินไหมทดแทนกรณีความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายของผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

1.6.3 ทำให้ทราบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

1.6.4 ทำให้ทราบหลักเกณฑ์เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการกำหนดค่าสินไหมทดแทนกรณีความเสียหายทางจิตใจ ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

บทที่ 2

ความหมาย ประวัติความเป็นมา หลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหาย การคุ้มครองผู้บริโภคและการฟ้องคดี

ในสมัยที่มนุษย์ยังแยกกันอยู่ไม่ได้รวมกันเป็นสังคมเพียงแต่มีปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มนุษย์ก็ดำรงชีพอยู่ได้แล้ว และหากปัจจัย 4 ยังมีอยู่มากมาย เราอาจจะแยกกันอยู่โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันได้ แต่เมื่อมนุษย์เรามีจำนวนมากขึ้น จึงต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเพิ่มมากขึ้น และยิ่งต้องมีสิ่งจำเป็นเพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีพมากขึ้นด้วย ปัจจุบันมนุษย์เรามีความเจริญมากขึ้น ความต้องการของมนุษย์มิได้จำกัดอยู่เฉพาะปัจจัย 4 เท่านั้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์เพิ่มมากยิ่งขึ้น และสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างใช้ในสมัยก่อนจึงไม่เหลืออยู่แล้ว จึงได้มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของอุปโภคบริโภคซึ่งกันและกัน แล้วย่อยๆ พัฒนาขึ้นจนเป็นการซื้อขายระหว่างกัน ซึ่งการผลิตสินค้าส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการและรูปแบบง่ายๆ ไม่มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน

เมื่อมีการดำเนินธุรกิจทางการค้ากันมากขึ้น จึงก่อให้เกิดการแข่งขันทางการค้า ผู้ผลิตต่างพยายามหาวิธีการผลิตที่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่น โดยการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สลับซับซ้อนใช้วัตถุดิบที่มีราคาต่ำและผลิตได้ในปริมาณมากๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และพยายามกระจายสินค้าให้สามารถจำหน่ายได้มากที่สุด จนบางครั้งทำให้คุณภาพของสินค้าลดลง ส่งผลให้ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าไปบริโภคได้รับอันตรายจากสินค้าที่ไม่มีคุณภาพและอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคได้ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย หรือจิตใจ อันเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิของผู้บริโภค จึงก่อให้เกิดหนี้สินหรือค่าเสียหายที่ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องชดใช้ให้แก่ผู้บริโภค

2.1 ความหมายของค่าเสียหาย

ค่าเสียหาย (Damages) หมายความว่า จำนวนเงินที่ศาลสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เป็นการชดใช้ความเสียหาย ความเสียหายอาจเกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือสิทธิอื่นๆ ซึ่งมีใช้ทรัพย์สินก็ได้ แต่การแก้ไขหรือชดใช้ความเสียหายส่วนใหญ่ก็ต้องชดใช้กันด้วยเงิน

ค่าเสียหายนี้ศาลจะต้องคำนวณให้ว่าเจ้าหนี้ควรได้รับเป็นเงินเท่าใด โดยถือความเสียหายเป็นหลัก ความเสียหายนั้นโดยปกติผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบให้ศาลเห็น แต่ในเรื่องค่าเสียหายนั้นแม้เจ้าหนี้จะไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นจำนวนเท่าใดแน่ เมื่อมีความเสียหายแล้วศาลก็อาจกำหนดให้ตามพฤติการณ์แห่งคดี ซึ่งในเรื่องละเมิด มาตรา 438 ก็ให้ศาลวินิจฉัยให้ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด แม้จำเลยจะไม่ได้ให้การปฏิเสธหรือโต้แย้งข้อกล่าวอ้างของโจทก์เกี่ยวกับจำนวนค่าเสียหาย ศาลก็ไม่จำเป็นต้องให้จำเลยชำระเต็มจำนวนที่โจทก์เรียกร้อง ศาลย่อมกำหนดให้ตามความเป็นจริงและตามความเหมาะสมโดยมุ่งที่จะให้เป็นการชดเชยตามที่โจทก์เสียหายเท่านั้น¹

2.2 ประวัติความเป็นมาของค่าสินไหมทดแทน

ในสมัยโบราณที่ละเมิดยังมิได้แยกออกจากการกระทำความผิดอาญานั้น เมื่อบุคคลใดกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่อีกบุคคลหนึ่ง ผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำอันมิชอบนั้น มีอำนาจทำการแก้แค้นได้ในทำนองเดียวกันและเท่าเทียมกับที่ตนได้รับมา เป็นการตอบแทนซึ่งเรียกว่า “ตาต่อตาฟันต่อฟัน”² ตามกฎหมายตาลีโอ (Lex Talionis) ของชาวยุโรป แต่ผู้เสียหายอาจสละสิทธิไม่ทำการแก้แค้นตามสิทธิที่ตนมีอยู่ก็ได้ และเรียกเอาค่าทำขวัญแทนตามแต่จะตกลงกัน

ต่อมาเมื่อรัฐมีความมั่นคงขึ้น จึงได้มีการพยายามห้ามมิให้มีการแก้แค้น โดยการกำหนดจำนวนเงินค่าทำขวัญ ให้ผู้ละเมิดต้องชดเชยแก่ผู้เสียหายแทนการแก้แค้นกันเองเหมือนแต่ก่อน แม้ลักษณะของวิวัฒนาการทางกฎหมายของแต่ละชนชาตินั้นจะซ้ำเร็วผิดกัน แต่ในที่สุดก็เกิดแนวความคิดว่า สิทธิที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นของรัฐแต่ผู้เดียว ซึ่งเป็นที่มาของหลักความรับผิดชอบอาญา ส่วนผู้เสียหายมีแต่เพียงสิทธิที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจากผู้ทำละเมิดเท่านั้น ดังนั้น จึงทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างกฎหมายละเมิดกับกฎหมายอาญาออกจากกัน ตามกฎหมายโรมัน ในราวปี 450 ก่อนคริสตศักราช ได้บัญญัติกฎหมายสิบสองโต๊ะ (The XII Tables) ขึ้น โดยรวมละเมิดกับคดีอาญาไว้ในโต๊ะที่ 8 ซึ่งบัญญัติให้ผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดมีสิทธิจะเรียกให้ผู้ทำละเมิดชำระเงินค่าปรับให้แก่ตนตามอัตราที่กฎหมายกำหนดได้ และนอกจากนี้ผู้ทำละเมิดยังอาจได้รับบาดเจ็บจากการลงโทษทางอาญาด้วย

¹ โสภณ รัตนกร ก (2547). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. หน้า 157.

² ร.แสงกาด์. (2526). ประวัติกฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) คำสอนชั้นปริญญาโท พุทธศักราช 2478. หน้า 72-73.

ในสมัยต่อมา นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ทางอาณาจักร โรมัน ได้ออกประมวลกฎหมายแพ่งฉบับแรก (Corpus Juris Civilis) ขึ้น เป็นต้นตอละเมิดของซีวิลลอว์ โดยบัญญัติให้ละเมิดเป็นหนึ่งอย่างหนึ่งในทางแพ่งที่จะต้องมีการชดใช้กัน ซึ่งแยกออกจากคดีอาญาที่มีมาแต่เดิม

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ละเมิดกับผู้เสียหาย จึงมีความสัมพันธ์แต่ในทางหนึ่งอย่างเดียว ไม่มีสิทธิที่จะเลือกว่าจะแก้แค้นตอบแทน หรือจะเลือกให้ใช้ค่าเสียหายได้อย่างแต่ก่อน เพราะกฎหมายกำหนดว่า ให้ได้รับแต่เพียงค่าทดแทนและไม่มีสิทธิแก้แค้นเอง เมื่อแยกอำนาจของรัฐในการลงโทษผู้ทำละเมิดออกไปแล้ว อำนาจของผู้เสียหายคงมีอยู่ในฐานะแต่เพียงเจ้าหน้าที่ที่จะเรียกค่าเสียหายจากผู้ทำละเมิดผู้เป็นลูกหนี้เท่านั้น การชดใช้ค่าเสียหายจึงเป็นเพียงการทำให้ผู้เสียหายไม่เสียหายอีกต่อไป และขึ้นอยู่กับความเสียหายว่าเล็กน้อยเพียงไร ครั้นสืบเนื่องมาถึงศตวรรษที่ 13 กำเนิดของระบบหมายเรียกในประเทศอังกฤษ ซึ่งกำหนดให้เอกชนผู้เสียหายต้องขอให้ศาลออกหมายเรียกผู้ที่จะเป็นจำเลยมาให้การ ทำให้เกิดหมายเรียกเฉพาะคดีต่างๆ รวมทั้งหมายเรียกคดีละเมิด (Writ of Trespass) อันเป็นจุดเริ่มต้นของละเมิดในทางแพ่งด้วย จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้ระบบกฎหมายของมนุษยชาติ ทั้ง 2 ระบบ คือ กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ต่างมีแนวความคิดแยกความรับผิดชอบทางอาญากับทางละเมิดออกจากกัน³ ยังผลให้การกำหนดค่าเสียหายในทางละเมิดแก่ผู้เสียหายสามารถปฏิบัติได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าการกระทำนั้นจะเข้าลักษณะเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่และผู้กระทำจะต้องรับโทษทัณฑ์เพียงใด

ในประเทศไทยนั้น จากการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์กฎหมายเป็นที่เชื่อว่า ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยได้มีจารีตประเพณีอยู่แล้ว ห้ามผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำอันเป็นความผิดนั้น จัดการแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยประการใดๆ โดยพลการและตามอำเภอใจ เป็นการกระทบกระเทือน หมิ่นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่ให้ไปฟ้องร้องต่อศาลตามระเบียบเสมอหากผู้ใดฝ่าฝืน กฎหมายเก่าบัญญัติให้ได้รับโทษ นอกจากนี้ตามกฎหมายในกรุงศรีอยุธยายังถือว่าการที่ผู้เสียหายเรียกสินไหม โดยพลการด้วยตนเอง เป็นการกระทำผิด การกำหนดจำนวนเงินที่ผู้ละเมิดจะต้องชำระเป็นหน้าที่ของศาล หาใช่หน้าที่ของผู้เสียหายไม่ (กฎหมายลักษณะตราการมาตรา 15) ในกาลต่อมา พระมหากษัตริย์ทรงแก้ไขเปลี่ยนแปลงอัตราสินไหม ซึ่งจารีตประเพณีกำหนดไว้ เป็นวิธีเรียกค่าทำขวัญแทนการแก้แค้น เงินสินไหมในเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งตรงกันกับ “ค่าสินไหมทดแทน” ในกฎหมายปัจจุบัน และเนื่องจากเป็นค่าทดแทนความเสียหาย จำนวนของค่าสินไหมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความเสียหายมากหรือน้อยแก่ผู้ถูกละเมิด เช่น ในกรณีลักทรัพย์ การคำนวณสินไหมต้องถือเอามูลค่าของทรัพย์ที่ถูกลัก

³ คัมภีร์ แก้วเจริญ. (2526, กุมภาพันธ์). “ค่าเสียหายในคดีละเมิด.” วารสารกฎหมาย, 7, 3. หน้า 26-27.

เป็นเกณฑ์คำนวณ ในกรณีถูกทำให้ตาย การคำนวณสินไหมโดยพิเคราะห์ถึงอายุ เพศ วัย ในการทำงานและศักดินาประกอบ ถ้าทำร้ายไม่ถึงตายก็ลดสินไหมลงมาตามส่วน กรณีทำร้าย บาดเจ็บ การคำนวณสินไหมโดยพิเคราะห์ถึงความบาดเจ็บมากหรือน้อยที่ได้รับและศักดินา ของผู้บาดเจ็บ (พระไอยการกรมศักดิ์) สินไหมไม่เพียงแต่เป็นค่าทดแทนความเสียหายเท่านั้น มักเป็นจำนวนสูงกว่ามูลค่าความเสียหายอันเกิดขึ้นจริง

ตามสภาพเดิม สินไหมเป็นจำนวนเงินซึ่งผู้ถูกละเมิดยอมรับ แทนที่จะใช้สิทธิแก้แค้น ลงโทษแก่ผู้ทำละเมิด ผู้เสียหายย่อมจะเรียกเอาค่าไถ่โทษให้เป็นจำนวนสูงกว่ามูลค่าความเสียหายที่ ได้รับจริง จำนวนสินไหมที่เรียกเอาในกรณีละเมิดต่อมา ได้กำหนดอัตราแน่นอนโดยประเพณีและ เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรใช้เป็นกฎหมาย เช่น กรณีหญิงถูกข่มขืนล่วงประเวณี สินไหมในฐานะ เป็นเงินค่าทำขวัญ พระราชบัญญัติลักษณะข่มขืนประเวณี ร.ศ. 118 หรือละเมิดฐานคำคำฐาน สบประมาท พระราชกำหนดลักษณะหมิ่นประมาท ร.ศ. 118 กฎหมายกำหนดอัตราอย่างสูงไว้ 1,000 บาท พระไอยการกรมศักดิ์ กฎหมายกำหนดพิศดค่าคนไว้ ถ้าทำร้ายไม่ถึงตาย ก็ลดค่าเสียหาย ตามส่วนแล้วแต่บาดแผลถาวรหรือไม่ถาวร นอกจากนี้ ถ้าผู้เสียหายมีศักดินา ต้องคิดค่าเสียหาย ตามศักดินาด้วย⁴

ในสมัยที่กฎหมายตราสามดวงนั้น ความรับผิดชอบละเมิดถือเป็นความรับผิดชอบที่ต้อง ชดใช้ค่าปรับ ซึ่งแต่ก่อนให้ตกเป็นของหลวงส่วนหนึ่ง เรียกว่าพินัย และอีกส่วนหนึ่งให้แก่ ผู้เสียหาย ซึ่งเรียกว่าสินไหม ตามที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า “ให้ไหมเป็นสินไหมกึ่ง พินัยกึ่ง” ตามธรรมดาสินไหมมักจะเป็นเงิน ซึ่งมีจำนวนสูงกว่ามูลค่าของความเสียหายอันเกิดขึ้นจริง ดังนั้น ถ้าจะพิเคราะห์สินไหมตามหลักปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่าสินไหมนี้มีลักษณะเป็นทั้งค่าสินไหม ทดแทนทางแพ่งและค่าปรับทางอาญาก็คือ นอกจากสินไหมจะเป็นเงินที่ใช้เป็นค่าทดแทน ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ยังมีจุดประสงค์ให้เป็นการลงโทษผู้ทำละเมิดอีกด้วย ละเมิดคือ การกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย ก่อความเสียหายแก่เอกชน รัฐต้องเอาใจใส่ปราบปราม เพราะ ถือว่ากระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้ทำละเมิดนอกจากถูกปรับพินัยและ สินไหมให้แก่รัฐแล้วยังถูกลงโทษทางร่างกายอีก ขึ้นอยู่กับความหนักเบา แล้วแต่กรณี ทั้งยัง ถูกบังคับให้ชำระค่าปรับโดยรัฐในฐานะเป็นค่าธรรมเนียม มากกว่าค่าปรับแท้ๆ⁵

กฎหมายไทยได้เข้าสู่แนวความคิดของเรื่องละเมิดในปัจจุบัน โดยแยกออกจากกฎหมาย อาญาอย่างเด็ดขาด เมื่อได้มีประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (ตรงกับ พ.ศ. 2451) สมัยนั้น เป็นสมัยที่เริ่มเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายครั้งใหญ่ โดยบัญญัติยกเลิกกฎหมายเก่าที่มีลักษณะเป็น

⁴ แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2534). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. หน้า 10.

⁵ ร.แสงกาต์. เล่มเดิม. หน้า 86.

กฎหมายอาญาทั้งสิ้น และวางหลักแยกความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบทางอาญาและทางแพ่ง แนวความคิดในเรื่องสินไหมทดแทนจากเดิมก็เปลี่ยนเป็นความเข้าใจในปัจจุบันที่ว่า ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิดเกินกว่ามูลค่าของความเสียหายจริงที่ตนได้รับเนื่องจากการละเมิด การเปลี่ยนแปลงมาสู่แนวความคิดอย่างใหม่นี้ ได้สำเร็จลงด้วยความร่วมมือของผู้บัญญัติกฎหมาย ศาล และอาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมาย ซึ่งส่วนมากสำเร็จการศึกษาจากยุโรป หลังจากนั้นต่อมาใน พ.ศ. 2466 ก็มีการบัญญัติกฎหมายลักษณะละเมิดเอาไว้ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ตั้งแต่มาตรา 420 ถึง มาตรา 452 โดยถือเอาแบบอย่างจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หลายประเทศด้วยกัน เช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวิต และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

2.3 หลักการกำหนดค่าเสียหาย

การเยียวยาหรือชดใช้ความเสียหายนั้นกฎหมายมุ่งที่จะให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิม โดยค่าเสียหายที่กำหนดให้แก่ผู้เสียหาย อาจเป็นการตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำละเมิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลงโทษผู้ทำละเมิดด้วยก็ได้ ดังนั้นสิทธิของผู้บริโภคซึ่งจะได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น เมื่อระบบกฎหมายแตกต่างกัน ทำให้แนวความคิดในการกำหนดค่าเสียหายในทางละเมิดเกิดความแตกต่าง ทั้งในแง่ดุลพินิจของศาลและในลักษณะความเสียหาย

2.3.1 การกำหนดค่าเสียหายตามความมุ่งหมาย

ค่าเสียหายทางละเมิดอาจแบ่งออกตามความมุ่งหมายในการกำหนดค่าเสียหายได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเชิงลงโทษ กล่าวคือ

2.3.1.1 ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages)

เป็นค่าเสียหายในลักษณะค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ละเมิดจะต้องจ่ายชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ก่อนถูกกระทำละเมิดให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่ปรากฏในรูปของตัวเงิน ค่าใช้จ่าย รายได้ที่ขาดไป หรือความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้เป็นหลักเกณฑ์ของระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ส่วนในระบบกฎหมายจารีตประเพณี ถือหลักผสมคือ จะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อลงโทษตอบแทนแก่ผู้ละเมิดด้วย⁶

ในหนังสือ Nicomachaen Etis ของ อริสโตเติล (Aristotle) นั้น ได้วางแนวกฎหมายละเมิดสัญญาตามหลักความยุติธรรม ในเรื่องการชดเชยค่าเสียหายที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามของ

⁶ คัมภีร์ แก้วเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 28.

Corrective Justice หรือ Rectificatory Justice ตามหลักของอริสโตเติล (Aristotle) นั้นจะเกี่ยวข้องกับเฉพาะปัจเจกชนโดยที่ไม่คิดลงโทษจำเลยเพื่อให้เป็นตัวอย่างในสังคม เหตุผลของเขาจึงไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม แต่มุ่งต่อการแก้ข้อขัดแย้งเฉพาะบุคคล

ความคิดในแนวนี้ได้แพร่หลายในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดยโกรเซียม (Grotius) และพูเฟนดรอฟ (Pufendorf) ทำให้ทฤษฎีละเมิดมีพื้นฐานในเรื่องความคิดของการแบ่งความเสียหาย และแบ่งความเสียหายเป็นการชดเชยค่าเสียหายโดยไม่มีกรลงโทษ หรือเล่นบทสั่งสอน (Education Role) ทฤษฎีนี้ถ้าวิวัฒนาการสูงสุดแล้ว จะปรากฏว่ามีการสร้างระบบประกันสังคม โดยมีรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ ในที่สุดหลักความผิด (Fault Principle) ในละเมิดก็ถูกยกเลิกไป กฎหมายละเมิดสิ้นความหมาย ทฤษฎีเสียหายและประกันสังคม เข้ารับหน้าที่ชดเชยค่าเสียหายแทน ตามความคิดแนวนี้ในขณะที่กฎหมายละเมิดยังทำหน้าที่อยู่นั้นการชดเชยค่าเสียหายอาจมีการเปลี่ยนแปลงให้หนักขึ้นได้ตามสถานการณ์เรียกว่า “Aggravated Damages” ค่าเสียหายแบบนี้เองอาจมากกว่าความเสียหายธรรมดา แต่ก็ไม่ใช่ “Punitive Damages” อยู่นั่นเอง⁷

ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทนมีลักษณะสำคัญดังนี้

- 1) เป็นการชดเชยทดแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจริงๆ
- 2) ปกติฝ่ายผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความเสียหายที่ตนได้รับให้ปรากฏต่อศาล
- 3) อาจฟ้องชำระค่าเสียหายได้เป็นงวดๆ หรือรายปี ลักษณะเฉพาะนี้

ตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ซึ่งเข้าใจว่าภายใต้หลักการที่ถือว่าละเมิดเป็นหนี้ทางแพ่งอย่างหนึ่ง จึงย่อมมีการฟ้องชำระค่าเสียหายได้เหมือนหนี้ประเภทอื่นๆ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เยอรมัน (B.G.B) มาตรา 843, 844 และมาตรา 845 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการจ่ายค่าขาดรายได้ให้แก่ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดถึงตาย และการจ่ายค่าขาดแรงงานแก่บุคคลที่สามนั้นอาจจ่ายเป็นรายปีได้โดยมีหลักประกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินได้ภายในระยะเวลา 2 ปี โดยแก้ไขคำพิพากษา ส่วนทางระบบกฎหมายจารีตประเพณีทั้งในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ต่างมีหลักชำระค่าเสียหายคราวเดียว (Single Recovery Principle) ซึ่งคงสืบเนื่องจากแนวความคิดปะปนระหว่างทางละเมิดกับทางอาญา ทำให้ค่าเสียหายทางละเมิดมีลักษณะเด็ดขาด ไม่มีการหรือฟ้องชำระ หลักตายตัวของคอมมอนลอว์เช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหา

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์ และ รองพล เจริญพันธ์. (2520). “ทัศนะจากคำพิพากษาศาลฎีกา.” วารสารนิติศาสตร์, 9, 3. หน้า 192-193.

ในเรื่องค่าเสียหายในอนาคต เพราะศาลได้แต่ประมาณการกำหนดจำนวนค่าเสียหาย เมื่อผิดพลาด ตกหล่นก็ไม่อาจแก้ไขได้⁸

ในประเทศอังกฤษ ลอร์ด สการ์แมน (Lord Scarman) ได้วางหลักกฎหมายว่า ค่าทดแทนควรจะต้องใกล้เคียงกับความสามารถที่จะให้ผู้ถูกระงับละเมิดกลับคืนสู่ฐานะเดิม เหมือนไม่ได้ถูกระงับละเมิดในคดี *Lim v. Camden Islington Area Health Authority* (1980) AC 174AT187 พยายามที่จะทำให้ผู้เรียกร้องกลับคืนสู่สภาพเดิมทั้งหมด ซึ่งทำให้สับสนกับคำว่า ค่าทำขวัญ (Compensation) ซึ่งหมายความว่า การหาสิ่งทดแทนที่ผู้เรียกร้องสูญเสียและการกลับคืนมาสู่สภาพเดิม เป็นการบังคับให้จำเลยต้องยอมรับผิดในจำนวนที่ผู้ถูกระงับละเมิดต้องสูญเสีย ดังนั้นค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) จะมุ่งเน้นความสูญเสียของผู้ถูกระงับละเมิด มากกว่าการได้กำไรของจำเลย⁹

2.3.1.2 ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือที่บางครั้งเรียกว่า “Exemplary Damages และ Vindictive Damages” พัฒนามาจากหลักเกณฑ์ความรับผิดทางอาญาเป็นสำคัญ ซึ่งเริ่มขึ้นจากการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความรู้สึกนึกคิดและศีลธรรมอันดี (Immoral Act) การใช้มาตรฐานกฎเกณฑ์ศีลธรรมอันดีของประชาชนมาเป็นเครื่องชี้ว่าสิ่งใดเป็นละเมิดหรือไม่ โดยปกติแล้วค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นค่าเสียหายที่เพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายธรรมดาที่กำหนดให้ผู้ละเมิดต้องชดเชยผู้เสียหายเพื่อตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติกรรมของการกระทำละเมิด

ลักษณะสำคัญของค่าเสียหายเชิงลงโทษมีดังนี้

1) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดลงโทษตอบแทนผู้กระทำละเมิด เพื่อปรามมิให้ทำมิชอบเช่นนั้นอีก และขณะเดียวกันยังเป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่นมิให้กระทำตามด้วย

2) ฝ่ายโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำนวนค่าเสียหายในส่วนนี้ เพราะศาลได้กำหนดให้เองตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงลักษณะความร้ายแรงแห่งละเมิด สภาพและปริมาณความเสียหายที่โจทก์ได้รับ ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลย

3) เป็นค่าเสียหายที่เพิ่มเติมขึ้น นอกเหนือจากค่าเสียหายที่ชดเชยแทนความเสียหายจริงๆ แต่ในบางคดีอาจไม่ปรากฏความเสียหายจริงที่จะทดแทน ศาลก็จะกำหนดแต่ค่าเสียหายแบบเป็นโทษให้อย่างเดียว

4) ศาลจะกำหนดให้เฉพาะกรณีละเมิดที่มีพฤติกรรมรุนแรง มีลักษณะการกระทำเช่นเดียวกับในคดีอาญาเช่น การใช้กำลังทำร้าย ข่มขู่ หลอกหลวง ฉ้อฉล ซึ่งผู้ละเมิดมุ่งหมาย

⁸ คัมภีร์ แก้วเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 28-31.

⁹ Merk Lunney and Ken Oliphant. (2000). *Tort Law Text and Materials*. p. 711.

ให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้เสียหาย หรือมุ่งหมายให้ผู้เสียหายอับอายหรือถูกเหยียดหยาม

ค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้ ในระยะหลังคอมมอนลอว์พยายามหลีกเลี่ยงไม่กำหนด โดยมีแนวคิดที่ว่า การป้องกันไม่ให้มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้นนั้นอาจเป็นการป้องกัน โดยเฉพาะ (Specific Deterrence) คือ การลงโทษการกระทำบางประการที่เป็นภัย หรือสร้างอัตราเสี่ยงภัยให้สูงขึ้นในสังคม หรือจะเป็นการป้องกันโดยทั่วไป (General Deterrence) กล่าวคือ แม้การกระทำบางประการจะเป็นภัยแต่กฎหมายไม่ได้ห้ามโดยตรง กลับให้ทางเลือกแก่ประชาชนว่าจะเลือกทำหรือไม่ ถ้าทำก็ต้องมีการชดใช้ค่าเสียหาย เพราะฉะนั้นการป้องกันโดยทั่วไปก็คือ ความคิดที่จะสร้างทางเลือกให้แก่ประชาชนว่า ควรจะประพฤติในขอบข่ายหรือจะยินยอมจ่ายมากกว่าปกติ

ซึ่งในประเทศอังกฤษศาลสูง (House of Lords) วางหลักค่าเสียหายแบบเป็นโทษนี้ว่าจะมีได้เฉพาะ 3 กรณีดังต่อไปนี้คือ

- 1) คดีที่เจ้าพนักงานของรัฐจงใจทำละเมิดฝ่าฝืนกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือ
- 2) คดีที่จำเลยจงใจหวังผลกำไร เป็นจำนวนสูงกว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับ

จากการกระทำละเมิดของจำเลย

- 3) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้จ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษแก่ผู้เสียหาย

สำหรับประเทศไทยซึ่งใช้ระบบซีวิลลอว์ ถึงแม้ว่าจะมีหลักการการกำหนดค่าเสียหายเพื่อลงโทษจำเลยอยู่บ้าง แต่ในทางปฏิบัติศาลก็ยังไม่เคยกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวให้แก่โจทก์ ซึ่งศาลจะกำหนดแต่เพียงค่าทำขวัญ ค่าเสียหายเพื่อปลอบขวัญโจทก์เท่านั้น ทั้งนี้ตามทฤษฎีแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ที่เปิดโอกาสให้ศาลตีความตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายลักษณะละเมิดเป็น 4 แบบด้วยกัน¹⁰ คือ

- 1) ความคิดในเรื่องละเมิดนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชดใช้ค่าเสียหายเพียงอย่างเดียว เรียกว่า “Compensatory Idea of Tort”

ความคิดแบบนี้กำหนดให้การลงโทษเป็นหน้าที่ของกฎหมายอาญา ส่วนเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายนั้น เป็นหน้าที่เฉพาะของกฎหมายละเมิด แต่เดิมนั้นไม่มีกฎหมายที่เรียกว่าละเมิดหรืออาญาแน่นอนลงไป แต่มีการลงโทษ ปรับปรับและชดใช้ค่าเสียหายตามแนวความคิดที่เรียกว่า “Vengeance Idea” คือ การป้องกันไม่ให้ผู้เสียหาย หรือญาติพี่น้องของเขาทำการอาฆาตพยาบาท อันเป็นการขัดขวางความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน กฎหมายลักษณะนี้จึงเรียกว่ากฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ครั้นสังคมเจริญขึ้นอิทธิพลของปรัชญา

¹⁰ จิตติ ดิงศภัทย์ และ รองพล เจริญพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 192-195.

โดยเฉพาะของซโทอิก (Stoics) และของอริสโตเติล (Aristotle) ทำให้คนเริ่มแยกละเมิดออกจากอาญา

2) ความคิดในเรื่องละเมิดนั้นมีวัตถุประสงค์ที่ซ้อนกัน คือ

การชดเชยค่าเสียหาย (Compensatory Idea) และชดใช้ให้เกิดความพอใจแก่โจทก์ เพื่อให้หายชุ่นข้องหมองใจในตัวเอง (Idea of Satisfaction) เพื่อให้เกิดความพอใจ และหายชุ่นข้อง ค่าเสียหายย่อมมากกว่าปกติ แต่นักนิติศาสตร์มีความเห็นว่า ค่าเสียหายประเภทนี้เป็นเพียงแปรเปลี่ยนให้หนักขึ้น (Aggravated Damages) ไม่ใช่การลงโทษที่แท้จริง จะเห็นได้ว่าผลโดยอ้อมเป็นการลงโทษ แต่ทฤษฎีทางจิตวิทยาไม่นิยมลงโทษโดยตรง กลับนิยมการลงโทษทางอ้อมที่ไม่ใช่เป็นแบบฟอร์ม เรียกว่า “Informal Manner หรือ Gemeinschaften Manner”

3) ความคิดในเรื่องละเมิดนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

เป็นการชดเชยค่าเสียหาย (Compensatory Idea) และถือเป็นการลงโทษ (Punitive Damages) การลงโทษที่เป็นแบบฟอร์มเช่นนี้เรียกว่า “Formal Manner” หรือ “Gesellschaften Manner”

4) ละเมิดมีวัตถุประสงค์ที่รวมกันหลายประการเรียกว่า “Cluster of Idea” คือ

Compensatory Idea, Idea of Satisfaction และ Deterrent Idea คือ ความคิดที่จะทำให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการทำความเสียหาย เพราะฉะนั้นบทบาทของละเมิด คือ การสั่งสอนทั้งผู้กระทำผิดและตักเตือนประชาชนให้เห็นเป็นตัวอย่าง (Educational Role of Tort)

ความคิดทั้ง 4 แบบที่นักนิติศาสตร์พิเคราะห์กฎหมายลักษณะละเมิดนั้น ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในโลก แต่ในสวิสนั้นนักนิติศาสตร์ในต้นศตวรรษที่ 20 กลับยึดถือความคิดแบบที่ 2 เป็นหลักกล่าวคือ ยึดถือในความคิดแบบ Compensatory Idea และ Idea of Satisfaction นี้ ได้ถูกบรรจุลงไปในประมวลกฎหมายแพ่งสวิส และในประมวลกฎหมายหนี้ในปี 1907 และ 1911 ตามลำดับ ผู้ที่สนับสนุนความคิดนี้ คือ C. Chr. Burckhardt ผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากนักนิติศาสตร์เยอรมัน คือ Degenkolb ทั้ง Burckhardt และ Degenkolb กล่าวว่า “Idea of Satisfaction” ไม่ใช่เรื่องการลงโทษทางอาญา แต่เป็นการให้ค่าเสียหายที่มากขึ้น (Aggravated Damages) เพราะกฎหมายเอกชนเป็นเรื่องชดเชยค่าเสียหาย มิใช่เรื่องของการลงโทษ ความเห็นของ Burckhardt ในตอนต้นศตวรรษนั้น ปัจจุบันมีนักนิติศาสตร์สวิสเป็นจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยกับความคิดของ Burckhardt และ Degenkolb นักนิติศาสตร์กลุ่มนี้มี Druch Gmur, Becker และ Oftinger เป็นต้น ต่างพยายามอธิบายว่าที่แท้จริงแล้วนั้น Idea of Satisfaction ก็คือ Punitive Idea นั่นเอง มากไปกว่านั้นนักนิติศาสตร์กลุ่มนี้ยังเห็นว่า ความคิดให้ค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษนั้นเป็นแนวโน้มของโลก ความคิดในเรื่องละเมิดนั้นจะต้องประกอบด้วย

กลุ่มของความคิดประเภทต่างๆกัน คือ Compensatory, Satisfaction และ General Deterrence Idea จึงจะเรียกได้ว่าเป็นความคิดที่สมบูรณ์จริงๆ¹¹

ในสหรัฐอเมริกานั้นแต่เดิมยึดหลักชดใช้ค่าเสียหาย (Compensatory Idea) เป็นหลักวิเคราะห์กฎหมายละเมิด เพราะฉะนั้นนักนิติศาสตร์ทั่วไป เช่น โรสโค ปาวด์ (Roscoe Pound) นิยามวิเคราะห์ การวิวัฒนาการของกฎหมายละเมิดว่า แยกตัวจากกฎหมายอาญาอย่างเด็ดขาด ในทางละเมิดเป็นเรื่องของการชดใช้ค่าเสียหาย ส่วนอาญาเป็นเรื่องของการลงโทษ ปาวด์ (Pound) จึงวิเคราะห์ความคิดทางละเมิดว่า ค่อยๆแยกตัวออกจากอาญาโดยเด็ดขาด ในที่สุดความผิดทางละเมิด (Fault-Principle) ก็เหือดหายไป รัฐจะเข้ามาทำหน้าที่ประกันสังคมชดใช้ค่าเสียหายเอง ความคิดแนวนี้ทำให้ ปาวด์ แบ่งวิวัฒนาการทางละเมิดเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้¹²

1) Revenge Idea (Vengeance Idea) ละเมิดกับอาญายังรวมกันอยู่โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการลงโทษ

2) Compensatory Idea ละเมิดค่อยๆแยกตัวจากอาญา โดยละเมิดเป็นเรื่องของการชดใช้ค่าเสียหายซึ่งชดใช้เฉพาะเมื่อจำเลยมีความผิด (Fault Idea)

3) Compensatory Idea การชดเชยค่าเสียหายขยายรวมไปถึงกรณีความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดด้วย (Strict Liability) ด้วย

4) Social Insurance Idea รัฐสวัสดิการเริ่มเข้ามามีบทบาทชดใช้ค่าเสียหายตามหลักทฤษฎีเสี่ยงภัย

ถ้าศึกษาทฤษฎีนี้ให้ดีจะเห็นว่า หลังจากวิวัฒนาการมาถึงขั้นตอนที่ 4 แล้ว ความเห็นในเรื่องละเมิดจะแปรเปลี่ยนไปหารูปเดิม คือ คนเริ่มมองกฎหมายว่าเป็นเครื่องมือป้องกันการละเมิดด้วย เรียกว่า “Controlling” หรือ “Preventive Measure” คนจึงเริ่มคิดการป้องกันการละเมิดในอนาคตโดยการใช้กฎหมายเป็นเครื่องป้องกัน วิวัฒนาการจึงเพิ่มอีก 2 ขั้นตอนคือ

1) การใช้กฎหมายสังคม (Social Laws) เช่น การคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection) กฎหมายแรงงาน (Labor Legislations) และใช้กฎหมายปกครอง (Administrative Law) เช่น ตรวจสอบใบขับขี่และพวกกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัย (Safety Rules) ต่างๆ เป็นเครื่องมือป้องกันการละเมิด

2) ในขั้นสุดท้ายนี้ คนกลับนำเอาความคิดทางละเมิดที่วิวัฒนาการมาแล้วทั้ง 4 ขั้นตอนข้างต้นมาสังเคราะห์กัน (Synthesis of Idea) ดังนั้นคนจึงเริ่มนิยมนำเอาความคิดในเรื่อง

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² แหล่งเดิม.

ลงโทษทางอาญามาตั้งคราะห์กับความคิดเรื่องชดใช้ค่าเสียหายทางละเมิดอีกครั้ง ทำให้การให้ค่าเสียหายเป็นความคิดที่มีการลงโทษปนอยู่ด้วย ละเมิดจึงกลับมารวมกับอาญาอีกครั้ง

ตามแนวความคิดขั้นพื้นฐาน ถือได้ว่าค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งในทางแพ่ง ไม่ใช่เป็นค่าสินไหมทดแทนค่าเสียหายที่ได้รับ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีอาจมีลักษณะเป็นทั้งการลงโทษและการทดแทน เช่น ในสหรัฐอเมริกา มี 2-3 มลรัฐ ที่ถือว่าการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ไม่ใช่เพื่อจะลงโทษจำเลยแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการทดแทนแก่โจทก์สำหรับการทรมานที่ทรมาณจากการกระทำละเมิดด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในคดีที่มีพฤติกรรมไร้ศีลธรรมหรือมีลักษณะรุนแรง ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษคือ เป็นการลงโทษทางแพ่งอย่างหนึ่งและกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำที่คล้ายคลึงกันอันจะเกิดขึ้นในอนาคต ภายใต้แนวความคิดนี้เอง ค่าเสียหายดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) และประโยชน์ของสังคมและสาธารณะ (The Interest of Society and for the Public Benefit) ไม่ใช่เพียงเพื่อเป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับเท่านั้น กล่าวคือ เป็นแนวคิดในทางอาญามากกว่าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง ดังนั้นค่าเสียหายในเชิงลงโทษอาจจะถูกกำหนดให้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่อาจเป็นตัวเงินได้ เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ (Mental Distress) และความเดือดร้อนรำคาญ (Vexation) หรือความเสียหายต่อความรู้สึก อย่างไรก็ตามค่าเสียหายในเชิงลงโทษนี้ ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นในแนวความคิดของการลงโทษทางอาญา¹³

2.3.2 การกำหนดค่าเสียหายตามลักษณะความเสียหาย

ความเสียหายในคดีละเมิดอาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ความเสียหายในเชิงวัตถุ (Material Damages) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ที่ต้องหยุดงาน เป็นต้น กับความเสียหายทางศีลธรรม (Moral Damages) หรือความเสียหายที่มีไม่ใช่เป็นตัวเงิน ตามความเสียหายจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือจิตใจของผู้เสียหาย เช่น ความโศกเศร้าเสียใจ ความเจ็บปวดทรมาน ใบหน้าเสียโฉม รวมถึงกรณีต้องเสียชื่อเสียงในทางสมาคมเมื่อถูกดูหมิ่น เป็นต้น ความเสียหายที่แตกต่างกันนี้ มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่าเสียหาย ทำให้เกิดการแยกประเภทค่าเสียหายออกตามลักษณะของความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ค่าเสียหายที่แท้จริงและค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป กล่าวคือ

¹³ ญัฐวุฒิ วรรณวานิช. (2538). การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเนื่องจากการกระทำละเมิด. หน้า 39.

2.3.2.1 ค่าเสียหายที่แท้จริง (Actual Damages) หรือค่าเสียหายพิเศษ ทางคอมมอนลอว์ เรียกว่า Special Damages ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเสียหายเชิงวัตถุ คือค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายซึ่งเรียกว่า “Special Damage” (Compensation for Special Damage) ความเสียหายแบบพิเศษ (Special Damage) นี้ เป็นความเสียหายชนิดซึ่งไม่ได้เกิดจากการสันนิษฐานโดยกฎหมาย (will not be presumed by the law) ค่าเสียหายแบบพิเศษ (Special Damages) นี้ แตกต่างจาก ค่าเสียหายแบบสันนิษฐานทั่วไป (General Damages) กล่าวคือ ค่าเสียหายแบบพิเศษ (Special Damages) นี้ จะต้องมีการพิสูจน์ในกระบวนการพิจารณาคดี ส่วนค่าเสียหายแบบสันนิษฐานทั่วไป (General Damages) ศาลอาจกำหนดให้โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ค่าเสียหาย โดยเหตุที่ความเสียหายที่จะนำมากำหนดค่าเสียหายแบบพิเศษ (Special Damages) เป็นความเสียหายเชิงวัตถุที่เกิดขึ้นจริง เฉพาะคดีเรื่องนั้น

ดังนั้น ฝ่ายโจทก์ย่อมสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ เช่น ในคดีละเมิดต่อร่างกาย จะกำหนดค่าเสียหายแบบพิเศษ (Special Damages) ตามจำนวนค่าเสียหายในการรักษาพยาบาล จำนวนค่าขาดรายได้ระหว่างรักษาตัว ซึ่งโจทก์ก็ต้องพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ให้ปรากฏต่อศาลในระบบชีวิตลอว์และคอมมอนลอว์ โจทก์จึงต้องระบุค่าเสียหายแบบพิเศษ (Special Damages) ในคำขอท้ายฟ้องเป็นรายๆ ไป รายการใดพิสูจน์น้อยกว่าที่ขอ ศาลก็จะให้ตามที่ปรากฏ คือตามที่จ่ายจริงแต่ไม่เกินคำขอ

2.3.2.2 ค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General Damages) เป็นความเสียหายเกี่ยวกับความเสียหายทางศีลธรรม คือ ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายซึ่งเรียกว่า “General Damage” ความเสียหายนี้เป็นความเสียหายประเภทหนึ่งซึ่งกฎหมายสันนิษฐานทั่วๆ ไป โดยเปรียบเทียบกับคดีก่อนๆ มิใช่กำหนดจากคำฟ้องของโจทก์ ค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General Damages) นี้จะถูกกำหนดให้ในกรณีที่มีความเสียหาย เช่น ความเสียหายต่อชื่อเสียง (Loss of Reputation) ความเจ็บปวดและทุกข์ทรมาน (Pain and Suffering) หรือการสูญเสียการประกอบการงานในอนาคต (Loss of Future Earnings) ที่ไม่อาจกำหนดเป็นจำนวนตัวเลขที่แน่นอนได้ (Damage not accurately quantifiable in money terms) ดังนั้นในการที่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย โจทก์ต้องเรียกค่าเสียหายเต็มจำนวน แล้วศาลก็จะประมาณค่าเสียหายนั้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่โจทก์ถูกรถยนต์ของจำเลยชนได้รับความเจ็บปวด (Pain) และได้รับอันตรายแก่กาย ศาลก็จะกำหนดค่าเสียหายให้ตามดุลพินิจของศาล มิใช่กำหนดให้ตามคำฟ้องของโจทก์

ดังได้กล่าวแล้วว่า General Damages เป็นค่าเสียหายตามความเสียหายที่สันนิษฐานกันทั่วๆ ไป โดยเปรียบเทียบกับคดีอื่นๆ ทำนองเดียวกับคดีเรื่องนั้นว่า ผู้เสียหายควรได้รับความเสียหายเพราะการกระทำละเมิดในคดีนั้นเพียงใด ความเสียหายที่จะต้องมีการ

สันนิษฐานตามนัยนี้ จึงเป็นความเสียหายทางศีลธรรม ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ยาก และต้องมีการประมาณการออกมาหรือในบางทีสนะ เช่น อังกฤษเห็นว่าความเสียหายทางวัตถุในบางกรณี เช่น ค่าใช้จ่ายในอนาคตก็จะต้องประมาณการเป็น Special Damages ออกมา เพราะไม่อาจพิสูจน์กำหนดเป็นจำนวนตัวเลขที่แน่นอนได้ในขณะคำนวณค่าเสียหาย แต่ของอเมริกันมีความเห็นในทางตรงกันข้ามว่า บรรดาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแล้วและในอนาคต ต่างเป็นความเสียหายที่อาจพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ จึงไม่ต้องประมาณค่าเสียหายแบบ General Damages แต่โจทก์อาจระบุนขอ และพิสูจน์ให้ปรากฏเพื่อกำหนดเป็นค่าเสียหายแบบ Special Damages

การเรียกร้องค่าเสียหายกรณีใดจะเป็นค่าเสียหายตามทางสันนิษฐานทั่วไป (General Damages) หรือค่าเสียหายพิเศษ (Special Damages) นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงดังนี้

- 1) ลักษณะของการล่งละเมิด
- 2) การอ้างอิงลักษณะการบาดเจ็บทั่วไปหรือเฉพาะเจาะจง

ซึ่งทางชีวิตลอร์วั้นการกำหนด General Damages จะมีวงแคบกว่าคอมมอนลอร์ว เนื่องจากแนวความคิดของชีวิตลอร์วมุ่งกำหนดค่าเสียหายเพื่อชดใช้เฉพาะความเสียหายจริงๆ ที่โจทก์ได้รับ โดยจะมีการกำหนดค่าเสียหายแบบ Special Damages ซึ่งมีลักษณะเป็นจริงพิสูจน์ได้ เช่น ค่าเสียหายที่ต้องเสียไปเพราะละเมิด ค่าเสียหายแบบ General Damages ปกติไม่ค่อยจะยอมรับ แต่อาจมีข้อยกเว้นบ้างในกรณีที่อาจสันนิษฐานได้อย่างค่อนข้างแน่ชัดว่า เป็นความเสียหายที่ต้องเกิดจากการกระทำละเมิด เช่น ความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน ทางชีวิตลอร์วจึงจะมีการผ่อนคลายให้อำนาจศาลกำหนดค่าเสียหายชดใช้แก่กันได้ซึ่งก็คือ General Damages นั่นเอง

2.3.3 แนวปฏิบัติในการกำหนดค่าเสียหาย

ในทางปฏิบัติ ศาลต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการนำสืบของกลุ่มความมาเป็นเครื่องกำหนดค่าเสียหาย บางคดีปรากฏความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริงๆ แต่บางคดีก็ไม่ปรากฏ ศาลจึงกำหนดค่าเสียหายเป็น 2 ประเภท¹⁴ ได้แก่

2.3.3.1 ค่าเสียหายตามความเสียหาย (Substantial Damages) เป็นค่าเสียหายที่ศาลประเมินให้ มีจำนวนเท่าเทียมกับความเสียหาย ในเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริงๆ เช่นนั้น เช่น ในคดี Moss v. Christchurch R.D.C. 1925 จำเลยก่อความรบกวนปล่อยประกายไฟเครื่องจักรไอน้ำ ลูกกลมไหม้บ้านของโจทก์ซึ่งให้ผู้อื่นเช่า ศาลอังกฤษกำหนดค่าเสียหายโดยนำผลต่างของราคาบ้านก่อนไฟไหม้กับราคาบ้านหลังจากถูกไฟไหม้มาเป็นเกณฑ์ โดยมีได้ถือตามราคาก่อสร้างบ้านหลังใหม่ให้มีสภาพดีดังเดิม หลักคดีนี้อาจเปรียบเทียบกับได้กับกรณีการใช้

¹⁴ คัมภีร์ แก้วเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 31-36.

ราคาทรัพย์สินอันลดน้อยลงเพราะละเมิดทำให้บุบสลาย ทางซีวิลลอว์ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (B.G.B.) มาตรา 849

ข้อควรสังเกตในคดี Moss. กำหนดค่าเสียหายแบบ Substantial Damages โดยมุ่งชดเชยแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจริงๆ ต่างจากการกำหนดค่าเสียหายโดยพิจารณาผลของการแก้ไขความเสียหาย ซึ่งนำ “ผลรวมของค่าช่อมกับค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินหลังจากซ่อมแล้วมาเป็นเกณฑ์กำหนดจำนวนค่าเสียหาย

2.3.3.2 ค่าเสียหายแบบพิธี (Nominal Damages) ประกอบด้วยค่าเสียหายแบบปลอมขวัญอย่างหนึ่งกับค่าเสียหายแบบสมน้ำหน้าหนักโจทก์อีกอย่างหนึ่ง

1) ค่าเสียหายแบบปลอมขวัญ (Nominal Damages) เมื่อจำเลยทำละเมิดจะต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ถูกล่วงละเมิดเพื่อแสดงถึงสิทธิอันชอบธรรมของบุคคล แม้ว่าการกระทำละเมิดจะไม่มีผลเสียหายจากการกระทำนั้นก็ตาม แต่ค่าเสียหายนั้นไม่มีสาระสำคัญ เป็นค่าเสียหายจำนวน 2-3 ปอนด์ มิได้มุ่งหมายให้เป็นการลงโทษจำเลยด้วย หรือจะชดใช้กันอย่างจริงจังศาลกำหนดให้พอเป็นพิธี แต่ก็ยังมีการชดใช้กัน เนื่องจากศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยในกรณีนั้นเป็นการบกพร่องต่อหน้าที่ เป็นการรบกวนสิทธิของโจทก์ หรือเป็นกรณีที่โจทก์น่าจะได้รับความเสียหายจริงๆ แต่บังเอิญไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏปริมาณความเสียหายได้ ค่าเสียหายแบบปลอมขวัญ ถ้าพิจารณาตามหลักการของซีวิลลอว์ คงไม่อาจกำหนดให้ได้ เฉพาะกรณีไม่ปรากฏความเสียหายจริงที่เกิดขึ้นแก่โจทก์

2) ค่าเสียหายแบบสมน้ำหน้าหนักโจทก์ (Contemptuous Damages) เป็นค่าเสียหายจำนวนเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งศาลกำหนดให้เป็นพิธี เหมือนกับในกรณีที่ปรากฏความเสียหายตามหลักฐานของโจทก์ แต่เนื่องจากศาลไม่เห็นด้วยกับค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้อง หรือไม่เห็นด้วยกับพฤติการณ์ของฝ่ายโจทก์ที่กระทำต่อฝ่ายจำเลย จึงกำหนดค่าเสียหายให้ เพียงต่างจากค่าเสียหายแบบปลอมขวัญ ซึ่งเป็นกรณีที่ปรากฏความเสียหายตามทางดำเนินสืบของโจทก์แต่อย่างใด เป็นค่าเสียหายเช่น ในกรณีการหมิ่นประมาทซึ่งมีจำนวนเล็กน้อย¹⁵

ค่าเสียหายแบบสมน้ำหน้าเป็นดุลพินิจของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งมิได้เคร่งครัดในหลักการของการทดแทนความเสียหาย และพยายามหลีกเลี่ยงการกำหนดค่าเสียหายตามความเสียหายโดยอ้างพฤติการณ์นอกประเด็นแห่งโจทก์ที่ไม่เหมาะสม ถ้าหากพิจารณาทางระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) การกำหนด

¹⁵ Edward j. Kionka. (1999). *Torts in a nutshell*. p. 719.

ค่าเสียหายต้องเป็นไปตามความเสียหาย ซึ่งจะต้องอาศัยพฤติการณ์แห่งละเมิดนั้นเองมาพิจารณาว่าเหมาะสมหรือไม่ จึงเข้าใจว่าค่าเสียหายประเภทนี้คงไม่มี¹⁶

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหาย

การที่ผู้บริโภครจะได้รับ การเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการจะต้องรับผิดชอบทั้งในทางสัญญาและในทางละเมิด ทำให้ต้องพิจารณาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเสียหาย โดยในแต่ละประเทศมีแนวคิดและทฤษฎีที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้¹⁷

2.4.1 ประเทศฝรั่งเศส

กฎหมายฝรั่งเศสวางหลักทั่วไปว่า ลูกหนี้จะต้องชดใช้ความเสียหายทุกชนิดที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ แต่ความเสียหายนั้นจะต้องใกล้ชิดต่อเหตุ (Imme Diat) และเป็นผลโดยตรง (Direct Consequence) ถ้าการชำระหนี้มิได้เกิดโดยการจงใจ (Dol) ความเสียหายนั้นจะต้องคาดเห็นด้วย (Foreseeable) ด้วย

ประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสได้วางองค์ประกอบของความเสียหายไว้ 2 ประการ คือ

1) เหตุโดยตรง (Directness) ซึ่งเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างเหตุ คือ การไม่ชำระหนี้ หรือความผิดของลูกหนี้กับผลคือความสูญเสีย หรือความเสียหาย องค์ประกอบนี้ต้องมีอยู่ทั้งความเสียหายในเรื่องสัญญาและละเมิด

2) ความคาดเห็น (Foreseeability) ใช้เฉพาะกรณีของสัญญาซึ่งมิได้เกิดจากการทำผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยมาตรา 1150 บัญญัติว่า เมื่อการชำระหนี้มิได้เกิดจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของลูกหนี้ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเฉพาะความเสียหายที่คาดเห็นหรืออาจคาดเห็นในเวลาทำสัญญา และมาตรา 1151 บัญญัติว่า แม้การไม่ชำระหนี้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ความเสียหายของเจ้าหนี้จะต้องไม่ใกล้ชิดต่อเหตุและเป็นผลโดยตรงของการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นการรับผิดชอบเช่นเดียวกับกรณีละเมิด

โปทเธียร์ (Pothier) ได้อธิบายว่า ลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าเสียหายทุกอย่างที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้กรณีที่ลูกหนี้มิได้ทำกลฉ้อฉล (Fraud) แต่อย่างไรในการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเฉพาะที่เกี่ยวกับวัตถุที่ประสงค์ของหนี้เท่านั้น หากต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายอย่างอื่นไม่ เช่น ผู้เช่าที่ถูกขับไล่ออกจากบ้านเช่าก่อนสัญญาครบกำหนดมีสิทธิเรียกค่าขนย้าย ค่าเช่าที่จ่ายไป

¹⁶ คัมภีร์ แก้วเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 30-31.

¹⁷ โสภณ รัตนกร ก เล่มเดิม. หน้า 162-169.

ล่วงหน้า ค่าที่ต้องจ่ายค่าเช่าบ้านใหม่ที่แพงขึ้น ซึ่งเป็นค่าเสียหายซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการไม่ได้ใช้บ้านเช่า ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของสัญญาเช่า ถ้าผู้เช่าเอาบ้านนั้นไปใช้ในการประกอบธุรกิจ การถูกขับไล่อาจทำให้สูญเสียลูกค้าและเป็นที่เสียหายแก่ธุรกิจ แต่ผู้ให้เช่าไม่อาจคาดเห็นได้ในขณะทำสัญญา ถ้าในการขนย้ายเพราะถูกขับไล่แล้วผู้เช่าต้องสูญเสียเครื่องตกแต่งบางชิ้นเพราะแตกหักระหว่างขนย้าย ผู้ให้เช่าก็ยังไม่ต้องรับผิดชอบเพราะเป็นเรื่องที่เกิดจากการขนย้ายไม่ดี หากใช่เกิดจากการถูกขับไล่ไม่

ในบางกรณีแม้ความเสียหายจะเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสัญญา แต่ถ้าเป็นสิ่งที่อยู่ภายในความมุ่งหมายของสัญญาและลูกหนี้ได้รับรู้ไม่ว่าโดยแจ้งชัดหรือโดยปริยาย ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้นด้วย เช่น ถ้าผู้เช่าบ้านเป็นพ่อค้าและเช่าบ้านเพื่อประกอบธุรกิจการค้า เมื่อถูกขับไล่ก่อนครบกำหนดสัญญา เช่น ผู้ให้เช่าก็ต้องรับผิดชอบไม่เฉพาะค่าขนย้ายค่าเช่าล่วงหน้าดังที่กล่าวมาแล้ว หากแต่ยังต้องรับผิดชอบในการที่ผู้เช่าต้องสูญเสียลูกค้าเพราะไม่อาจหาสถานที่เหมาะสมในบริเวณใกล้เคียง ทั้งนี้เพราะค่าเสียหายเหล่านี้ผู้ให้เช่าอาจคาดเห็นได้และถือว่ายอมรับโดยปริยายแล้ว

ส่วนกรณีที่ลูกหนี้กระทำการฉ้อฉล (Fraud) ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายทั้งหมดที่เจ้าหนี้ได้รับจากการฉ้อฉลนั้น ไม่ว่าจะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสัญญาหรือไม่เพราะถือว่ากรณีนี้ลูกหนี้ผู้ทำกลฉ้อฉลต้องรับผิดชอบใช้ความเสียหายทุกชนิดที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น ผู้ขายวัวส่งมอบวัวที่เป็นโรคให้แก่ผู้ซื้อซึ่งเป็นชวานา ทำให้วัวของชวานาเป็นโรคตาย ไม่มีวัวไถนา ไม่อาจมีเงินชำระหนี้ เป็นผลให้ถูกยึดทรัพย์ไปขาย ผู้ขายต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายที่เกิดแก่วัวที่ซื้อซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขาย กับต้องรับผิดชอบในการที่ชวานาสูญเสียวัวตัวอื่นๆ และต้องรับผิดชอบในความเสียหายเนื่องจากไม่ได้ทำนาบางส่วนด้วย

หลักทดสอบเกี่ยวกับ “เหตุโดยตรง” ไม่ค่อยจะแน่นอนและถือผลทางปฏิบัติ (Pragmatic) เป็นสำคัญ อย่างกรณีขายวัวติดโรคที่ โปทเธียร์ (Pothier) ให้ตัวอย่างมานั้น ชวานาคงได้รับค่าเสียหายเกี่ยวกับวัวที่ซื้อและวัวของตน ซึ่งเป็นผลโดยตรงของการกระทำโดยจงใจของผู้ขาย แต่การถูกยึดทรัพย์เป็นผลที่ห่างไกล เพราะไม่เป็นความสัมพันธ์ที่จำเป็นกับการกระทำของผู้ขาย ส่วนความเสียหายที่เกิดจากการไม่ได้ทำนานั้น โปทเธียร์ (Pothier) ลังเลเพราะไม่ใช่ผลโดยตรงอย่างแท้จริง เพราะชวานาอาจเช่าวัวของผู้อื่นมาทำนา หรือให้ผู้อื่นเช่านาไปก็ได้ แต่ถึงจะทำเช่นนั้น ก็คงไม่ทำให้ชวานาไม่เสียหายเลย ชวานาจึงได้รับการชดใช้ความเสียหายนี้บางส่วน

ค่าเสียหายแม้จะเป็นค่าเสียหายโดยตรงและไม่ไกลต่อเหตุแล้ว แต่อาจเป็นค่าเสียหายที่ลูกหนี้ไม่อาจคาดเห็นได้ในขณะทำสัญญาก็ได้ ค่าเสียหายส่วนนี้จึงเป็นค่าเสียหายพิเศษไม่อาจเรียกร้องได้ เว้นแต่ลูกหนี้จะฉ้อฉล ส่วนค่าเสียหายที่คาดเห็นเป็นค่าเสียหายตามธรรมดาหรือ

ตามปกติไม่ใช่ค่าเสียหายที่ผิดธรรมดาหรือค่าเสียหายพิเศษ ค่าเสียหายส่วนนี้จึงถือว่าคู่สัญญาอาจคาดเห็นได้ เมื่อการไม่ชำระหนี้เกิดขึ้นจากความผิดของลูกหนี้ โดยลูกหนี้ไม่ได้ทำการฉ้อหรือตั้งใจจะทำให้เจ้าหนี้เสียหาย ลูกหนี้จึงต้องชำระเฉพาะค่าเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการไม่ชำระหนี้และซึ่งคู่สัญญาคาดเห็นหรืออาจคาดเห็นเมื่อตอนทำสัญญา ด้วยเหตุนี้ลูกหนี้จึงไม่ต้องชำระค่าเสียหายที่ไม่อาจคาดเห็นได้

ปัญหาว่าสิ่งที่คาดเห็นหรือไม่คาดเห็นนั้นเป็นเรื่อง “เหตุ” หรือเป็นเรื่องของ “ชนิด” หรือ “จำนวน” ของความเสียหาย ตามหลักดั้งเดิมถือว่าเป็นเรื่อง “เหตุ” ถ้าเหตุของความเสียหายอาจคาดเห็นได้โดยคู่สัญญาแล้ว ลูกหนี้ต้องชำระค่าเสียหายทั้งหมดแม้จำนวนจะมากกว่าที่คาดเห็น เนื่องจากมีเหตุการณ์พิเศษก็ตาม แต่ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1150 และแนวความคิดสมัยใหม่ถือว่าสิ่งที่คาดเห็นนั้นหมายถึง จำนวนความเสียหาย (Quantum of Damage) มิใช่เรื่องเหตุ ตัวอย่างเช่น ทรัพย์สินของผู้เดินทางสูญหายไปในช่วงการเดินทาง ผู้ขนส่งคนโดยสารจะต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้ผู้เดินทางเฉพาะสิ่งที่คนเดินทางนำติดตัวไป ตามปกติเท่านั้น เช่น เสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว เป็นต้น ผู้ขนส่งโดยสารหาต้องรับผิดชอบสำหรับของมีค่าอื่นๆ ด้วยไม่ แนวความคิดนี้ถือว่ารับกับหลักของสัญญา เพราะค่าเสียหายที่ไม่อาจคาดเห็น ไม่น่าจะรวมอยู่ในความรับผิดชอบของสัญญา โดยสรุปค่าเสียหายที่คาดเห็นหรืออาจคาดเห็นเป็นค่าเสียหายที่น่าจะเป็น (Probable) ไม่ใช่เพียงแต่เป็นไปได้ (Possible) เท่านั้น เป็นไปได้ที่ผู้ขนส่งโดยสารจะคาดเห็นว่าคนเดินทางเอาของมีค่าใส่ไว้ในกระเป๋าเดินทาง แต่เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็น แต่การณ์ที่ผู้เดินทางแจ้งให้ผู้ขนส่งโดยสารทราบ การคาดเห็นย่อมขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้นโดยคู่สัญญา นำเข้ามาไว้ในสัญญา

โดยทั่วไปความเสียหายโดยตรงย่อมคาดเห็นได้ แต่ในบางกรณีค่าเสียหายที่ไม่เป็นค่าเสียหายโดยตรงก็อาจคาดเห็นได้ เพราะการคาดเห็นได้เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล (อัตวิสัย) แต่ความเสียหายจะโดยตรงหรือไม่เป็นเรื่องทั่วไป (ภาวะวิสัย) มิใช่เรื่องเฉพาะบุคคล อย่างไรก็ตามจะถือกันว่าความเสียหายโดยตรงคือความเสียหายที่อาจคาดเห็นได้

มักจะมีการสับสนโดยเอาหลักเรื่องการคาดเห็น (Foreseeability) ไปใช้ในการวินิจฉัยว่าค่าเสียหายเป็นผลโดยตรง (Direct) หรือไม่ ทั้งที่หลักทั้งสองเป็นเรื่องต่างกัน จะเห็นได้ว่ากรณีที่ลูกหนี้ฉ้อฉลซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ไม่อาจคาดเห็นด้วย แต่ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายซึ่งมิใช่ผลโดยตรง สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้ฉ้อฉลความเสียหายที่ต้องรับผิดชอบจะเป็นทั้งผลโดยตรงและอาจคาดเห็นด้วย หลักความเสียหายโดยตรงเป็นเรื่องของ “เหตุ” ส่วนหลักการคาดเห็นเป็นเรื่องของขอบเขตความรับผิดชอบ

แม้จะมีผู้พยายามแยกหลักความเสียหายที่คาดเห็นออกจากหลักความเสียหายโดยตรง โดยถือว่าความเสียหายโดยตรงเป็นผลที่เกิดจากการกระทำผิดของลูกหนี้ ไม่ได้เกิดจากเหตุอื่นที่เกิดขึ้นในภายหลัง แต่ทางปฏิบัติก็เป็นการยากที่จะแยกแยะและมักจะสับสนปนกัน ทั้งหลักเรื่องความเสียหายที่คาดเห็นก็ใกล้เคียงกับทฤษฎีเหตุเหมาะสม (Doctrine of Adequate Causation) ดังจะกล่าวต่อไปอีกด้วย

2.4.2 ประเทศเยอรมัน

ในเยอรมันเดิมมีหลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้อยู่ 2 ทฤษฎี ได้แก่ทฤษฎีเงื่อนไขและทฤษฎีเหตุเหมาะสม กล่าวคือ ทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งถือว่าไม่มีเหตุเช่นนั้นเกิดขึ้นผลจะไม่เกิดขึ้นแล้วต้องถือว่าผลเกิดจากเหตุอื่น ส่วนทฤษฎีเหตุเหมาะสม ถือว่าเหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นเท่านั้นที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ¹⁸

กฎหมายเยอรมันไม่ยอมรับทฤษฎีเงื่อนไขเพราะไม่อาจจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ได้ แต่จะรับทฤษฎีเหตุเหมาะสม (Theory of Adequate Causation) ซึ่งถือว่าผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ถ้าความผิดของเขาสามารถเพิ่มโอกาสให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ตามปกติ ตรงกันข้ามเขาจะไม่ต้องรับผิดชอบถ้าความผิดของเขาตามปกติจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ผิดปกติ หรือเกิดเพราะมีเหตุแทรกซ้อนอื่น ทฤษฎีนี้มักใช้กับคดีละเมิดและเป็นคุณสมบัติที่มาก เช่น คดีที่ผู้ถูกกระทำร้ายร่างกาย ถ้ารักษาตัวในโรงพยาบาลแล้วติดเชื้อไข้หวัดใหญ่ถึงแก่ความตาย ศาลถือว่าผู้ทำร้ายร่างกายต้องรับผิดชอบต่อความตายนั้นด้วย ในอีกคดีหนึ่งผู้ได้รับบาดเจ็บในอุบัติเหตุต้องใช้เวลาพักถึง 20 ปี แล้วล้มลงเพราะร่างกายไม่อาจเคลื่อนไหวได้ดีเนื่องจากใช้เวลาพัก ดังนี้ผู้ที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุเมื่อ 20 ปี ก่อนต้องรับผิดชอบในการบาดเจ็บที่ผู้ใช้เวลาพักได้รับเพราะล้มลงในตอนหลังด้วย

กฎหมายเยอรมันถือว่า ความเสียหายไม่ว่าจะเป็นกรณีของผิดสัญญาหรือละเมิด จะต้องเกิดจากเหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น ตัวอย่างเช่น การที่เสียงเครื่องบินทำลายสุขภาพของสุนัขจึงจอกในฟาร์มแห่งหนึ่ง เจ้าของฟาร์มจะเรียกค่าเสียหายหาได้ไม่ เพราะโดยปกติเสียงเครื่องบินจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น อันเป็นไปตามทฤษฎีเหตุเหมาะสมนั่นเอง แต่ทฤษฎีนี้จะไม่ใช้กับการกระทำซึ่งเป็นความผิดทางอาญาซึ่งจำเลยจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยอาจคาดเห็นความเสียหายหรือไม่ เช่น จำเลยทำให้เด็กถึงแก่ความตาย เป็นผลให้มารดาของเด็กเป็นโรคประสาท จำเลยก็ต้องรับผิดชอบต่อมารดาของเด็กด้วย

¹⁸ จิตติ ดิงศภัทย์. (2523). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้. หน้า 212.

ทฤษฎีเหตุเหมาะสมทำให้เกิดการประนีประนอมกันระหว่างทฤษฎีผลโดยตรง (Theory of Direct Consequences) ซึ่งขยายความรับผิดชอบออกไปกว้างขวาง ดังหลักในคดี Re Polemis ของอังกฤษ กับทฤษฎีการคาดเห็น (Theory of Forseeability) ซึ่งจำกัดความรับผิดชอบให้แก่บลง เนื่องจากทฤษฎีเหตุเหมาะสมไม่ยอมรับหลักการคาดเห็นและไม่สามารถคุ้มครองลูกหนี้ได้เพียงพอ จึงมีการพัฒนาทฤษฎีความมุ่งหมายของสัญญา (The Purpose of the Contract Theory) ขึ้นมาใหม่ โดยถือความมุ่งหมายของสัญญาเป็นหลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้ทำให้หลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของลูกหนี้ใกล้เคียงกับหลักการคาดเห็นยิ่งขึ้น ในหลายคดีมีการวินิจฉัยว่า ขอบเขตของความรับผิดชอบของจำเลยขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นที่รับรู้ ของสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

2.4.3 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายอังกฤษแยกหลักความไกลต่อเหตุ (Remoteness) และหลักเรื่อง “เหตุ” (Causation) ออกจากกัน ลูกหนี้จะรับผิดชอบหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องของ “เหตุ” (Causation) แต่เป็นเรื่องของการคาดเห็น (Forseeability) “เหตุ” เกี่ยวข้องกับปัญหาว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยอื่น นอกเหนือจากการทำผิดของลูกหนี้ด้วยหรือไม่ ซึ่งศาลอังกฤษมักจะไม่ได้คำนึงว่าความเสียหายนั้น เป็นผลโดยตรงหรือไม่ แต่ดูว่าอาจคาดเห็นได้หรือไม่เท่านั้น ถ้าปัจจัยอื่นนั้นลูกหนี้อาจคาดเห็นได้ ลูกหนี้ก็ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเอง เชื่อกันว่าหลักการคาดเห็นของฝรั่งเศส ได้ถูกนำมาใช้ในระบบ คอมมอนลอว์ โดยผ่านทางคดี Hadley v. Baxendale ของอังกฤษ แต่ก็มีผู้เห็นว่าหลักดังกล่าวมาจาก คติละเมิดของอังกฤษเอง ซึ่งในฝรั่งเศสหาได้ใช้หลักดังกล่าวกับคดีละเมิดไม่

ในกรณีของการผิดสัญญานั้น ศาลอังกฤษได้วางหลักไว้ในคดี Hadley v. Baxendale [(1844) 9 Exch, 341] ค่าเสียหายที่จะเรียกได้ต้องเป็นค่าเสียหายซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นธรรมดาและ สมด้วยเหตุผล เพราะเกิดขึ้นเป็นธรรมดา หรือตามเหตุการณ์ปกติของการทำผิดสัญญา หรือเกิดขึ้น เพราะอาจถือได้ว่า คู่สัญญาได้คาดหมายไว้ล่วงหน้าแล้วในขณะที่ทำสัญญา

คดีดังกล่าวมีข้อเท็จจริงว่า โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานต้องหยุดโรงงาน เพราะเพลลาข้อ เหวี่ยงของเครื่องจักรหัก โจทก์สั่งซื้อเพลลาใหม่จากอีกเมืองหนึ่ง โดยจ้างจำเลยเป็นผู้ขนมาให้ จำเลย รับว่าจะส่งไปให้โจทก์ในวันรุ่งขึ้น แต่โจทก์มิได้แจ้งให้จำเลยทราบว่าจะระหว่างที่เพลลาจะไปไม่ถึง โจทก์จะต้องหยุดโรงงาน จำเลยส่งเพลลาเข้าไปหลายวัน โจทก์จึงฟ้องจำเลยเรียกเงินค่าไรที่โจทก์ควร จะได้หากโรงงานไม่ต้องหยุดไปเพราะจำเลยส่งเพลล่าช้า ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์โดยเห็นว่า โดยปกติโรงงานจะต้องมีเครื่องอะไหล่ไว้ โรงงานจะไม่ต้องหยุดเพราะขาดเพลลา จำเลยมิได้ทราบ ถึงเหตุการณ์พิเศษอันจะทำให้เกิดการเสียหายเพราะส่งเพลล่าช้า

สำหรับกรณีของละเมิดนั้น กฎหมายอังกฤษถือว่ากระทำนั้นเป็น “เหตุที่ใกล้ชิด” (Proximate Cause) กับความเสียหายหรือไม่ หรือความเสียหายห่างไกลต่อเหตุ (Too Remote) หรือไม่ เคมีคดี Re Polemis (1921, 3 KB, 560, C.A.) วางหลักไว้ว่าจำเลยผู้ทำละเมิดฐานประมาท จะต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นแม้จะไม่อาจคาดเห็นได้ (Unforeseeable) คดีนี้ ผู้เช่าเรือได้บรรทุกถ่านน้ำมันไว้ในเรือ ระหว่างเดินเรือน้ำมันรั่วเป็นจำนวนมาก เกิดไอรระเหยของ น้ำมันขึ้นในเรือ เมื่อเรือจอดที่ท่าแห่งหนึ่งกรรมกรซึ่งเป็นลูกจ้างของผู้เช่าเรือได้ลงไปขยับถังน้ำมัน และได้กระทำการโดยประมาท ทำให้ไม้กระดานที่วางพาดเป็นสะพานสำหรับลงไปทำงานใน ท้องเรือหล่นลงไปและเกิดประกายไฟขึ้นจุดไอรระเหยของน้ำมัน เรือถูกไฟไหม้หมด ศาลตัดสินว่า ผู้เช่าเรือต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายทั้งหมด ทั้งที่เป็นความเสียหายที่ไม่อาจมีใครคาดเห็นได้ว่าจะ เกิดขึ้นได้จากความประมาทเล็กน้อยเท่านั้น แต่ต่อมาในคดี The Wagon Mound สภาพองคมนตรี (Privy Council) ของสภาขุนนาง (House of Lords) ซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดได้วาง หลักใหม่ว่าจำเลยในคดีละเมิดฐานประมาทจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายทั้งหมด เฉพาะ ความเสียหายประเภทที่วิญญูชนอาจคาดเห็นได้เท่านั้น ในคดีนี้ขณะเรือกำลังเติมน้ำมันเชื้อเพลิงอยู่ ในท่าเรือเมืองซิดนีย์ น้ำมันหกกลงไปในแม่น้ำเป็นจำนวนมากเพราะความประมาทของคณงานของ ผู้เช่าเรือขณะนั้นได้มีการเชื่อมเหล็กเพื่อซ่อมแซมภายใต้ท่าเทียบเรือ เหล็กที่ละลายตกลงไปถูกกอง ลำสีซึ่งลอยอยู่ในน้ำทำให้เกิดไฟไหม้น้ำมันที่หกลอยอยู่ทะเลและท่าเรือถูกไฟไหม้ไปด้วยในที่สุด เจ้าของท่าเรือจึงฟ้องให้ผู้เช่าเรือรับผิดชอบในค่าเสียหาย ศาลวินิจฉัยว่า ผู้เช่าเรือไม่อาจคาดเห็นถึงความเสียหายนั้นได้ เพราะไม่มีใครจะคิดว่าน้ำมันที่กระจายอยู่เหนือน้ำเช่นนั้นจะติดไฟได้ ผู้เช่าเรือจึง ไม่ต้องรับผิด

2.5 แนวคิดและทฤษฎีการคุ้มครองผู้บริโภค

ในสมัยปัจจุบันนี้เมื่อโลกเจริญมากขึ้นทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ทำให้ ระบบเศรษฐกิจการค้าขายหรือบริการต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป กระบวนการผลิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น การผลิตสินค้าจึงใช้กระบวนการผลิตที่ทันสมัยเกินกว่าความรู้ความสามารถของผู้ใช้หรือผู้บริโภค ที่จะตามได้ทัน ผู้ผลิตต่างก็หาวิธีการที่จะลดค่าใช้จ่ายในการผลิตและเพิ่มผลกำไรให้มากที่สุดเท่าที่ จะทำได้ ในบางกรณีการขายกำลังการผลิตทำให้ความละเอียดและคุณภาพของสินค้าลดหย่อนลง ประกอบกับการขยายตัวแห่งการค้าพาณิชย์ก็กว้างออกไปจากระดับหมู่บ้านและเมืองไปสู่ ระดับประเทศและระหว่าง ทำให้สินค้าในตลาดมีการแพร่กระจาย และเพิ่มประเภทหรือชนิดมาก ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน หลักที่เคยถือว่าผู้ซื้อจะต้องระวังจึงขาดความยุติธรรม ในแง่ที่ว่า ผู้ซื้อในฐานะ ผู้บริโภคไม่อาจปรับตัวให้ทันกับความเจริญทางเทคโนโลยีต่างๆ ได้ ความระมัดระวังในระดับ

ธรรมดาไม่อาจช่วยให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภครับผลตอบแทนคุ้มค่ากับเงินที่เสียไป ซ้ำยังอาจทำให้เกิดอันตรายจากการบริโภคสินค้าที่ซื้อโดยไม่คาดถึงอีกด้วย จึงทำให้ประเทศต่างๆ เปลี่ยนแปลงหลักกฎหมายที่เคยมีอยู่เดิม ทั้งในแง่ความรับผิดชอบในทางสัญญาหรือละเมิดให้เอื้อต่อการเยียวยาผู้ใช้ความเสียหายให้มากขึ้น ทั้งนี้โดยเน้นทั้งด้านการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการผลิตโดยรัฐ เพื่อป้องกันความเสียหายและการฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อผู้บริโภค

2.5.1 ทฤษฎีกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค

การกำหนดกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค มิควรกำหนดให้ความคุ้มครองเฉพาะผู้บริโภคซึ่งบริโภคสินค้าหรือบริการโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสัญญาเท่านั้น เนื่องจากการบริโภคมิได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในสถานะทางสังคม ความสามารถของบุคคล หรือข้อตกลงในทางนิติกรรมสัญญาอย่างเดียว แต่ควรกำหนดขยายความรับผิดชอบของผู้ขายไปสู่บุคคลอื่นๆ ที่มีผู้ใช้ซื้อด้วย ดังนั้น ทฤษฎีที่ควรนำมาศึกษาเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคมีดังนี้¹⁹

2.5.1.1 ทฤษฎีความรับผิดชอบเฉพาะคู่สัญญา (Privity of Contract) เป็นผลสืบเนื่องมาจากเสรีภาพในการทำสัญญา ทฤษฎีนี้เหมาะกับคู่สัญญาที่มีสถานะทางสังคมและอำนาจในการต่อรองเท่ากันเท่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวหลักนี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีใช้คู่กรณีในสัญญา แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคจึงปฏิเสธทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา และหลักความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีโดยสิ้นเชิง การกำหนดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงออกมาในรูปของการขยายความรับผิดชอบของผู้ขายไปสู่บุคคลอื่นๆ ที่มีผู้ใช้ซื้อ เช่น ให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่เกิดอันตรายต่อบุคคลในครอบครัวของผู้ซื้อ

2.5.1.2 ทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด (Tortious Liability Theory) ทฤษฎีความรับผิดที่เป็นที่ยอมรับมีอยู่ 2 หลักคือ มีความรับผิดเมื่อมีความผิด และหลักความรับผิดโดยกฎหมายสันนิษฐานว่ามีความผิดแม้มิได้มีการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งหลักนี้เรียกโดยทั่วไปว่า “ความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability)” หลักนี้ได้รับการยอมรับอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความสลับซับซ้อนในการผลิตและผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายไม่สามารถพิสูจน์ถึงเหตุแห่งความเสียหายได้ว่าเป็นความผิดพลาดของผู้ใด

¹⁹ สุขุม สุภนิศย์. (2540). คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 10-13.

2.5.2 บทบาทภาครัฐและเอกชนในการคุ้มครองผู้บริโภค

การคุ้มครองผู้บริโภคอาจมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา หรือเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้บริโภค โดยองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ นั้นอาจเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งภาครัฐคอยให้การสนับสนุนในส่วนของการกำลังคน ผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ด้านงบประมาณ และความช่วยเหลืออื่นๆ หรืออาจเกิดจากการรวมกลุ่มกันเองของผู้บริโภคภาคเอกชน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่มก็ได้

ซึ่งในปัจจุบันมีการรวมตัวของผู้บริโภคเพื่อกระจายข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ของผู้บริโภคเอง โดยการรวมตัวดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของชมรม มูลนิธิ หรือกลุ่มศึกษาปัญหาต่างๆ การรวมตัวนั้นสามารถแบ่งออกเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐหรือเอกชนก็ได้ ซึ่งบทบาทภาครัฐและภาคเอกชนในการคอยให้ความช่วยเหลือผู้บริโภคนั้นมีความสำคัญไม่แพ้กัน แต่การเล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้บริโภคเป็นส่วนรวมมักตกแก่รัฐบาลซึ่งจะต้องใส่ในความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆด้าน ดังนั้น ความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้บริโภคในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชนจึงย่อมมีบทบาทที่แตกต่างกัน ซึ่งบทบาทและความสำคัญขององค์การคุ้มครองผู้บริโภคในภูมิภาคต่างๆ ในโลกมีความเป็นมาและพัฒนาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ถึงความแตกต่างที่ชัดเจนมาก ได้แก่ การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศแถบยุโรปกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกา²⁰

2.5.2.1 บทบาทภาครัฐ

ในยุโรปมีแนวคิดเกี่ยวกับ “รัฐสวัสดิการ (Social Welfare)” หรือแนวคิดที่ถือว่ารัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการคุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และทำให้เกิดการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม รัฐจึงเข้าเป็นผู้เข้ามาควบคุมการประกอบธุรกิจต่างๆ มีการออกกฎหมายควบคุมกิจการต่างๆ เช่น การควบคุมธนาคาร กิจการประกันภัย รวมถึงกิจการอื่นๆ ที่กระทบถึงความปลอดภัยและความผาสุกแก่ประชาชน รัฐมีอำนาจเข้ามาแทรกแซงการประกอบธุรกิจของเอกชนได้ตามสมควร เพื่อพิทักษ์ให้เกิดการแข่งขันอย่างเป็นธรรมและเพื่อประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคโดยการใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ประชาชนจึงให้ความสำคัญแก่รัฐและเชื่อมั่นในบทบาทของรัฐ ซึ่งรัฐยังคงมีบทบาทเป็นผู้นำในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคมากกว่าองค์กรเอกชน และผู้ควบคุมภาครัฐยังคงได้รับการยอมรับว่าสามารถป้องกัน

²⁰ วิลลาซินี อัครวิบูลย์. (2550). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจขายตรง: ศึกษากรณีอันมีลักษณะเป็นแชร์ลูกโซ่. หน้า 19-22.

ความเสียหายที่อาจเกิดจากการบริโภคสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นความยินยอมในตัวสินค้าหรือบริการในตลาดสินค้ายุโรปมักมีทุนเดิมมาจากชื่อเสียงและความซื่อตรงในธุรกิจของผู้ผลิต ผู้บริโภคมีความภักดีและเชื่อมั่นในผู้ผลิตมากพอที่จะไว้วางใจในคุณภาพและไม่เห็นว่าธุรกิจเป็นฝ่ายเอาเปรียบ

แตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งองค์การเอกชนด้านคุ้มครองผู้บริโภค มีพัฒนาการที่โดดเด่นและเป็นเอกเทศจากรัฐ ทั้งนี้ เพราะแนวคิดเสรีภาพของประชาชนมีอยู่เหนือรัฐ รัฐทำหน้าที่เพียงประสานและดูแลความเป็นไปในสังคมให้เรียบร้อย จัดเก็บภาษีเพื่อนำมาทำนุบำรุงประเทศ ควบคุมให้มรการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และให้ข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้

ส่วนบทบาทภาครัฐในประเทศไทยนั้นมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค โดยอยู่ในรูปของการทำหน้าที่ดูแลและป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการบริโภค เพราะกฎหมายแต่ละฉบับมีแนวคิดที่รัฐเป็นผู้มีหน้าที่คุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยการใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้น

บทบาทภาครัฐเริ่มเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ประเทศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยกำหนดให้สิทธิของผู้บริโภคต้องได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งวางหลักทั่วไปในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในฐานะผู้บริโภคไว้ในมาตรา 57 ว่า

“สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องบัญญัติให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค”

บทบัญญัติที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ ถือเป็น การรับรองสิทธิของผู้บริโภคเอาไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย รัฐเริ่มมีความจำเป็นในการปรับบทบาทของรัฐให้เป็นเสมือนผู้กำกับ การ โดยมีประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของผู้แสดงกฎเกณฑ์ทางกฎหมายตลอดจนแนวคิดเริ่มเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของภาครัฐจึงต้องสนองตอบต่อระเบียบสังคมใหม่ตามรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิในการตรวจสอบกิจกรรมของภาครัฐมากขึ้น รัฐจึงอยู่ในฐานะเป็นผู้รับใช้และปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของประชาชน

2.5.2.2 บทบาทภาคเอกชน

แต่เดิมสมัยที่กระบวนการผลิตไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก ถือว่าผู้บริโภคมิฐานะและความสามารถเท่าเทียมกับผู้ประกอบการ ผู้บริโภคจึงต้องดูแลตัวเองในการซื้อสินค้าหรือบริการดังเห็นได้จากแนวคิดในเรื่อง “ผู้ซื้อต้องระวัง” แต่ภายหลังเมื่อกระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะเท่าเทียมกับผู้ประกอบการเช่นเดิมแล้ว จึงจำเป็นต้องมีสมาคมหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งในแต่ละประเทศบทบาทของภาคเอกชนที่อยู่ในรูปของสมาคมหรือองค์กรย่อมแตกต่างกัน ดังนี้

ในยุโรป การรวมตัวกันขององค์กรเอกชนเพื่อคุ้มครองตนเองไม่มีบทบาทโดดเด่นมากนัก เพราะแนวคิดและเหตุผลที่รัฐควรเป็นผู้มีหน้าที่จัดการเพื่อประชาชนยังคงอยู่อย่างกว้างขวาง แม้ในประเทศยุโรปบางประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศอังกฤษ หรือกลุ่มประเทศนอร์ดิก จะมีกลุ่มของเอกชนดำเนินงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค แต่ก็มี การสนับสนุนจากรัฐอยู่ไม่ขาดเป็นเสมือนองค์กรของรัฐกลายๆ นั้นเอง

ความเข้มแข็งของพลังเอกชนในยุโรปอาจต้องใช้เวลาในการพัฒนา เพราะชาวยุโรปส่วนใหญ่ยังคุ้นเคยกับระบบรัฐสวัสดิการมากกว่าการพึ่งพากระบวนการของภาคเอกชน และหลายประเทศในยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษ องค์กรภาครัฐยังยึดมั่นในแนวคิดที่ไม่เปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนใช้สิทธิจัดการกับฝ่ายธุรกิจได้มากนัก เช่น การฟ้องคดีเพื่อผู้บริโภคโดยสมาคมผู้บริโภคยังมีน้อย

ในสหรัฐอเมริกา องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคมีพัฒนาการที่โดดเด่นและเป็นเอกเทศจากรัฐ การรวมกลุ่มของผู้บริโภคเกิดขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิก และเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบพฤติกรรมในตลาด ทำให้การดำเนินคดีฟ้องเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนมีความเข้มแข็งมาก มีบทบาทที่เด่นชัดและมีการฟ้องคดีโดยเอกชนจนอาจกล่าวได้ว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีสถิติการฟ้องคดีเอกชนในเรื่องการบริโภคสูงมาก เพราะคนอเมริกันไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับรัฐคุ้มครองผู้รับใช้และไม่หวังว่ารัฐจะดูแลได้สมบูรณ์ องค์กรเอกชนจึงจำเป็นผู้นำในด้านการเรียกร้องและคุ้มครองสิทธิของเอกชนเมื่อมีความเสียหายจากการบริโภค ผู้ประกอบการธุรกิจให้ความสำคัญกับพลังผู้บริโภคที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างมาก เนื่องจากผู้ประกอบการต้องรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดของตนไว้ให้มั่นคงและยั่งยืน เสี่ยงของผู้บริโภคและความต้องการของผู้บริโภคจึงเป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินธุรกิจ

สำหรับบทบาทภาคเอกชนในประเทศไทยนั้นไม่ค่อยมีบทบาทที่เด่นชัดเหมือนอย่างบทบาทภาครัฐ เพราะการประกอบธุรกิจของภาคเอกชนเป็นไปเพื่อการสร้างความมั่นคงให้กับธุรกิจของตัวเองโดยไม่คำนึงถึงการรักษาประโยชน์หรือให้ความสำคัญแก่ผู้บริโภคมากนัก แต่ก็มี

กรณีให้ผู้ประกอบธุรกิจให้ความช่วยเหลือสังคมอยู่บ้างในรูปของการคืนกำไรสู่สังคม เช่น ช่วยเหลือเด็กยากจนโดยให้ทุนเรียนฟรี หรือนโยบายของบริษัทที่นารายได้บางส่วนจากการขายสินค้ามาสมทบทุนเข้ากองทุนหรือมูลนิธิต่างๆ เพื่อสาธารณกุศล แต่การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยการให้ผู้บริโภคมีสิทธิเต็มที่ในการคืนสินค้าที่ไม่พอใจโดยไม่มีเงื่อนไขหรือรับชดใช้ให้ทุกกรณีไม่ว่าจะเกิดความเสียหายจากเหตุใดยังไม่ปรากฏชัดมากในธุรกิจต่างๆ เว้นแต่มีธุรกิจบางประเภท เช่น ธุรกิจขายสินค้าผ่านทางทีวีโดยที่ผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบคุณสมบัติของสินค้าได้ก่อนทำการตัดสินใจซื้อ ผู้ประกอบธุรกิจก็อาจให้ผู้บริโภคคืนสินค้าได้หากซื้อสินค้าไปแล้วไม่พอใจ แต่ก็ต้องมีเงื่อนไขหรือเวลาบางประการด้วย เช่น คืนได้ภายใน 7 วัน นับแต่ซื้อสินค้า

หากพิจารณาถึงบทบาทขององค์การเอกชนด้านคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศไทย การรวมตัวของภาคธุรกิจที่อยู่ในรูปของสมาคม หรือสภา มุ่งกระทำกิจกรรมเพื่อธุรกิจที่เป็นสมาชิก บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับภาครัฐอยู่น้อยในระดับนโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย โดยการเข้าไปร่วมกำหนดนโยบายในระดับต่างๆ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 วรรค 2 ที่กำหนดให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค แต่บทบาทขององค์การเอกชนยังไม่เด่นชัดในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะเหตุที่การรวมตัวขององค์การเอกชนหรือผู้บริโภคมิได้เกิดขึ้นและมีพลังพอที่จะเห็นเป็นรูปธรรมเช่นการรวมตัวกันของภาคธุรกิจ

ดังนั้นในการร่างกฎหมายหรือกำหนดนโยบาย หรือแนวทางในการดำเนินงานต่างๆ จึงไม่มีผู้แทนของผู้บริโภคเข้าไปมีส่วนร่วมในการคุ้มครองผู้บริโภคไม่ว่าระดับใด เพราะอาจขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในด้านกลไกทางกฎหมายและงบประมาณ แม้ว่ากฎหมายพื้นฐานของไทยจะให้สิทธิเสรีภาพในการรวมตัวของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม ดังเห็นได้จากจำนวนของสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในปัจจุบันมีเพียงไม่กี่สมาคมที่มีการขึ้นทะเบียนไว้กับคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ดังนั้นการเรียกร้องความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคโดยการฟ้องคดีต่อศาล ส่วนใหญ่จึงกระทำโดยพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีเสียเอง จะมีไม่กี่คดีที่สมาคมหรือองค์กรที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจะเป็นฝ่ายนำคดีขึ้นสู่ศาล

2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟ้องคดี

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฟ้องคดีและการค้นหาข้อเท็จจริงมีอยู่สองระบบที่สำคัญ คือ ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ซึ่งทั้งสองระบบนี้มีหลักการพิจารณาคดีและหลักการสืบพยานที่แตกต่างกัน โดยศาลของประเทศต่างๆ จะค้นหาความจริงต้องอาศัยกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นหลัก กล่าวคือ สำหรับระบบคอมมอนลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบกล่าวหา (Accusatory System) ส่วนระบบซีวิลลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.6.1 ระบบกล่าวหา

เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา การพิจารณาในระบบนี้คือ ผู้ชำระความต้องวางตัวเป็นกลางจริงๆ เพื่อควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาย่างเคร่งครัด ผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด จะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือบทตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่ และหลักเกณฑ์ในการที่จะนำพยานมาสืบพิสูจน์ได้หรือไม่ต้องเป็นไปอย่างเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ เท่ากับเป็นการไม่สืบพยานนั้นเลย ทั้งนี้เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบที่มีวิธีการชำระความเป็นไปในทางที่มีโจทก์มีจำเลย ผู้ชำระความตั้งตนเป็นกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้วางขึ้นไว้โดยเคร่งครัด²¹

ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา

1) ศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีกฎเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลยพินิจได้น้อย การยกฟ้องโดยใช้ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชากฎหมาย (Technicality) มีมาก

2) คู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกัน เห็นได้ชัดในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์ในการแสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้นบางครั้งศาลอาจยกฟ้อง ทั้งๆ ที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำผิดก็ได้

3) ในระบบกล่าวหา มีกฎเกณฑ์ในการสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสดำเนินคดีได้น้อย มีบทตัดพยานเด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้การใช้คำถามในการซักถาม ถามค้าน ก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด

²¹ เข็มชัย ชูดวงศ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 3-4.

2.6.2 ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนเป็นระบบที่ใช้กันแพร่หลายในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาความหรือในประเทศในกลุ่มกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ระบบนี้มีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก ศาสนาในศาสนาคริสต์ได้นำเอาระบบการค้นหาคำความจริงแบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีอาญา เมื่อผู้มีอำนาจปกครองได้ทราบว่ามีกรกระทำผิดหรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตน ผู้มีอำนาจต้องไต่สวนค้นหาคำความจริงให้จงได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่ โดยรัฐมีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินคดีอาญาเอาผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งแสวงหาพยานหลักฐานมาลงโทษเอง ระบบนี้ไม่ใช่ลักษณะการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความในคดี แต่เป็นระบบการตรวจสอบค้นหาคำความจริงในคดีที่เกิดขึ้น เป็นการให้หลักฐานตรวจสอบ ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีมีเพียงสองฝ่ายคือผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนไม่มีคนกลาง ผู้ไต่สวนหรือผู้ทำการชำระความเป็นผู้ซักถามพยานและเป็นผู้ค้นหาคำความจริงด้วยตนเอง ระบบนี้ไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องความเท่าเทียมกันของคู่ความ เช่นระบบกล่าวหา เพราะมีแนวความคิดว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของรัฐ เพราะมุ่งแต่จะเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่า

การพิจารณาอาชญากรรมล่าช้าหลังจำเลย คือ การสืบพยาน อาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความมีความสามารถให้ความยุติธรรม และคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว ระบบนี้มีอิทธิพลอยู่ในภาคพื้นยุโรป และมีบทบาทสำคัญในประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่น เยอรมันและฝรั่งเศส²²

ลักษณะที่สำคัญของระบบไต่สวน²³

- 1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติม หรืองดสืบพยาน ทั้งนี้เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นมาก
- 2) การพิจารณาคดีนั้น จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญมากนัก เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน
- 3) ระบบไต่สวน จะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่บีบบังคับพยานที่เดือดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

²² โสภณ รัตนกร ข (2545). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 3.

²³ เข็มชัย ชูดวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 2-3.

ระบบทั้งสองระบบที่กล่าวมานั้นเป็นวิธีการของศาลในอดีต แต่เมื่อเวลาล่วงเลยมานานเข้า แต่ละระบบก็มีการพัฒนาวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงของตนมาเป็นลำดับ และมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง จุดบกพร่องของแต่ละระบบมาโดยตลอด จนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ระบบทั้งสองต่างก็คลี่คลาย เข้าหากัน ทำให้หลักกฎหมายของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเคยเป็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน มีความใกล้เคียงกันมาก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำข้อดีข้อเสียของทั้งสองระบบมารวมกันสร้างเป็น กฎเกณฑ์ในทางลักษณะพยานขึ้นใหม่ เรียกว่า ระบบผสมขึ้น (Mixed System) ซึ่งในประเทศ ฝรั่งเศสภายหลังการปฏิวัติใหญ่ เป็นประเทศแรกที่น่าข้อดีของทั้งสองระบบมาสร้างเป็นระบบผสมขึ้น และประเทศอื่นๆ ในยุโรปก็ได้เดินรอยตาม

2.7 การเรียกร้องค่าเสียหายทางละเมิด

การดำเนินคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดของผู้ประกอบการ ผู้ผลิตหรือ ผู้นำขายสินค้าซึ่งก่อให้เกิดความรับผิดในทางแพ่ง จะต้องปรากฏว่าผู้ประกอบการได้กระทำโดย จงใจหรือประมาทเลินเล่อไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรในการผลิตสินค้าหรือจำหน่ายสินค้านั้น จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย แต่จากหลักดังกล่าวยังไม่สามารถที่จะให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอ ฉะนั้นจึงได้มีการพัฒนาทฤษฎี กฎหมายในทางละเมิดดังนี้²⁴

2.7.1 ทฤษฎีรับภัย

แรกเริ่มทฤษฎีรับภัยเป็นทฤษฎีกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) มีหลักว่า บุคคลใดก็ตามก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นที่ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลอื่นทุกกรณีไป โดยไม่คำนึงความรับผิดของผู้กระทำ ความเชื่อเช่นนี้ก็คือทฤษฎีรับภัยนั่นเอง ซึ่งได้คำนึงถึงความสงบสุขที่จะเกิดในสังคม หรือความรับผิดชอบโดยศีลธรรมของผู้ก่อให้เกิดการละเมิด แต่มุ่งหมายที่จะสร้างความสงบสุขระหว่างบุคคลโดยวิธีการชดใช้ค่าเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายเป็นประการสำคัญ การที่บุคคลหนึ่งทำร้ายบุคคลอีกคนหนึ่ง แม้จะเป็นอุบัติเหตุ โดยแท้ หรือเป็นการป้องกันตนเอง บุคคลนั้นต้องชดใช้ค่าเสียหาย จึงมีคำกล่าวว่า ในทางแพ่งนั้น กฎหมายไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ แต่คำนึงถึงความสูญเสียและความเสียหายของกลุ่มฝ่ายที่ต้องเสียหายเป็นประการสำคัญ อาจกล่าวได้อีกในหนึ่งว่า เป็นกฎหมายที่ยอมรับโดยทั่วไปของชุมชนว่า บุคคลใดก่อให้เกิดความเสียหายบุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบ

²⁴ สมชาย อติกรจุฑาศิริ. (2542). ปัญหาในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. หน้า 20.

กฎหมายลักษณะละเมิดมีความมุ่งหมายสำหรับให้ผู้ก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นต้องชดใช้ค่าเสียหาย โดยมีต้องคำนึงว่า ผู้ละเมิดจะต้องกระทำผิดด้วย เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นและทราบว่าผู้ใดเป็นคนก่อแล้ว ย่อมเป็นการถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิด ไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะถูกหรือผิด ทั้งนี้ก็เพราะว่ามนุษย์เรานั้นเมื่อได้กระทำการใดขึ้นแล้ว ก็ย่อมเกิดความเสียหายภัยด้วยกันทั้งนั้นกล่าวคือ อาจจะมีทั้งผลดีและผลเสีย เปรียบเสมือนดาบที่มีสองคมเสมอ ถ้าหากว่าภัยนั้นคือความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้ที่ทำให้เกิดภัยก็ย่อมต้องรับเคราะห์รับผิดชอบในความเสียหายนั้น ความเสียหายต้องตกเป็นภัยแก่เขา

เหตุผลที่ผู้ถือทฤษฎีรับภัยอ้างว่า ไม่ควรมีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความผิดในเรื่องความรับผิดในละเมิดนั้น มีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ เหตุผลทางกฎหมายและเหตุผลทางพฤติกรรม กล่าวคือ

1) เหตุผลทางกฎหมาย ผลแห่งความรับผิดทางละเมิดคือ การบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย มิใช่เป็นการลงโทษเฉกเช่นเดียวกับผลแห่งความรับผิดทางอาญา ฉะนั้น กฎเกณฑ์ของทั้งสองข้อแตกต่างกัน จึงไม่ควรนำมาคำนึงถึงกฎเกณฑ์ทางอาญา หากแต่เพียงเป็นผู้ก่อความเสียหายก็ควรถือเป็นการละเมิดแล้ว

2) เหตุผลทางพฤติกรรม เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โดยหาผู้ผิดไม่ได้ ก็ไม่เป็นการสมควรที่จะให้ผู้เสียหายเป็นผู้รับบาปเคราะห์ โดยที่เขาเองมิได้ทำให้เกิดความเสียหายนั้นเลยแม้แต่น้อย ผู้ก่อความเสียหายนั่นเองที่ควรเป็นผู้รับผิดชอบจากเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นการยุติธรรมมากกว่าที่จะให้ผู้เสียหายมาเป็นผู้รับบาปเคราะห์ อีกทั้งการหาตัวบุคคลผู้ต้องรับภัยนี้ก็เป็นการไม่ยากเพียงแต่พิจารณาว่า ภัยนั้นเป็นผลเพราะเหตุใด และเหตุนั้นใครเป็นผู้กระทำ ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนความเสียหาย แต่การหาตัวผู้กระทำผิดจะต้องพิจารณาว่า การกระทำใดเป็นความผิดเป็นการยากยิ่งไม่น้อยกว่าสิ่งใดผิดหรือสิ่งใดไม่ผิด ซึ่งเป็นปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่แตกต่างกับการหาเหตุผลความเสียหายที่สามารถปรับใช้ได้ด้วยทุกสถานการณ์

2.7.2 ทฤษฎีความผิด

ส่วนทฤษฎีความผิดก็เกิดขึ้นในเวลาต่อมา แนวความคิดทฤษฎีรับภัยก็ถูกเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคม ความรับผิดในความเสียหายควรคำนึงถึงความผิด หรือความประมาทเลินเล่อของผู้กระทำด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมมนุษย์ที่พัฒนาขึ้นตามลำดับ โดยที่กฎหมายในภาคเอกชนพยายามพัฒนาควบคู่ไปกับจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม ซึ่งในระยะหลังมานี้ มีแนวความคิดว่า ผู้กระทำต้องจงใจหรือประมาทด้วย จึงจะต้องรับผิด ความรับผิดในทางละเมิด

ในระยะนี้เกิดจากเหตุ 2 กรณีเท่านั้น ได้แก่ ความรับผิดชอบในการละเมิดอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจและความรับผิดชอบในทางละเมิดซึ่งเกิดจากการกระทำโดยประมาทเดินเล่อ²⁵

1) ความรับผิดชอบในทางละเมิดอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจ ทำให้บุคคลอื่นเสียหาย (Conduct intended to invade the legally protected interests of others) ทฤษฎีนี้คำนึงถึงเจตนาอันชั่วร้ายของผู้กระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น จึงเป็นการสมควรที่จะให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน

2) ความรับผิดชอบในทางละเมิดซึ่งเกิดจากการกระทำโดยประมาทเดินเล่อ ทำให้บุคคลอื่นเสียหาย (Conduct which created a foreseeable risk to such interests of others) ทฤษฎีนี้ถือว่าการกระทำโดยประมาทเดินเล่อ ก็เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนสังคมและมีความร้ายแรงแม้จะไม่เท่ากับการกระทำโดยเจตนา แต่ก็สมควรที่จะมีการเรียกร้องค่าเสียหายกันได้

เมื่อทฤษฎีรับภัยมีการเปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นเหตุให้ทฤษฎีละเมิดที่มีจำต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยมีการยอมรับหลักที่มีความเปลี่ยนแปลงที่ว่าผู้ที่ก่อความเสียหายนั้น จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเป็นความผิด หลักการนี้เรียกว่าหลักไม่มีความรับผิดชอบปราศจากความผิด (No Liability without Fault) ซึ่งมีความแตกต่างจากทฤษฎีรับภัยที่ว่าอาจมีความรับผิดชอบได้แม้ไม่มีความผิดก็ตาม (Liability without Fault) ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการผิดศีลธรรมเกินไปที่จะลงโทษมนุษย์ โดยพิจารณาเพียงแง่มุมเดียวถึงผลแห่งการกระทำนั้น โดยไม่มีการพิจารณาว่าผู้กระทำมีเจตนามุ่งร้ายหรือไม่ และการไม่ต้องการให้มีกฎหมายความรับผิดชอบอยู่ในความรับผิดชอบทางละเมิดนี้จะก่อให้เกิดผลที่เลวร้ายและป่าเถื่อนยิ่งกว่า การที่จะสามารถจับความหมายของคำว่า “ความผิด” ได้นั้น จะต้องอาศัยการตรึงตรอง พินิจพิจารณาของนักปราชญ์กฎหมายมาเป็นเวลานาน แต่สิ่งที่สำคัญที่นักปราชญ์ทางกฎหมายเชื่อว่า ทฤษฎีรับผิดชอบไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ก็คือ การทำให้มนุษย์ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำอะไรเลย ความเจริญของเผ่าพันธุ์มนุษย์ก็จะหยุดชะงักลง เพราะทฤษฎีรับภัยถือว่าผู้ใดกระทำการสิ่งใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายผู้อื่นต้องรับภัยนั้น จึงเป็นเรื่องที่ถือว่ารุนแรงมากและเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนา

องค์ประกอบของความรับผิดชอบตามทฤษฎีความผิดมีอยู่ 2 ประการ คือ องค์ประกอบทางการกระทำ อันได้แก่ การกระทำโดยผิดกฎหมายเป็นเหตุให้เขาได้รับความเสียหาย และในด้านองค์ประกอบทางจิตใจ ได้แก่ การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเดินเล่อนั่นเอง

จวบจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 กฎหมายละเมิดก็ยังมีลักษณะที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบในทางศีลธรรมหรือความผิด (Fault)

²⁵ มนชัย ธาดาอำนวยการ. (2545). กฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์: รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย. หน้า 11-12.

อันเป็นมูลฐานของการชดเชยค่าเสียหาย ต่อมาเมื่อศีลธรรมของประชาชนเริ่มพัฒนาขึ้น จึงมีความเคลื่อนไหวในลักษณะของการยอมรับว่าความรับผิดชอบตามกฎหมายเกิดจากความประพฤติของบุคคลที่เป็นพลเมืองที่จะไม่ปฏิบัติเช่นนั้น แนวโน้มเช่นว่านี้เอง จึงเกิดการวางทฤษฎีในกฎหมายลักษณะละเมิดว่า “ไม่มีความรับผิดชอบทางแพ่งถ้าปราศจากความผิด” (There should be no liability without fault) ในเวลาต่อมา ทฤษฎีความผิดเริ่มก่อปัญหาขึ้น โดยเฉพาะความยากลำบากในการพิสูจน์องค์ประกอบของความรับผิดชอบ 2 ประการ ดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าในแง่จะพิสูจน์ว่า มีการกระทำหรือไม่ การกระทำนั้นจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ความเสียหายเป็นผลมาจากการกระทำละเมิดของผู้นั้นหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น โดยพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำได้ยาก ทฤษฎีรับภัยจึงถูกกลับมาใช้อีกครั้งแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ความรับผิดชอบโดยไม่มีความผิด (Liability without Fault) ความรับผิดโดยผลแห่งกฎหมาย (Liability as imposed by the law) และความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability)

ซึ่งหลักเรื่องความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) นั้น เป็นกรณีที่จำเลยจะต้องรับผิด แม้ว่าจะมิได้กระทำความผิดศีลธรรมและได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว เช่น ผู้ควบคุมดูแลสัตว์ ต้องรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์

ความรับผิดเด็ดขาดหมายถึง ความรับผิดที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดในการกระทำทั้งที่ไม่มี ความผิด มิใช่การกระทำโดยมีเจตนาดีหรือเจตนาร้ายและไม่ว่าจำเลยจะทราบหรือไม่ทราบถึงการกระทำนั้นหรือไม่ก็ตาม จำเลยก็ไม่พ้นจากความรับผิด จากคำจำกัดความจะเห็นได้ว่าความรับผิดเด็ดขาดเกิดขึ้นก็เพื่อที่จะแก้ปัญหาในเรื่องการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่มีคู่ความฝ่ายใด เป็นผู้ผิด แต่หากไม่กระทำเช่นนี้จะก่อให้เกิดปัญหาต่อผู้บริโภคซึ่งถือเป็นคนส่วนใหญ่

เหตุผลของการกำหนดให้มีความรับผิดเด็ดขาดขึ้น เนื่องจากความเสียหายอันเกิดจาก เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นบ่อยหรือเกิดขึ้นได้ง่าย แต่ผู้เสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นหรือ พิสูจน์ได้ยาก เพราะอาจเป็นไปได้ว่าเหตุที่เกิดอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่ผู้เดียวที่เป็นผู้ก่อขึ้น ผู้เสียหายอาจพิสูจน์ได้ว่าเหตุได้เกิดขึ้นจริง แต่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าเหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรอันจะเป็นการแสดงถึงมูลกรณีหรือที่มาแห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย²⁶ ตัวอย่างเช่น ลูกจ้างที่ได้รับ ความเสียหายเนื่องจากเครื่องจักรกลในโรงงานขณะปฏิบัติงานในทางการที่ว่าจ้าง ไม่อาจพิสูจน์ถึง สาเหตุที่เครื่องจักรกลก่อให้เกิดความเสียหายได้ หรือกรณีความเสียหายอันเกิดจากการลงพิมพ์ โฆษณาข้อความหมิ่นประมาทในหนังสือพิมพ์ หากต้องพิสูจน์ว่าบรรณาธิการรู้หรือควรรู้ ก็เป็นเรื่องที่ยากแก่การพิสูจน์อย่างยิ่ง ดังนั้นหากกฎหมายไม่กำหนดให้มีบุคคลซึ่งต้องรับผิด โดยเด็ดขาด

²⁶ สายสุตา นิงสานนท์. (2525). ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด. หน้า 48-49.

แล้วก็จะเกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคม เพราะบรรดาผู้เสียหายย่อมจะต้องหาทางที่จะบังคับชำระหนี้
 เอาจากคู่กรณีฝ่ายตรงข้ามด้วยตนเองให้ได้ จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของความรับผิดชอบเด็ดขาดจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะวัตถุประสงค์ที่มีการใช้
 หรือการกระทำที่มีลักษณะเป็นพิเศษแตกต่างออกไปหรือผิดปกติธรรมดา ในเรื่องความรับผิด
 เด็ดขาดนี้ โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยแต่ประการใด และการที่จำเลย
 อ้างว่าการใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะป้องกันความเสียหายนั้น อาจรับฟังไม่ได้เช่นเดียวกัน
 แต่มีข้อยกเว้นบางประการที่จะทำให้จำเลยยกเป็นข้อต่อสู้เพื่อยกเว้นความรับผิดได้ เช่น ผู้บริโภค
 นำสินค้าไปใช้ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดตามแนวใหม่นี้มาจากนโยบายในทางกฎหมายที่ประสงค์จะให้
 มีการเยียวยาความเสียหายในกรณีที่เกิดความเสียหายขึ้นนอกเหนือจากเจตนาหรือประมาท
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 ล้ำพั้งแต่จะทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายเรียกร้องค่าเสียหายได้เฉพาะเรื่องจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
 เท่านั้น ไม่เป็นการเพียงพอ รากฐานแห่งความรับผิดชอบเด็ดขาดจึงมาจากการที่จำเลยก่อให้เกิดความ
 เสี่ยงภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อสมาชิกในสังคม

มูลฐานของความรับผิดชอบในฐานะนี้อยู่ที่ว่า การกระทำของจำเลยหรือการมีไว้ซึ่งสิ่งของ
 นั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนนั้น เหตุผลในการพิจารณาใช้หลักสายกลาง อันได้แก่
 ความประพฤติหรือการกระทำซึ่งไม่ขยายไปจากมาตรฐานของสังคม จนขนาดจะถือได้ว่าเป็นการ
 กระทำที่ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นกับสมาชิกโดยส่วนใหญ่ ดังนั้นรัฐจึงต้องหามาตรการแทรกแซง
 เพื่อทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์จำเลยจะพึงได้รับแล้ว ประโยชน์ส่วนตัว
 ของจำเลยมีมากกว่าสังคม เมื่อคำนึงถึงความเสี่ยงภัยโดยผิดปกติเช่นนั้นแล้ว สังคมจึงจำเป็นต้อง
 ยื่นมือเข้ามาเพื่อจำกัดขอบเขตของการกระทำของจำเลยไม่ให้ปฏิบัติการอันเกิดอันตรายต่อคน
 ในสังคม

หลักความรับผิดชอบเด็ดขาดจึงมีบทบาทมากในการแบ่งเบาภาระการพิสูจน์ความเสียหาย
 ให้แก่โจทก์ได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะโจทก์ต้องนำสืบว่า มีความเสียหายจากผลิตภัณฑ์ซึ่งยัง
 มีความเกี่ยวพันกับความผิดพลาดในการผลิต หากแต่เพียงโจทก์มิได้มีหน้าที่ต้องนำสืบว่าใคร
 เป็นคนทำผิดพลาด และมีความผิดพลาดอย่างไร

2.7.3 ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด

ความรับผิดโดยเคร่งครัด คือ หลักหรือทฤษฎีหนึ่งในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลในทางละเมิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งกฎหมายละเมิดในยุคนั้นมุ่งที่จะคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลเป็นสำคัญทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดจึงมิได้พิจารณาถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หากแต่จะพิจารณาถึงความเสียหายเป็นสำคัญซึ่งเมื่อสังคมมีความก้าวหน้าวิทยาการมากขึ้น นักนิติศาสตร์จึงมีแนวความคิดว่า หากยังแต่มุ่งพิจารณาความรับผิดเอาจากหลักความรับผิดดั้งเดิมอยู่แล้ว ก็จะมีผู้เสียหายที่เป็นผู้บริสุทธิ์อีกจำนวนมากที่จะต้องได้รับความเดือดร้อน โดยที่จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้จึงสมควรที่จะมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดภาระความรับผิดใหม่ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) จึงได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา เพราะโดยเนื้อหาแล้วทฤษฎีดังกล่าวสามารถครอบคลุมขอบเขตความรับผิดของผู้กระทำความเสียหายได้กว้างกว่าความรับผิดตามหลักละเมิดทั่วไป ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดเด็ดขาดนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความผิดของผู้กระทำเป็นสาระสำคัญดังหลักเกณฑ์ดั้งเดิมแล้ว จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability without Fault) เพียงแต่เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นเพราะการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ความรับผิดของผู้ถูกกล่าวหาที่มีต่อผู้เสียหายจะเกิดขึ้นทันทีทั้งนี้โดยไม่ต้องพิจารณาเลยว่า ความเสียหายนั้นจะเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งถือว่าเป็นความผิดของผู้กระทำหรือไม่ก็ตาม ถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำโดยสุจริตและเป็นปกติแห่งการดำเนินภารกิจของเขาก็ตาม ถ้าหากว่าภารกิจนั้นโดยสภาพอาจเป็นอันตรายผิดปกติธรรมดาหรืออาจเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของกิจการนั้นในทันทีที่เขาดำเนินการแล้ว เพราะเขานั้นยอมรับความเสี่ยงภัยต่อความรับผิดในทันทีที่เขาดำเนินกิจการนั่นเอง ความรับผิดจึงควบคู่ไปกับการดำเนินกิจการนั้นด้วย หากแต่จะต้องรับผิดชอบต่อใครคนใดนั้นก็จะถูกกำหนดขึ้น เมื่อปรากฏตัวผู้เสียหายในภายหลัง²⁷

แนวความคิดตามทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำลาย คดีที่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานเริ่มแรกของทฤษฎีนี้ คือ คดี Rylands V. Fletcher²⁸ โดยวางหลักว่า บุคคลใดกระทำหรือนำสิ่งใดอันอาจเป็นอันตรายเข้ามาในที่ดินของตน บุคคลนั้นต้องจัดการเก็บรักษาอย่างระมัดระวังมิให้สิ่งนั้นรั่วไหลและเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น และมีหน้าที่โดยเคร่งครัดที่จะต้องรอบคอบในการป้องกันและระวังล่วงหน้าด้วยประการทั้งปวงในผลที่อาจมีหรืออาจเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์หรือจากการกระทำผิดไปจากปกติธรรมดา หลักเกณฑ์ในคดีนี้ได้ถูก

²⁷ William L. Prosser. (1979). *Law of torts*. pp. 494-495.

²⁸ สายสุดา นิงสานนท์. เล่มเดิม. หน้า 51-52.

นำมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ในเวลาต่อมา ซึ่งในคดีดังกล่าวมีข้อยกเว้นหลายกรณีซึ่งจำเลยอาจนำสืบให้พ้นความรับผิดได้ อาทิเช่น เหตุสุดวิสัย โจทก์เป็นฝ่ายผิดเอง เป็นต้น

ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด เกิดจากแนวความคิดทางกฎหมายที่ว่า “ผู้ใดก่อความเสียหาย ผู้นั้นต้องจ่าย” โดยถือว่าเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดที่ผู้กระทำจะต้องระมัดระวังมิให้การกระทำของตนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือความเสียหาย และเมื่อมีอันตรายหรือความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ได้รับความเสียหายก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริงก็พอ ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำเองกลับต้องมีภาระที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมิได้เกิดจากกิจกรรมการกระทำของตน โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลตามทฤษฎีเจื่อนใจ หรือทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในหลักกฎหมายละเมิดแต่ประการใด เพราะถือว่าเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัดที่ผู้กล่าวหาจะต้องไม่กระทำใ้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากการกระทำของตน

ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบของแนวความคิดทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด โดยมีการสร้างหลักเกณฑ์ว่า ผู้ผลิต หรือผู้จำหน่ายจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่องและเป็นอันตราย โดยไม่คำนึงถึงความผิดในส่วนของผู้ผลิต หรือผู้จำหน่าย และไม่คำนึงถึงนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายกับผู้บริโภคแต่อย่างใด โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นบุคคลนั้นต้องรับผิด (He who breaks must pay)²⁹

²⁹ William L. Prosser. (1971). *Handbook of the Law of Torts*. p. 492.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

การคุ้มครองผู้บริโภคโดยมาตรการทางกฎหมายในประเทศไทยเริ่มชัดเจนเป็นรูปเป็นร่างขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 หากพิจารณาในกลไกของกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค จะพบว่าให้อำนาจรัฐในการป้องกันความเสียหายมากกว่าการเยียวยาความเสียหาย ด้วยการควบคุมการดำเนินกิจการทางธุรกิจ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและเป็นธรรมต่อประชาชนทั่วไปเนื่องจากประชาชนทุกคนย่อมมีคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย มีสุขภาพที่เป็นปกติไม่มีอันตรายใดๆ เกิดขึ้นในขณะดำรงชีวิต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการดูแลและเอาใจใส่ โดยถือว่าประชาชนเป็นพลเมืองของประเทศซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าสูงสุดที่จะวางแผนและปกป้องคุ้มครองเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นและเป็นพลังสำคัญของประเทศ จึงทำให้ภาครัฐต้องตระหนักถึงความปลอดภัยในการบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ ไม่ให้ผู้บริโภคต้องเสี่ยงภัยต่ออันตรายใดๆ หรือต้องบาดเจ็บต่อร่างกาย จิตใจ และอันตรายต่อชีวิตที่อาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากการใช้สินค้าและบริการนั้น

แต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และกระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงไปจึงมีการกระทบสิทธิของผู้บริโภคมากขึ้นตามความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมาตรการทางกฎหมายในปัจจุบันนี้แม้มีการเยียวยาชดใช้ความเสียหาย แต่ยังไม่ครบถ้วนหรือครอบคลุมถึงความเสียหายทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าเสียหายทางด้านจิตใจซึ่งเป็นค่าเสียหายสำหรับความรู้สึกเจ็บปวดของผู้บริโภคที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำที่น่าละอายหรือที่มีเจตนาร้ายของผู้ประกอบธุรกิจ อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดใช้เยียวยาไม่เต็มตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคโดยใช้กลไกทางกฎหมายอำนาจบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในประเทศไทย

กรณีความเสียหายทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากความชำรุดบกพร่องหรือความไม่ปลอดภัยของสินค้า ที่ทำให้ผู้บริโภคมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้นั้น จำเป็นต้องทราบถึงความหมายและความเป็นมาของความเสียหายทางจิตใจ หลักกฎหมายและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคดังนี้

3.1.1 ความหมายและความเป็นมาของความเสียหายทางจิตใจ¹

ความเสียหายทางจิตใจ หมายถึง ความโศกเศร้าเสียใจ ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานอย่างรุนแรงและยาวนาน รวมถึงไม่สบายใจอย่างมาก โรคเกี่ยวกับจิตใจ (Mental Suffering) รวมถึงปฏิกิริยาทางจิตใจ อย่างเช่นความหวาดกลัว (Fright) ความวิตกกังวล (Worry) ได้รับความอับอาย (Mortification) เสียเกียรติคุณชื่อเสียง (Indignity) ได้รับความสะเทือนใจอย่างกะทันหัน (Shock) ทำให้ขายหน้า (Humiliation) หรือ ความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน (The term “emotional distress” means mental distress, mental suffering or mental anguish. It includes all highly unpleasant mental reactions, such as fright, nervousness, grief, anxiety, worry, mortification, shock, humiliation and indignity, as well as physical pain.)

คำจำกัดความอย่างกว้างของความเสียหายทางจิตใจ เป็นเรื่องของความดีและความชั่ว ความป่าเถื่อนของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด ในการแก้ไขปรับปรุงถึงพฤติกรรมที่น่าตำหนิ ซึ่งโดยความหมายแล้ว อาจจะเหลื่อมล้ำกับด้านอื่นของกฎหมาย ด้วยการให้รับผิดชอบสำหรับการกระทำที่ไม่เหมือนการละเมิด คือ ผู้กระทำอาจจะไม่ได้สังเกตถึงการกระทำที่ชัดเจนที่ถูกประณามนั้น ผลที่ตามมาคือการเรียกร้องของกฎหมายมีความเข้มงวดและยากที่จะเป็นที่พอใจ ในการเรียกร้องถึงการมีเจตนาที่ทำให้เกิดความเครียดทางจิตใจอย่างรุนแรงที่ถูกพิจารณาโดยศาล การรับผิดชอบจะถูกพิพากษาต่อเมื่อการกระทำมีความรุนแรงในด้านคุณลักษณะเท่านั้น และมีความรุนแรงในด้านปริมาณดังเช่นการอยู่นอกเหนือขอบเขตของความเหมาะสมที่ยอมรับได้ และถูกพิจารณาว่าเป็นความโหดร้ายทารุณและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทนได้อย่างที่สูงสุดในชุมชนของผู้มีอารยธรรม

จากคำจำกัดความนี้จะเห็นได้ว่า ความเสียหายทางจิตใจนั้นเป็นความเสียหายที่มีใช้ในทางวัตถุจึงไม่อาจคิดคำนวณหรือตีราคาออกมาเป็นเงินได้ เพราะเป็นความเสียหายที่ไม่มีรูปร่างเห็นไม่ได้ด้วยความเสียหายทางร่างกายหรือทรัพย์สิน

¹ สีนีกันต์ สิทธิเวชเดช. (2549). คำสัญญาหมกแทนกรณีละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ. หน้า 23-27.

ในคดีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจประกอบด้วย

- 1) การกระทำที่รุนแรงอย่างที่สุด ผิดปกติ
- 2) มีเจตนาที่เป็นเหตุหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดความเศร้าโศกทางจิตใจ
- 3) มีความสัมพันธ์โดยระหว่างการกระทำและการบาดเจ็บ
- 4) ความเศร้าโศกทางจิตใจอย่างรุนแรง

คำจำกัดความคำว่า “ค่าเสียหายทางจิตใจ” ว่าเป็นการชดเชยค่าเสียหายที่เป็นส่วนหนึ่งของการตระหนักถึงการบาดเจ็บที่เพิ่มขึ้น หรือการสบประมาทต่อโจทก์ซึ่งถูกกระทำ และยังเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ถึงการกระทำที่ไม่ยุติ หรือการกระทำที่ทำให้โกรธแค้นของจำเลย

ศาลสูงอังกฤษในคดี *Conway v. INTO* (1991) ฟินเลย์ ซีเจ (Finlay CJ) ยังคงยืนยันว่าการกระทำของจำเลยว่าจะเป็นการกระทำละเมิดและผลที่ตามมา การฟ้องร้องที่อาจเพิ่มความเสียหายให้กับโจทก์เป็นการวางมาตรฐานในการชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจ จึงมีความเหมาะสมในการชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีที่มีการบาดเจ็บและความเสียหายของโจทก์เพิ่มขึ้นโดย

- 1) ในกรณีที่มีการกระทำความคิดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกดขี่บังคับ การเหยียดหยาม หรือการกระทำที่รุนแรง
- 2) พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดหลังจากกระทำความผิด เช่น การปฏิเสธที่จะขอโทษหรือแก้ไขปรับปรุงความผิดพลานั้น หรือทำการขู่คุกคามว่า จะมีการกระทำผิดเช่นนั้นอีก
- 3) พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดหรือตัวแทนในการแก้ต่าง การกล่าวหาของโจทก์รวมทั้งการดำเนินการที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี

โดยทางประวัติศาสตร์ กฎหมายทางจารีตประเพณีไม่ได้ตระหนักถึงการบาดเจ็บทางจิตใจ แม้ว่าจะมาพร้อมกับการบาดเจ็บทางร่างกายที่สามารถเห็นได้ชัดเจน หลักการสำคัญสำหรับการฟื้นฟูในตัวอย่างเช่น คดี *Mitchell v Rochester Ry. CO.* 151 NY 107 [1896] หญิงซึ่งตั้งครรภ์เกือบถูกม้าของจำเลยทำร้าย ได้รับความทุกข์ทรมานจากการแท้งบุตร ศาลระบุว่าเมื่อไม่มีสาเหตุของการกระทำที่ทำให้ตกใจกลัว ไม่สามารถเรียกชดเชยค่าเสียหาย สำหรับการบาดเจ็บที่เป็นผลจากเหตุการณ์นั้นอาจจะเป็นโรคที่มีผลต่อระบบประสาท ตาบอด วิกัลจริต หรือแม้แต่แท้ง ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลักการได้ ศาลได้แสดงความกังวล 2 ประการที่เกี่ยวกับการอนุญาตให้เรียกค่าเสียหายที่เกิดจากความเครียดในจิตใจ โดยที่ใช้ในปัจจุบัน คือ การบาดเจ็บทางจิตใจอาจจะเป็นการเสแสร้งและไม่สามารถค้นพบได้

อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายที่เกิดจากความเศร้าโศกทางจิตใจ ในลักษณะที่เสริม หรือกาฝากของการละเมิด ตัวอย่างใน *Garrison v Sun Printing & Publishing Assn.*, 207 NY 1, 8 (1912)

ศาลพยายามที่จะหาเหตุผลของการฟ้องร้องโดยอยู่บนพื้นฐานของค่าเสียหายทางจิตใจที่เหมาะสมสำหรับโจทก์ และ The Restatement of Tort ซึ่งได้รับการปรับปรุงครั้งแรกในปี ค.ศ. 1934 ผู้กระทำละเมิด เป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บทางจิตใจแต่เพียงลำพัง หรือการกระทำที่จงใจหรือไม่ มีแนวโน้มที่จะเป็นเหตุให้เกิดความรบกวนทางอารมณ์และจิตใจต่อผู้อื่นเท่านั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้กระทำต้องรับผิดสำหรับความเครียดทางจิตใจ ที่เป็นผลจากการนั้น (Restatement of Tort S 46) หลังจากนั้นไม่นานในบทความที่มีอิทธิพล ในกรณี The New York Calvert Magruder ศาลได้ขยายการคุ้มครองไปยังความรู้สึกและจิตใจ โดยแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวทางเทคนิคในการแก้ปัญหาการละเมิดที่รุนแรงขึ้น

เมื่อพิจารณาจากบทความของศาสตราจารย์มากรูเดอร์ (Magruder Professor) ท่านได้โต้แย้งว่า หากปราศจากการพูดที่ชัดเจน เท่ากับว่าศาลได้สร้างการละเมิดประเภทใหม่ ที่ประกอบด้วยเจตนาทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางจิตใจอย่างรุนแรงในรูปแบบที่ผิดปกติ นอกจากการทุบตีและทำร้ายร่างกาย การกักขังการล่วงละเมิดบุคคล หรือการละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน ผลประโยชน์ที่แท้จริงควรจะคุ้มครอง ถือเป็นจุดเริ่มต้นอย่างชัดเจน ศาสตราจารย์ (Professor) แนะนำว่า ไม่มีความจำเป็นสำหรับการออกมาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า และเพื่อจะทำการฟ้องร้องให้อยู่บนพื้นฐานที่แท้จริง ในการสนองตอบสิ่งเหล่านี้และการเรียกร้องที่มีลักษณะเดียวกัน The Restatement ในปี ค.ศ. 1948 บุคคลผู้ซึ่งไม่มีสิทธิโดยตั้งใจให้เกิดความเครียดทางจิตใจแก่ผู้อื่น ต้องรับผิดสำหรับการบาดเจ็บทางจิตใจนั้น Restatement of Tort S46 [1948] กล่าวว่า บุคคลผู้ซึ่งมีพฤติกรรมที่รุนแรง โดยจงใจหรือโดยประมาทที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความเครียดทางจิตใจต้องรับผิดชอบต่อความเศร้าโศกทางจิตใจนั้น และจากนั้นศาลได้มีการพัฒนา Restatement

ในกฎหมายประเทศอังกฤษได้พยายามอธิบายเกี่ยวกับค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages) เป็นการเยียวยาความเสียหายในส่วนแบ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด และค่าเสียหายที่ไม่ใช่แบบทดแทน (Non-Compensation Damages) มีหลายลักษณะ ได้แก่ ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive) หรือค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง (Exemplary) หรือค่าเสียหายที่ทำให้รุนแรงขึ้น (Aggravated) หรือค่าเสียหายแบบแก้แค้น (Vindictive) หรือค่าเสียหายแบบตอบแทน (Retributive) แต่ความไม่แน่นอนในการแบ่งเส้นระหว่างกฎหมายแพ่ง (Civil) และกฎหมายอาญา (Criminal) ตั้งอยู่บนการถกเถียง การบรรยายอย่างมีเหตุผล พิจารณาจากความเห็นใจผู้อื่น ความรักและห่วงใยในศักดิ์ศรี แก่นแท้ของหลักกฎหมายแพ่งมีบทบาทที่ขยายกว้างต่อสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสงบและการทดแทนที่เสมอภาค

ความเสียหายทางจิตใจที่เรียกร้อยค่าเสียหายทางจิตใจนั้น ในประเทศอังกฤษใช้คำว่า “Aggravated Damages” เป็นค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages) เป็นค่าเสียหายที่เพิ่มเข้าไปในค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหายที่ไม่มีรูปร่าง ในความเสียหายต่อผลประโยชน์ของบุคคลเป็นส่วนที่โจทก์เรียกร้อย ค่าจากการกระทำที่ผิดธรรมดาของจำเลย Aggravated Damages เป็นคำผสมผสานระหว่างค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages) และค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) โดยธรรมชาติของค่าเสียหายที่ทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมไม่ได้คือการกระทำของจำเลยมากกว่าความเสียหายของโจทก์ และก็ได้มุ่งหมายในการลงโทษจำเลย แต่เพิ่มความสำคัญอันเป็นผลจากการกระทำผิดที่ไม่เหมาะสม ขจัดข้อได้เปรียบหรือผลประโยชน์ซึ่งบังคับให้การกระทำผิดของจำเลย ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้เหมาะสมมากที่สุด รวมถึงความเสียหายจากผลประโยชน์ในทรัพย์สิน

Aggravated Damages ได้แยกตัวออกจากค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) แต่ไม่เด่นชัด ศาลสูงของอังกฤษ (House of Lord) ในคดี Rookes v. Barnard (1964) โดย ลอร์ด เดฟลิน (Lord Devlin) ได้ผลักดัน Aggravated Damages เป็นค่าเสียหายแบบทดแทน โดยธรรมชาติ ชาติใช้ในกรณีที่โจทก์ได้รับความบาดเจ็บที่รุนแรงขึ้นโดยการอาฆาต มุ่งร้าย (Malice) หรือวิธีการกระทำ ประกอบกับความอวดดี (Insolence) หรือความหยิ่งยโส (Arrogance) โดยคำนึงถึงความรู้สึกของโจทก์ และการกระทำที่ผิดธรรมดาของจำเลยประกอบกัน เป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมาน ความเศร้าโศกเกี่ยวกับจิตใจ (Mental Distress) หรือความเจ็บปวด (Suffering) เป็นต้น

สำหรับการเรียกร้อยค่าเสียหายทางจิตใจในประเทศไทย ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยสามารถเรียกร้อยค่าเสียหายจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการได้ โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมาย ดังต่อไปนี้

3.1.1.1 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การชดเชยค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะชดเชยความเสียหายอันเกิดแต่การที่เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิของตน ในทางละเมิดกฎหมายมุ่งประสงค์จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เอกชนคนใดคนหนึ่ง ซึ่งได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างอื่น โดยเฉพาะเจาะจง หากทำให้คืนสภาพเดิมไม่ได้ก็พยายามที่จะให้ใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด การทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิม ค่าเสียหายนี้ศาลจะต้องคำนวณได้ว่าควรจะได้รับเป็นเงินเท่าใด โดยถือความเสียหายเป็นหลัก ความเสียหายนั้นปกติผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบให้ศาลเห็น แต่ในเรื่องค่าเสียหายนั้น แม้เจ้าหนี้จะ

ไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นจำนวนเท่าใดแน่ เมื่อมีความเสียหายแล้ว ศาลก็อาจกำหนดตาม พุทธการณแห่งคดี ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 บัญญัติว่า

“ค่าสินไหมทดแทน จะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่ พุทธการณและความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไป เพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินรวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อ ความเสียหาย อย่างไรก็ดี อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย”

ความเสียหายเป็นหลักประการหนึ่งที่ต้องมี เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบทางละเมิด ถ้าไม่มีความเสียหายก็ไม่เป็นละเมิด ความเสียหายนั้นต้องเป็นความเสียหายต่อสิ่งต่างๆ ที่ระบุไว้ ซึ่งรวมความแล้ว ก็เรียกได้ว่าเป็นความเสียหายต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคล จะเป็นสิทธิใน กองทรัพย์สินหรือไม่ ก็ไม่สำคัญ แต่ปัญหาการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น อันเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งซึ่งเกิดจากมูลละเมิดที่จะพึงเรียกร้องให้ชำระชดใช้กันต่อไป มาตรานี้เป็น บทบัญญัติวางหลักทั่วไปในการกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งบังคับในกรณีละเมิดที่เกิดขึ้นตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ถึง มาตรา 437 แต่ยังมีบทบัญญัติต่อไปถึงมาตรา 447 ในเรื่อง ค่าเสียหายอยู่อีก นอกเหนือบทบัญญัติเฉพาะเรื่องแล้ว ก็ต้องพิจารณาวินิจฉัยไปตามบททั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 นี้ โดยความมุ่งหมายในการชดใช้สินไหม ทดแทน ก็คือ ให้ผู้เสียหายได้กลับสู่ฐานะเดิมเหมือนเมื่อยังไม่มี การละเมิด ในมาตรา 438 แยกพิจารณาได้ดังนี้²

โดยสถานใด หมายความว่า ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนวิธีไหนจะให้คืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาหรือว่าจะให้ใช้ค่าเสียหาย หรือว่าจะให้โฆษณาทางหนังสือพิมพ์

เพียงใด หมายความว่า จะให้ใช้เป็นจำนวนเงินเท่าไร โฆษณาขอโทษทาง หนังสือพิมพ์กี่วัน

พุทธการณแห่งละเมิด หมายความว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของจำเลย เป็นอย่างไรมีความประมาทเลินเล่อมากน้อยเพียงใด หรือเป็นการกระทำโดยอุจอาจ หรือ ตามพุทธการณอื่นๆ

ความร้ายแรงแห่งละเมิด หมายความว่า จำเลยละเมิดโดยอุจอาจ ทารุณ โหดร้าย หรือไม่ ละเมิดซ้ำ หรือใช้อาวุธร้ายแรงหรือไม่

² เพิ่ง เพิ่งนิติ. (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ความรับผิด ทางละเมิดของเจ้าหน้าที่และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง. หน้า 375.

เมื่อผู้บริโภคได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย จนมีผลกระทบต่อจิตใจ อันเกิดเนื่องจากการซื้อสินค้าใช้โดยตรงหรือสินค้าที่นำมาใช้เพื่อการบริการ ถ้าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ชำรุดบกพร่องหรือขาดความปลอดภัย ก็ถือว่าเป็นการเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ศาลจึงต้องกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจโดยพิจารณาจากพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด โดยผู้เขียนได้แยกพิจารณาดังนี้คือ

1) ในกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 บัญญัติว่า

“ในกรณีทำให้เขาถึงแก่ความตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ ค่าปลงศพ รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นอีกด้วย

ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล รวมทั้ง ค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สามารถประกอบกิจการนั้นด้วย

ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้น ทำให้บุคคลหนึ่งคนใดต้องขาดรู้อุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่า บุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

ในกรณีถูกละเมิดถึงตายค่าสินไหมทดแทนได้แก่ ค่าปลงศพ รวมทั้ง ค่าใช้จ่ายจำเป็นอย่างอื่น ส่วนความเสียหายอย่างอื่นนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ ย่อมเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้เช่น ค่าเศร้าโศกเสียใจและผิดหวังในกรณีที่บิดาถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย ซึ่งจากบทบัญญัติมาตรา 443 นี้ศาลไทยได้ตีความตามตัวอักษรดังกล่าวมาตลอด ทำให้ความเสียหายบางประการที่เกิดขึ้นจริงจากการกระทำละเมิดไม่ได้รับการชดใช้ มีตัวอย่างคำพิพากษาดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2816/2528 โจทก์เป็นบิดาของนางสาวจันทร์เพ็ญ ก. ไปที่ไปรษณีย์โทรเลขแล้วก็ส่งโทรเลขมายังโจทก์ว่า “อ้อยถึงแก่คอยแล้ว” แต่พนักงานไปรษณีย์กลับส่งโทรเลขไปบอกถึงโจทก์ว่า “อ้อยถึงแก่กรรมแล้ว” โจทก์ตกใจมากได้จัดเตรียมพิธีกรรมทางศาสนาจัดรถไปรับศพที่แก่คอย เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ถึง 18,000บาท โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าเสียหายนี้จากกรมไปรษณีย์โทรเลข โดยฟ้องพนักงานไปรษณีย์โทรเลขเป็นจำเลยที่ 1 ฟ้องกรมไปรษณีย์โทรเลขเป็นจำเลยที่ 2 โดยฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากความเศร้าโศกเสียใจมาด้วย ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อทราบข่าวทางโทรเลขว่าบุตรสาวถึงแก่กรรมนั้น ความเศร้าโศกเสียใจของโจทก์เป็นเพียงอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทราบข่าวร้ายแต่ไม่ใช่ความเสียหายตามกฎหมายไม่มีบทกฎหมายใดที่บัญญัติให้สิทธิโจทก์เรียกค่าเสียหายในเรื่องนี้ได้

คำพิพากษาศาลแพ่ง คดีแดงที่ 1011/2549 จำเลยที่ 1 เป็นผู้ควบคุมยานพาหนะรถเมล์ สาย 207 ขับรถด้วยความเร็ว ประมาท ทำให้บุตรโจทก์พลัดตกจากรถ ศีรษะกระแทกพื้นอย่างรุนแรงและเสียชีวิต จำเลยที่ 1 เป็นพนักงานขับรถขนส่งมวลชนกรุงเทพ

บริษัทเดินรถร่วม ต้องมีมาตรฐานความปลอดภัย ย่อมต้องทราบดีว่า ประตุลมที่ติดตั้งรถคันเกิดเหตุ ชำรุดใช้การไม่ได้ ควรให้ช่างซ่อมแซม กลับนำมาใช้โดยใช้สายยางรัดประตู เป็นการขาดความระมัดระวัง จำเลยที่ 2 เป็นเจ้าของรถและประกอบกิจการเดินรถร่วมกับจำเลยที่ 4 ต้องร่วมรับผิดชอบละเมิดฐานเป็นนายจ้าง ส่วนจำเลยที่ 5 เป็นผู้รับสัมปทานจากจำเลยที่ 6 เป็นองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ ต้องร่วมรับผิดชอบใช้ค่าขาดไร้อุปกรณ์แก่โจทก์ทั้งสองซึ่งเป็นบิดามารดาผู้ตายเดือนละ 46,000 บาท เป็นเวลา 20 ปี รวมเป็นเงิน 11,040,000 บาท ศาลเห็นตามใบรับรองผลการศึกษจากมหาวิทยาลัย ผู้ตายเรียนคณะบริหารการเงินระหว่างประเทศ มีผลการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ ประกอบกับฐานะการเงินของโจทก์ เชื่อว่าสามารถส่งผู้ตายไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ หากมีชีวิตอยู่มีโอกาสประกอบอาชีพรายได้สูง และดอกเบี้ยนับแต่วันทำละเมิดถึงวันฟ้องเป็นเงิน 207,000 บาท พิพากษาให้จำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ 4 ที่ 5 ที่ 6 ร่วมกันชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัย ชำระให้โจทก์ คงเหลือเป็นจำนวน 10,747,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับถัดจากวันฟ้องจนกว่าชำระเสร็จแก่โจทก์

2) ในกรณีละเมิดทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446 วรรคแรก บัญญัติว่า

“ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย หรืออนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ชื่อเสียงก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้ สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่โอนกันได้และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันโดยสัญญาหรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว”

สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตามมาตรา 446 เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้ถูกทำละเมิดซึ่งได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยหรือชื่อเสียงบุคคลอื่นไม่มีสิทธิ เช่น สามีถูกทำละเมิดเป็นคนพิการ ภริยาไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดความสุขจากการสมรส อนึ่ง กรณีที่ถูกทำละเมิดถึงตาย ทายาทของผู้ตายก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 446 ซึ่งมีตัวอย่างคำพิพากษาดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี คดีแดงที่ 939/2548 โจทก์เข้ารับรักษาที่โรงพยาบาลสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขของจำเลย การกระทำของแพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ไม่ถูกต้องวิธีตามหลักวิชาการ กระทำโดยประมาทให้โจทก์ตาบอดทั้งสองข้าง ต้องทุกข์ทรมานทางจิตใจขาดความรื่นรมย์ในการมองเห็นเป็นจำนวน 4,000,000 บาท ค่าเสียหายตาบอดตลอดชีวิต 3,000,000 บาท ค่าจ้างผู้ดูแล 20 ปี 2 เดือน เป็นจำนวนเงิน 2,904,000 บาท ค่ารักษาตาเป็นเวลา 20 ปี 2 เดือนๆละ 5,000 บาท เป็นเงิน 1,210,000 บาท ค่าขาดรายได้เดือนละ 4,500 บาท เป็นเวลา 20 ปี 2 เดือน เป็นเงิน 1,089,000 บาท รวมค่าเสียหายเป็นจำนวน 13,203,000 บาท

ศาลพิจารณา แพทย์รักษาผิดวิธีทำให้โจทก์ตาบอด เกิดจากการแพ้ยาร่างรุนแรงเป็นการรักษาที่ไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ถือว่าแพ้ยารักษาโดยประมาท เป็นเหตุให้โจทก์ตาบอดทั้งสองข้างต้องทุกข์ทรมานทางจิตใจ ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ ทำให้ขาดรายได้ และจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือดูแลในการใช้ชีวิตประจำวัน ให้จำเลยใช้ค่าเสียหายจำนวน 800,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันทำละเมิดเป็นต้น ไปจนกว่าชำระเสร็จแก่โจทก์

คำพิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี คดีแดงที่ 76/2549 จำเลยที่ 1 เป็นทันตแพทย์ กระทำโดยประมาทอุดฟันโจทก์ที่ 1 ซึ่งผุ 3 ซี่ ติดต่อกันเป็นเวลานานกว่า 30 นาที ทำให้โจทก์ที่ 1 กลัว หวาดวิตก เกิดการชัก เป็นเหตุให้สมองขาดออกซิเจนเป็นเวลา 4-5 นาที ส่งผลให้โจทก์แขนขาเมื่อเท้าเกร็งงอตลอดเวลา ตาบอดหูหนวก พูดไม่ได้ ต้องใส่เครื่องช่วยหายใจ ต้องให้อาหารทางสายยาง ได้รับบาดเจ็บสาหัสกลายเป็นคนพิการทางสมอง ต้องทุพพลภาพตลอดชีวิต เรียกค่าเสียหายที่ต้องทุกข์ทรมานทางร่างกายเป็นเงิน 1,000,000 บาท และค่าทนายโจทก์ทางจิตใจ ที่ได้รับความเจ็บปวดทุกครั้งที่ทำกรนวดแขนมือและเท้า หรือเหย้าสายยางเพื่อลดเสมหะที่ลำคอ เป็นที่เวทนาแก่ผู้พบเห็น เป็นเงิน 1,000,000 บาท ค่าขาดรายได้ในอนาคตเมื่ออายุ 20 ปี ถึง 60 ปี ในอัตราเงินเดือนๆ ละ 10,000 บาท เป็นเงิน 4,800,000 บาท

ศาลจังหวัดนนทบุรีพิจารณา จำเลยที่ 1 มิได้ใช้ความระมัดระวังปฏิบัติตามหลักวิชาการตามวิสัยของทันตแพทย์ ประมาทในการรักษาโจทก์ที่ 1 เป็นเหตุให้โจทก์ที่ 1 เป็นคนพิการทุพพลภาพตลอดชีวิต โจทก์ที่ 1 ได้รับค่าทนายโจทก์ทางร่างกายและจิตใจ เป็นความเสียหายอันเดียวกันค่าเสียหายในส่วนนี้เป็นเงิน 1,000,000 บาท ความสามารถในการหารายได้ในอนาคต เป็นเวลา 40 ปี เป็นเงิน 2,400,000 บาท พิพากษาให้จำเลยที่ 5 กระทรวงสาธารณสุขเป็นนิติบุคคลและเป็นผู้บังคับบัญชาจำเลยที่ 1 ถึงที่ 4 ร่วมกันชดเชยค่าสินไหมทดแทนรวมเป็นเงิน 3,400,000 บาท แก่โจทก์ที่ 1

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3951/2534 จำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างของบริษัท ธ. และขับรถโดยสารคันเกิดเหตุ จำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการบริษัท ธ. ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกับจำเลยที่ 3 ในกิจการเดินรถยนต์โดยสารประจำทาง ดังนี้คือได้ว่าจำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างหรือตัวแทนในการขับรถยนต์โดยสารคันดังกล่าวในกิจการเดินรถร่วมบริการของจำเลยที่ 3 ด้วย แม้โจทก์ได้กล่าวในฟ้องให้จำเลยที่ 3 ร่วมรับผิดชอบในฐานะมีผลประโยชน์ร่วมกับจำเลยที่ 2 แต่จำเลยที่ 3 ก็เข้าใจข้อหาดีเมื่อจำเลยที่ 1 ขับรถยนต์โดยสารคันเกิดเหตุ โจทก์ได้รับอันตรายแก่กายถึงสาหัสเป็นการละเมิด ต้องถือว่าจำเลยที่ 1 กระทำละเมิดในทางหน้าที่จ้างของจำเลยที่ 3 ดังนี้ จำเลยที่ 3 จึงต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

โจทก์ถูกกระทำละเมิดต้องได้รับอันตรายแก่กายสาหัส ต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล 21 วัน ยังไม่หาย ต้องทนทุกข์ทรมาน ขาดงานขาดรายได้ไม่ปกติดังเดิม โจทก์ต้องเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัย โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1605/2527 โจทก์ฟ้องว่า จำเลยที่ 1 เป็นเจ้าของคลินิก รับทำศัลยกรรมตกแต่งทั่วไป จำเลยที่ 2 เป็นศัลยแพทย์ตกแต่ง เป็นลูกจ้างกระทำการในทางกรที่จ้างของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 2 ได้ทำศัลยกรรมให้โจทก์ แต่ด้วยความประมาทเลินเล่อเป็นผลให้มีเลือดคลั่งบริเวณหน้าผากของโจทก์หลังจากทำศัลยกรรมได้ 2 วัน ต่อมาอักเสบและบวมบริเวณจมูก จำเลยที่ 2 จึงเอาสารสังเคราะห์หรือวัตถุออกจากบริเวณจมูก แต่ไม่ทุเลา จนกระทั่งรอยบวมที่ดั้งจมูกโจทก์แตกหนองไหล จำเลยที่ 2 ฉีดยาและบีบเจาะหนองออกจากจมูกโจทก์ทุกวันประมาณ 1 เดือน อาการอักเสบและบวมไม่หาย นายแพทย์ผู้อื่นแนะนำว่าจำเลยที่ 2 เอาสารสังเคราะห์หรือวัตถุซึ่งนายแพทย์ผู้ทำศัลยกรรมก่อนจำเลยที่ 2 ใส่ไว้บริเวณจมูกของโจทก์ออกไม่หมด กลับใส่สารสังเคราะห์หรือวัสดุเข้าไปใหม่ทำให้เป็นพิษและทำให้ไม่สะอาดเพียงพอ บาดแผลที่ทำศัลยกรรมสกปรก จึงเกิดอาการบวมอักเสบ หากปล่อยไว้อาจเป็นมะเร็งได้ จำเลยที่ 2 กระทำละเมิดโจทก์ โจทก์ได้รับความเสียหาย จึงขอคิดค่าเสียหายจากจำเลยทั้งสองคือ ค่าเสียหายจากการได้รับความทุกข์ทรมานอักเสบบริเวณจมูกประมาณ 5 เดือน เป็นเงิน 40,000 บาท ค่าขาดรายได้เพราะไม่อาจประกอบอาชีพได้ตามปกติ 40,000 บาท เงินค่าศัลยกรรมที่โจทก์ตกแต่งไปแล้ว 16,000 บาท และค่ารักษาพยาบาลอาการอักเสบบริเวณจมูกของโจทก์จากนายแพทย์ผู้อื่นและค่าพาหนะ 10,000 บาท รวมค่าเสียหาย 106,000 บาท โจทก์คิดเพียง 100,000 บาท จึงขอให้บังคับจำเลยทั้งสองร่วมกันและแทนกันใช้เงิน 100,000 บาท ให้โจทก์พร้อมทั้งดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ

ศาลฎีกาวินิจฉัยตามฎีกาของ โจทก์ ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าโจทก์อักเสบเจ็บปวดอยู่ประมาณ 2 เดือน มิใช่ประมาณ 5 เดือนตามฟ้อง เมื่อพิจารณาบาดแผลของโจทก์ เห็นว่าที่ศาลอุทธรณ์กำหนดค่าเสียหายในการที่โจทก์เจ็บปวดทรมานเป็นเงิน 10,000 บาท เป็นจำนวนที่สมควรแล้ว ส่วนค่าขาดประโยชน์นำมาหาได้นั้น โจทก์เบิกความลอยๆ ไม่มีพยานหลักฐานอื่นสนับสนุน ทั้งปรากฏว่าโจทก์ยังเดินทางไปต่างจังหวัดได้ แสดงว่าโจทก์ยังสามารถประกอบธุรกิจการงานได้บ้าง ดังนั้นที่ศาลอุทธรณ์กำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้ให้ 10,000 บาทเป็นจำนวนที่เหมาะสม ไม่มีเหตุที่ศาลฎีกาจะแก้ไข ฎีกาของโจทก์ฟังไม่ขึ้น พิพากษายืน ค่าฤชาธรรมเนียมชั้นฎีกาให้เป็นพับ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2542 จำเลยที่ 2 เป็นแพทย์ผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์และเป็นผู้ชำนาญพิเศษในแขนงสาขาวิชาศัลยศาสตร์ตกแต่งจากประเทศญี่ปุ่น จำเลยที่ 2 กระทำการผ่าตัดหน้าอกโจทก์ที่มีขนาดใหญ่ให้มีขนาดเล็กลงมีสภาพปกติ แต่จำเลยที่ 2 กระทำการผิดพลาดในการผ่าตัด การที่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นแพทย์เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมด้านเลเซอร์ผ่าตัดมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์เป็นพิเศษ แต่จำเลยที่ 2 ผ่าตัดโจทก์โดยไม่ใช้ความระมัดระวังในการผ่าตัดและไม่แจ้งให้ผู้ป่วยทราบถึงขั้นตอนการรักษาระยะเวลาและกรรมวิธีในการดำเนินการรักษา จนเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหายนับว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ 2 ถือได้ว่าจำเลยที่ 2 ทำละเมิด จำต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์

ภายหลังจากที่โจทก์ทำการผ่าตัดกับจำเลยที่ 2 แล้ว โจทก์มีอาการเครียด เนื่องจากมีอาการเจ็บปวด ต่อมาภายหลังพบว่าการทำศัลยกรรมไม่ได้ผล ทำให้โจทก์เครียดมาก กังวลและนอนไม่หลับ รุนแรงกว่าก่อนผ่าตัด ดังนี้ แม้โจทก์จะมีการเครียดอยู่ก่อนผ่าตัด แต่เมื่อหลังผ่าตัดโจทก์มีอาการเครียดมากขึ้นกว่าเดิม ความเครียดของโจทก์จึงเป็นผลโดยตรงมาจากการผ่าตัด จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่โจทก์ต้องรักษาจริง ส่วนค่าเสียหายที่เป็นค่าใช้จ่ายหลังจากแพทย์โรงพยาบาลอื่นได้รักษาโจทก์อยู่ในสภาพปกติแล้ว โจทก์ย่อมไม่อาจเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินนั้นอีก

จากการศึกษาถึงหลักกฎหมายในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนและแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย ที่มีผลกระทบต่อจิตใจนั้น กฎหมายให้อำนาจศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด โดยศาลของประเทศไทยเข้าใจว่าความสูญเสียทางจิตใจมีจริง เพียงแต่หลักเกณฑ์ที่จะให้ศาลยอมรับบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ยังเป็นปัญหาของการใช้ดุลพินิจของศาล อยู่ว่าจะมีการชดใช้เยียวยาหรือไม่ เพียงใด ซึ่งยังไม่อาจกำหนดได้แน่นอน จึงถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งของกฎหมายที่มีได้กำหนดแนวทางการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจไว้

3.1.1.2 กฎหมายวิธีพิจารณาความ

มาตรการทางกฎหมายของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย สามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการได้ อาจอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ถือว่าการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาซึ่งก็คือ คดีแพ่งที่ฟ้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องอันมีมูลฐานความรับผิดชอบเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา³ เช่น การที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการผลิตสินค้าที่ไม่ได้

³ ธานีศ เกศพิทักษ์. (2553). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2. หน้า 637.

มาตรฐานหรือไม่มีการทดสอบสินค้าที่เพียงพอก่อนออกจำหน่าย เมื่อผู้บริโภคนำสินค้านั้นมาใช้แล้วเกิดความเสียหายต่อร่างกายหรือจิตใจ จะเห็นได้ว่านอกจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการได้กระทำความผิดทางอาญารัฐธรรมนูญกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ซึ่งต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 390 แล้วนั้น ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการยังต้องรับผิดชอบในทางแพ่งชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์ในผลแห่งการกระทำละเมิดของตนด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 จึงถือได้ว่าคดีนี้เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ซึ่งในคดีอาญานั้นผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 วรรคแรกโดยบัญญัติให้ “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้”

บทบัญญัติของกฎหมายมาตรานี้ได้แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจอันเป็นผลมาจากการทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 แนวคิดของกฎหมายเพื่อให้ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดของจำเลย ไม่ต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง จะได้ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันเป็นภาระยิ่งขึ้นแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ต่อเนื่องไปได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งเป็นไปโดยรวดเร็ว และเพื่อลดภาระให้แก่ผู้เสียหาย⁴ แต่อย่างไรก็ตามการผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยจะได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายนี้ได้ จะต้องเป็นกรณีที่อันตราย ความเสื่อมเสีย และความเสียหายได้เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ ซึ่งเป็นผลโดยตรงของการกระทำความผิดของจำเลยด้วย โดยพิจารณาจากทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (Causation) แต่สำหรับกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายต่ออนามัยแม้ว่าจะมีผลกระทบต่อจิตใจด้วยก็ตาม ผู้เสียหายน่าจะใช้สิทธิประโยชน์ตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่งไม่ได้ เนื่องจากค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุที่ได้รับอันตรายก่อนอนามัย ไม่เข้าเงื่อนไขแห่งมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ที่ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอต่อศาล

⁴ เมธี ศรีอนุสรณ์. (2549, กุมภาพันธ์). “ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายโดยไม่ต้องฟ้อง?.” สัมภาษณ์พิเศษ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา. วารสารข่าวกฎหมายใหม่, 3, 68. หน้า 4-11.

3.1.1.3 พระราชบัญญัติ

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เพื่อที่จะเรียกค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ ได้มีการกำหนดไว้โดยเฉพาะในมาตรการทางกฎหมายดังต่อไปนี้ คือ

1) พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

ในอดีตการซื้อขายและการผลิตสินค้าไม่มีความซับซ้อน ผู้ผลิตสินค้าและผู้ขายสินค้าเป็นบุคคลเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคเป็นคู่สัญญาโดยตรง (Privity of Contract) ตามสัญญาซื้อขาย โดยผู้ซื้อต้องระวังในการเลือกสินค้า (Caveat Emptor) ผู้ขายมีหน้าที่ส่งมอบสินค้าที่เหมาะสมไม่ชำรุดบกพร่อง หากมีความเสียหายชำรุดบกพร่องของสินค้า ผู้ซื้อสามารถฟ้องผู้ขายให้รับผิดชอบใช้ได้ ในกรณีที่สินค้านั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินหรือสิทธิอื่นใด ผู้ซื้อสามารถฟ้องผู้ขายตามลักษณะละเมิดเพื่อเรียกค่าเสียหายตามความเป็นจริงได้ เป็นการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ ซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้มีภาระพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดยผิดกฎหมายของผู้ขาย ผู้ซื้อเป็นผู้นำสืบถึงความบกพร่องในกระบวนการผลิตตามหลักความรับผิดชอบเมื่อมีความผิด (Liability based on Fault)⁵

เมื่อเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ระบบการผลิตมีความซับซ้อน ใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาก การผลิตที่มีจำนวนมากแบบ Mass Production มีการค้าขายส่งออกไปขายต่างประเทศ การค้าขายหลายทอด ผู้ผลิตและผู้ขายมิใช่บุคคลเดียวกันอีกต่อไป ผู้ซื้อทำสัญญาซื้อขายกันแบบพ่อค้าปลีกรายย่อยจึงมิใช่คู่สัญญากับผู้ผลิตอีกต่อไป และผู้ซื้อไม่สามารถเข้าใจหรือตรวจสอบสินค้าในขณะที่ซื้อขายว่ามีความสมบูรณ์ได้ ทำให้หลักผู้ซื้อต้องระวังเริ่มขาดความเป็นธรรม ในการฟ้องคดีละเมิดเมื่อเกิดความเสียหายจากสินค้า ผู้ซื้อผู้ได้รับความเสียหายต้องนำสืบถึงความจงใจและความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตว่าเกิดขึ้นอย่างไรในกระบวนการผลิตสินค้า ซึ่งเป็นการยากที่ผู้เสียหายจะนำสืบได้และพยานหลักฐานทั้งหมดก็อยู่ในความครอบครองของผู้ผลิตซึ่งเป็นบุคคลที่รู้ดีที่สุดว่าเกิดความบกพร่องในการผลิตสินค้านั้นอย่างไร ในชั้นตอนใด โอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปได้ยาก หากจะดำเนินคดีตามหลักสัญญาซื้อขายต้องฟ้องร้องเฉพาะคู่สัญญา คือ ผู้ค้าปลีกทอดสุดท้าย ซึ่งได้กำไรจากส่วนต่างของราคาซื้อขายเป็นจำนวนเล็กน้อย เมื่อเทียบกับผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้นรายแรก ซึ่งได้ผลกำไรจำนวนมากแต่ผู้ค้าปลีกกลับต้องมารับภาระหนัก ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมมากขึ้น จึงทำให้เกิดแรงผลักดัน

⁵ สุขุม ศุภนิษฐ์. (2544). คำอธิบายกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์. หน้า 21-22.

ให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ผู้เสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคว่า สินค้าที่จำหน่ายในท้องตลาดมีความปลอดภัยในการบริโภคตามที่พึงคาดหมายได้โดยปกติธรรมดาและเหมาะสมกับสภาพตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป โดยกำหนดตัวผู้รับผิดชอบ เขตของ ความรับผิดชอบ และอายุความฟ้องคดี เป็นต้น

แนวความคิดของกฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability) เป็นความรับผิดชอบทางแพ่งต่อความชำรุดบกพร่องของสินค้าหรือชิ้นส่วนของสินค้าที่ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยหรืออันตราย หรือเสียหายแก่ผู้บริโภคสินค้านั้น เป็นกฎหมายที่มุ่งเยียวยาผู้ใช้แก่ผู้ได้รับความเสียหายจากสินค้า โดยไม่คำนึงว่าผู้ผลิตสินค้าจะเป็นคู่สัญญากับผู้เสียหายหรือไม่ กระทำละเมิดด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่⁶

ครั้งที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นี้ คณะรัฐมนตรีสมัยที่นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 มีมติอนุมัติหลักการของร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้า พ.ศ. ตามที่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานนายกรัฐมนตรีเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาโดยให้รับข้อสังเกตของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงยุติธรรม และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไปประกอบการพิจารณาด้วย แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาต่อไป

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เนื่องจากได้มีการยุบสภาเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ทำให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ตกไป แต่ในภายหลังได้มีการนำร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ขึ้นมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง โดยคณะรัฐมนตรีชุดที่มีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้เสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณาแล้วมีมติรับหลักการเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2550 และต่อมาเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2550 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบพระราชบัญญัตินี้ และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 125 ตอนที่ 36ก. เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 โดยให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา กล่าวคือ พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา

⁶ แหล่งเดิม.

โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้เนื่องจาก⁷

(1) สินค้าในปัจจุบันไม่ว่าจะผลิตภายในประเทศหรือนำเข้า มีกระบวนการการผลิตที่ใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นเป็นลำดับ

(2) การที่ผู้บริโภคจะตรวจสอบพบว่าสินค้าไม่ปลอดภัยกระทำได้ยาก เมื่อผู้บริโภคนำสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไปใช้อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สินของผู้บริโภคหรือบุคคลอื่นได้

(3) การฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายมีความยุ่งยาก เนื่องจากภาระในการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือความประมาทเลินเล่อในการกระทำผิดผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าตกเป็นหน้าที่ของผู้ได้รับความเสียหายที่เกิดจากสินค้าตามหลักกฎหมายทั่วไปเพราะยังไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้า

ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 จึงบัญญัติหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้ อันจะมีผลให้ผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ถึงความไม่ปลอดภัยของสินค้า ตลอดจนได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่เป็นธรรม

ดังนั้นการที่ผู้บริโภคใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้บริโภคจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย จึงทำให้ต้องพิจารณาศึกษาคำนิยามว่าความเสียหายตามพระราชบัญญัตินี้หมายถึงความเสียหายขนาดใดและที่ว่าสินค้าไม่ปลอดภัยนั้นเป็นแบบใดซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้คือ

“ความเสียหาย” หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

เมื่อพิจารณา “ความเสียหาย” แล้วจะเห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนอกจากเป็นความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยแล้ว ความเสียหายที่จะอยู่ในบังคับตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สินเท่านั้น ทั้งนี้ จะไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

“ความเสียหายต่อจิตใจ” หมายความว่า ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ความ โศกเศร้าเสียใจ ความอับอาย หรือ ความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

⁷ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551. (2551, 20 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125 ตอนที่ 36 ก.

ดังนั้นผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายต่อร่างกาย สุขภาพ อนามัยและเป็นเหตุทำให้เจ็บปวดทุกข์ทรมาน หวาดกลัว วิตกกังวล โศกเศร้าเสียใจ อับอายเช่นนี้ ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิต ผู้นำเข้าสินค้าได้นอกเหนือจากที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยแล้ว ทั้งนี้ตามมาตรา 4 และมาตรา 11 (1) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

และถ้าผู้เสียหายดังกล่าวถึงแก่ความตาย ตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้สามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของผู้เสียหายนั้นชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจของผู้เสียหายนั้น

“สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” หมายความว่า สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็เพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้

ลักษณะสำคัญของสินค้าที่ไม่ปลอดภัยตามพระราชบัญญัตินี้อยู่ที่เป็สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็เพราะเหตุจากความบกพร่องในสามกรณีนี้คือ บกพร่องในการผลิต หรือบกพร่องในการออกแบบ หรือบกพร่องในการแสดงฉลาก

นอกจากนี้เมื่อผู้บริโภคได้มีการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจแล้ว ศาลจะกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวให้โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัตินี้ตามมาตรา 11 (1) ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“นอกจากค่าสินไหมทดแทน เพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหายและหากผู้เสียหายถึงแก่ความตายสามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจ...”

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวเห็นได้ว่า นอกจากที่ศาลจะเป็นผู้มีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ศาลยังมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อจิตใจได้ด้วย ถ้าหากมีการเรียกร้องค่าเสียหาย

สำหรับความเสียหายต่อจิตใจ เช่น ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน เป็นต้น แต่ความเสียหายต่อจิตใจนั้นต้องเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย หรืออนามัยของผู้เสียหาย

อีกทั้งแม้ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้นถึงแก่ความตายไปก่อน ดังนี้สิทธิเรียกร้องความเสียหายต่อจิตใจของผู้เสียหายนั้น พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้สามี ภรรยา บุพการีในที่นี้ คือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ผู้สืบสันดานในที่นี้ คือ ลูก หลาน เหล่น ลื้อ ของบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจด้วย

2) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ในอดีตประเทศไทยยังไม่มีวิธีพิจารณาที่ใช้เฉพาะกับคดีผู้บริโภคยังคงใช้วิธีพิจารณาทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งไม่เหมาะสมกับคดีผู้บริโภคในหลายประการจึงทำให้การฟ้องคดีผู้บริโภคไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะคดีผู้บริโภคเป็นคดีที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งในด้านผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก ขยายเป็นวงกว้างและแปรผันตามลักษณะของการจำหน่ายสินค้า ค่าเสียหายที่เกิดแก่ผู้บริโภคนั้นอาจเป็นจำนวนน้อยไม่คุ้มค่าที่จะเสียค่าขึ้นศาลหรือทนayaความกับความเสียหายในคดีที่ผู้บริโภคนั้นอาจจะมีลักษณะเรื้อรังและยังไม่ปรากฏชัดเจนในขณะที่เกิดการกระทำละเมิด หน้าที่นำสืบที่ต้องเป็นภาระแก่ผู้บริโภค และปัญหาอื่นๆ อีกหลายประการอันเกิดจากความมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยทั่วไปนั่นเอง จากเหตุผลดังกล่าวทำให้หลายหน่วยงานริเริ่มที่ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆอันเกิดจากการที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่เหมาะสมแก่การดำเนินคดีผู้บริโภคนั่นเอง

การร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้น เริ่มต้นจากการที่กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม ต่างเสนอร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ต่อคณะรัฐมนตรี ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบด้วยในหลักการ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้กระทรวงยุติธรรมรับร่างพระราชบัญญัติไปพิจารณาร่วมกับสำนักงานศาลยุติธรรม

กระทรวงยุติธรรมจึงจัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และที่ประชุมมีมติให้ใช้ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของสำนักงานศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม จึงเสนอร่างดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการตามร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่กระทรวงยุติธรรมเสนอและส่งให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา

เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแล้วเสร็จจึงได้ส่งไปให้คณะกรรมการประสานงานรัฐสภาเพื่อเสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไป

ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้น มีการเสนอร่างวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม 3 ฉบับ คือ

- (1) ร่างของกระทรวงยุติธรรมโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
- (2) ร่างของศาลฎีกาที่ประธานศาลฎีกาเป็นผู้เสนอ
- (3) ร่างของนางชวนพิศ ฉายเหมือนวงศ์และคณะ เป็นผู้เสนอ

ต่อมาผู้แทนศาลฎีกาได้ถอนร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม ซึ่งศาลฎีกาเป็นผู้เสนอออกจากการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เนื่องจากมีลักษณะเหตุผลตลอดจนเนื้อหาคล้ายคลึงกับร่างฯ ซึ่งเสนอโดยคณะรัฐมนตรี ที่ประชุมมีมติรับร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวมซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ และลงมติรับหลักการร่างฯ ซึ่งนางชวนพิศ ฉายเหมือนวงศ์และคณะ เป็นผู้เสนอ และที่ประชุมมีมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาจำนวน 19 คน โดยใช้ร่างของคณะรัฐมนตรีเป็นหลักในการพิจารณา เมื่อคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม พ.ศ. พิจารณาร่างดังกล่าวแล้วเสร็จจึงเสนอกลับเข้าไปพิจารณาในสภานิติบัญญัติแห่งชาติอีกครั้งหนึ่งในส่วนของเนื้อหาและสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติเห็นชอบให้ประกาศเป็นกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม พ.ศ. 2551 ลงในพระราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม พ.ศ. 2551 มีหลักการและเหตุผล⁸ เพื่อให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้บริโภคไม่ต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการค้าหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้นอันเป็นการยกระดับชีวิตของประชาชนอีกทางหนึ่ง

ดังนั้นการที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยจะใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัตินี้ได้นั้น จึงต้องพิจารณาเสียก่อนว่าเป็นคดีผู้บริโภคหรือไม่ ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้พิจารณาในบทนิยามมาตรา 3 ที่บัญญัติไว้ว่า “ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีผู้บริโภค” หมายความว่า

⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม พ.ศ. 2551. (2551, 25 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 125, ตอนที่ 38ก.

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีตาม (1) หรือ (2)

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้”

จากบทบัญญัติมาตรา 3 ได้ให้คำนิยามหรืออธิบายความหมายของคดีผู้บริโภคไว้โดยจำแนกคดีผู้บริโภคออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) คดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1)

การนิยามความหมายของคดีผู้บริโภคตามอนุตรานี้ไม่ได้ใช้ข้อหาหรือกฎหมายที่พิพาทเป็นเครื่องชี้วัดดังเช่นคดีขานัญพิเศษอื่นๆ หากแต่ยึดเอาสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างคู่ความซึ่งฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบการเป็นหลักในการกำหนดลักษณะคดีผู้บริโภค กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบการหรือไม่ และข้อพิพาทนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการบริโภคสินค้าหรือบริการหรือไม่ ถ้าใช่ถือว่าคดีนั้นเป็นคดีผู้บริโภค ส่วนมูลหนี้ที่พิพาทกัน มาจากเรื่องใดไม่มีความสำคัญนักเพราะจะเป็นเรื่องสัญญา ละเมิด หรือเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ล้วนแต่เป็นคดีผู้บริโภคได้ทั้งสิ้น

2) คดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (2)

สำหรับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น บทบัญญัติความรับผิดชอบหลักอยู่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย และสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม” โดยมีบทบัญญัติยกเว้นผู้ประกอบการไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ประกอบการไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดเนื่องจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หากพิสูจน์ได้ว่า

(1) สินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(2) ผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือ

(3) ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้องตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้อย่างถูกต้อง และชัดเจนตามสมควรแล้ว”

เมื่อกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้กำหนดความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของ “ผู้เสียหาย” และ “ผู้ประกอบการ” ตามกฎหมายดังกล่าวไว้ในมาตรา 5 และมาตรา 7 เช่นนี้ หากมีคดีแพ่งที่พิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นย่อมเข้าเกณฑ์เป็น “คดีผู้บริโภค” ตามมาตรา 3 (2)

3) คดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3)

คดีผู้บริโภคตามอนุมาตรานี้ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) หรือ (2) ด้วย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดการใช้วิธีพิจารณาที่แตกต่างกันในคดีที่เกิดจากมูลเหตุด้วยกัน

4) คดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (4)

คดีผู้บริโภคตามอนุมาตรานี้ได้รวมถึงคดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย ซึ่งเป็นการวางหลักไว้สำหรับอนาคต ในกรณีที่มีการบัญญัติกฎหมายใหม่แล้วจะให้นำวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาใช้ในกฎหมายนั้นๆ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาได้ความว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคแล้ว ย่อมทำให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เกิดสิทธิได้รับประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้มิได้กำหนดคำนิยามความหมายของคำว่า “ความเสียหาย” และ “ความเสียหายต่อจิตใจ” เอาไว้ด้วย จึงไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ทำให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคอย่างเหมาะสม ในอันที่จะใช้สิทธิเรียกร้องเรียกค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการตามพระราชบัญญัตินี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิประโยชน์ที่ผู้บริโภคพึงจะได้รับในระบบของการเยียวยาความเสียหาย ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าค่าชดเชยของโจทก์และให้อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา คือ

มาตรา 39 บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้ แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับ

ของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นว่ากล่าวกันแล้วโดยชอบ”

หลักการดังกล่าวเป็นการยกเว้นหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในมาตรา 142 ที่ห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินไปกว่าหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง เพราะในคดีผู้บริโภคนั้น ผู้เสียหายอาจฟ้องด้วยวาจาและอาจไม่มีความรู้ในจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงกับไม่ทราบวิธีการบังคับให้เหมาะสม การกำหนดหน้าที่ของผู้พิพากษาในการเยียวยาผู้บริโภคนั้นเป็นผลดีแก่ผู้บริโภคและเหมาะสมกับคดีผู้บริโภคซึ่งมีมากมายหลายลักษณะกับความเสียหายที่แตกต่าง จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดให้เหมาะสมเป็นกรณีไป⁹ ซึ่งหลักการนี้ได้ให้อำนาจศาลไว้อย่างจำกัดในการใช้เฉพาะคดีที่ฝ่ายผู้บริโภคเป็นโจทก์เท่านั้น โดยอาจเป็นโจทก์ผู้เริ่มคดีหรือเป็นจำเลยที่ฟ้องแย้งผู้ประกอบการธุรกิจก็ได้ และในทางตรงกันข้ามศาลจะใช้อำนาจตามมาตรา 39 ในคดีผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ผู้เริ่มคดีหรือเป็นจำเลยที่ฟ้องแย้งผู้บริโภคยอมไม่ได้ อีกทั้งยังเป็นการวางขอบเขตจำกัดอำนาจศาลว่า ศาลจะพิพากษาเกินค่าขอได้เฉพาะ 2 กรณีนี้เท่านั้น คือ จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องกรณีหนึ่งและวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้องอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งศาลในคดีผู้บริโภคจะใช้อำนาจตามมาตรา 39 มีคำพิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องโดยเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ทั้งสองกรณีดังกล่าวไม่ได้เป็นอันขาด เพราะต้องถือว่าหลักการตามมาตรา 39 นี้เป็นบทบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 จึงต้องตีความโดยเคร่งครัดจะขยายความออกไปนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไม่ได้¹⁰ แต่อย่างไรก็ตามการที่ศาลใช้อำนาจพิพากษากำหนดจำนวนค่าเสียหายให้ถูกต้อง หรือกำหนดวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ให้เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายให้เหมาะสมนั้น จะต้องเป็นข้อที่ศาลได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความได้ยกขึ้นมาว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบด้วย มิฉะนั้นศาลไม่อาจหยิบยกขึ้นพิพากษาเกินค่าขอได้

มาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพอนามัย และในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้ออกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน”

⁹ ปรัชญา บัณฑิตอารมณ. (2550). ปัญหาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. หน้า 57.

¹⁰ ธานิส เกศพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 157.

คดีผู้บริโภคนั้นอาจมีความแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไปที่มีความเสียหายอย่างเห็นได้ชัดเจน และสามารถพิสูจน์ความเสียหายได้ แต่ในคดีผู้บริโภคหากเกิดจากการสะสมของสารพิษหรือความเจ็บป่วยที่มีอาการเรื้อรังนั้น จำเป็นต้องมีการสงวนคำพิพากษาไว้ให้ปรากฏว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นภายหลังจากที่ศาลพิพากษาคดีไปแล้ว ผู้บริโภคก็จะได้รับการเยียวยา ซึ่งระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ได้เพิ่มขึ้นจากละเมิดปกติจาก 2 ปี¹¹ เป็น 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้คุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายอย่างยาวนานขึ้นนั่นเอง และหลักการดังกล่าวนี้ได้ให้อำนาจศาลเฉพาะกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ อนามัย เท่านั้น หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินอื่นๆ กรณีย่อมไม่เข้าเกณฑ์ตามมาตรา 40 ที่ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง ก็ไม่ได้ให้อำนาจไว้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้บริโภคไม่ขวนขวายตรวจสอบ หรือมิได้นำสืบพยานหลักฐานต่อศาล กรณีย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ว่า ในเวลาที่พิพากษานั้นเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใดตามมาตรา 40 ที่ศาลจะกล่าวสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาในภายหลังไว้ในคำพิพากษาได้

3.1.2 ลักษณะของความเสียหายทางจิตใจ

ลักษณะของความเสียหายทางจิตใจ อาจมีลักษณะทางจิตใจ (Psychic Character) เช่น ตื่นตระหนก (Fright) ได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ (Shock) ความกระทบกระเทือนทางประสาท (Nervous Shock) การบาดเจ็บทางจิตใจ (Mentally Injured) ได้แก่ ความทุกข์ทางจิตใจ (Mental Distress) การรบกวนทางจิตใจ (Mental Disturbance) หรือความเจ็บปวดทางจิตใจที่ร้ายแรง (Mental Anguish) เป็นต้น เป็นการกระทบกระเทือนทางอารมณ์ที่ทิ้งรอยไว้ในจิตใจไม่ว่าจะด้วยจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึก บางคนปรับตัวได้ดีไม่ค่อยรับอาการ โรคจิตได้ง่ายเมื่อต้องประสบกับสภาพทางอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่บุคคลที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย ความกระวนกระวาย ความไม่เป็นมิตร ย่อมนำไปสู่ความเสียหายทางจิตใจได้ง่ายจนถึงเจ็บป่วยทางจิตใจที่ร้ายแรง (Mental Anguish)

ค่าเสียหายทางจิตใจเป็นค่าเสียหายประเภทค่าสินไหมทดแทนซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เพิ่มขึ้นในค่าสินไหมทดแทน เป็นการบาดเจ็บที่สัมผัสไม่ได้ อันมีสาเหตุจากการกระทำที่ผิดธรรมดาและทำให้รุนแรงขึ้นจากการกระทำของจำเลย เป็นองค์ประกอบผสมระหว่างค่าเสียหาย

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 444 วรรคสอง บัญญัติว่า

“ถ้าในเวลาที่คำพิพากษาคดี เป็นพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้”

แบบทดแทนกับค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง ค่าเสียหายทางจิตใจจะได้รับการชดเชยสำหรับความโศกเศร้าที่เกิดกับโจทก์ซึ่งเป็นผลจากการบกรบร่งต่อหน้าทีนั้น

ดังนั้นค่าเสียหายทางจิตใจจึงอยู่บนพื้นฐานทางอารมณ์ของพฤติกรรมของจำเลย มีพฤติกรรมที่มีเจตนาร้าย แต่ความเสียหายทางจิตใจจะไม่สามารถเรียกร้องได้ ถ้าหากว่าโจทก์ไม่ได้รับความทุกข์จากความเศร้านั้น แต่ในกรณีดังกล่าว สามารถเรียกร้องค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ ดังนั้น มีความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างค่าเสียหายสองประเภทนี้

3.1.3 ประเภทของความเสียหายทางจิตใจ

ความเสียหายทางจิตใจซึ่งผู้บริโภครได้รับอันเนื่องมาจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัย อาจแยกพิจารณาได้ 2 กรณี ได้แก่กรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย และกรณีละเมิดทำให้ถึงแก่ความตาย กล่าวคือ

3.1.3.1 กรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย ความเสียหายทางจิตใจ ได้แก่

1) ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานและตกใจเสียขวัญ (Pain, Suffering and Shock) ในทุกคดีของความเสียหายต่อตัวบุคคล (Personal Injury) จะมีกรณีเจ็บปวด ทุกข์ทรมานและบางครั้งถึงขนาดตกใจเสียขวัญเกิดขึ้นเสมอ ซึ่งไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างความเจ็บปวดและความทรมานได้ นอกจากจะกล่าวได้เพียงว่า ความทุกข์ทรมานสาหัส น้อยกว่าความเจ็บปวด อย่างไรก็ตามทั้งสองคำถูกใช้ร่วมกันอยู่เสมอเมื่อศาลตัดสินให้โจทก์ได้รับค่าเสียหาย ส่วนตกใจเสียขวัญนั้น ควรจะเป็นผลของความเจ็บปวดทุกข์และทรมานอีกทอดหนึ่ง นอกจากนั้น คำตัดสินของศาลสำหรับความเจ็บปวดและทุกข์ทรมาน บางครั้งอาจคำนึงถึงวันเวลาแห่งชีวิตของผู้ได้รับความเสียหายที่เหลืออยู่ ซึ่งผู้ได้รับความเสียหายจำเป็นต้องใช้ด้วยความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานใจ

สำหรับการสูญเสียความรื่นรมย์ในชีวิตเป็นสาเหตุแห่งความเสียหายซึ่งยากที่จะกำหนดจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนได้ ส่วนใหญ่แล้วศาลจะตัดสินให้ค่าเสียหาย อันเนื่องจากการสูญเสียความรื่นรมย์ในชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และอยู่ในขอบเขตซึ่งเป็นไปยากมาก โดยต้องอาศัยประสบการณ์ชีวิตและสามัญสำนึกของผู้พิพากษา

2) ความเสียหายต่อรูปโฉม หรือรูปร่างหน้าตา เช่น กรณีถูกกระทำละเมิดได้รับบาดเจ็บจนรูปหน้าเสียโฉม ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้เสียหายเป็นอย่างยิ่ง และไม่ต้องสงสัยเลยในกรณีที่เกิดแก่หญิง ไม่ว่าจะมียุโรปโฉมอันสวยงามหรือไม่ก็ตาม หากใบหน้ามีเหตุอันต้องทำให้เสียโฉมไปแล้ว หญิงย่อมได้รับความทุกข์ทรมานใจและขาดความสุขไปจนตลอดชีวิต จึงสมควรที่จะได้รับค่าเสียหายทางจิตใจ เพื่อเป็นการปลอบขวัญแก่หญิงนั้น

3) ความเสียหายต่อสุขภาพ อนามัย (Injury to Health) ความเสียหายดังกล่าว เป็นความเสียหายที่รัฐถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องจัดการให้พลเมืองมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ และมีความผาสุก เพื่อที่จะทำประโยชน์ให้แก่รัฐได้อย่างเต็มที่ โดยถือหลักว่า จิตใจที่ข่มอยู่ใน เรือนร่างอันสมบูรณ์ หากร่างกายไม่เข้มแข็งอ่อนแอ เต็มไปด้วยโรคร้ายไข้เจ็บแล้ว จิตใจข่มหดหู่ เศร้าหมอง ดังนั้น รัฐจึงบัญญัติกฎหมายเป็นการคุ้มครองสุขภาพอนามัยของบุคคลไว้ หากผู้ใด ล่วงละเมิดทำให้เกิดความเสียหายต่อสุขภาพ

3.1.3.2 กรณีละเมิดทำให้ถึงแก่ความตาย ความเสียหายทางจิตใจ ได้แก่

ความเสียหายต่อความรัก หรือความเศร้าโศกเสียใจอันเนื่องมาจากความรักอาลัย ผู้ตาย เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งถูกกระทำละเมิดถึงตาย ข่มเป็นที่เห็นได้ว่า ผู้ที่มีชีวิตอยู่มีสายสัมพันธ์รักใคร่กัน ได้แก่ ญาติพี่น้อง สามิภรรยา บิดา มารดา หรือบุตร ข่อมมีความโศกเศร้าเสียใจ ที่ต้องสูญเสียคนที่เขารักไป และได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอย่างมากในการที่ต้องจากไปก่อนเวลาอันสมควร

3.1.4 ประเภทความรับผิดที่มีการเรียกร้องค่าเสียหาย

หน้าที่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องเอาแก่ลูกหนี้ได้นั้น เป็นความรับผิดทางแพ่งโดยเฉพาะ แยกต่างหากจากความรับผิดทางอาญาและเป็นความรับผิดทางเอกชนโดยรับผิดระหว่างบุคคล ต่อบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่มูลเหตุแห่งหนี้้นั้นจึงมักเกิดจากสัญญาและละเมิด ดังนั้นการที่จะเรียกร้อง ค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย จึงควรพิจารณา ความรับผิดทางสัญญาและละเมิดดังต่อไปนี้

3.1.4.1 ความรับผิดตามสัญญา

ความรับผิดทางสัญญาจะเกิดผลบังคับแก่ลูกหนี้ได้ต่อเมื่อการไม่ชำระหนี้ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้มีการไม่ชำระหนี้โดย สามารถเอาโทษแก่ลูกหนี้ได้ แต่หากมิได้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกร้องค่าสินไหม ทดแทนไม่ได้ เนื่องจากมาตรา 222 วรรค 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “การเรียกร้องเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อม เกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้” แสดงให้เห็นว่าการเรียกให้มีความรับผิดในทางสัญญา ได้แก่ การเรียกค่าสินไหมทดแทน “เพื่อความเสียหาย” เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นได้การไม่ชำระหนี้

ดังนั้นหากไม่มีความเสียหายจะเกิดความรับผิดในทางสัญญาไม่ได้¹² และความรับผิดตามสัญญานั้นอาจแบ่งได้ตามคำตอบแทน ดังนี้¹³

1) สัญญามีคำตอบแทน คือ สัญญาที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องเสียคำตอบแทนเพื่อแลกกับประโยชน์ที่จะได้รับในลักษณะเดียวกัน เช่น ราคาแลกกับสินค้าในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินแลกกับทรัพย์สินในสัญญาแลกเปลี่ยน สัญญาผู้ยืมที่มีดอกเบี้ย สัญญาฝากทรัพย์ที่มีบำเหน็จ เป็นต้น

2) สัญญาที่ไม่มีคำตอบแทน คือ สัญญาซึ่งคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียวได้รับประโยชน์ในทางทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่ต้องเสียอะไรตอบแทน เช่น สัญญาเช่าใช้คงรูป สัญญาเช่าใช้สิ่งเคลื่อน สัญญาให้โดยเสน่หา สัญญาฝากทรัพย์ไม่มีบำเหน็จ สัญญาผู้ยืมไม่มีดอกเบี้ย เป็นต้น

ซึ่งความรับผิดในทางสัญญาทั้งสองกรณีนี้ จะเห็นได้ว่าอาจก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้ หรือก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตอบแทนกันก็ได้ เช่น สัญญาผู้ยืมยอมก่อให้เกิดหนี้ทางฝ่ายผู้กู้เพียงฝ่ายเดียว ที่จะต้องชำระหนี้ในการส่งเงินที่นำไปตามกำหนดเวลา ส่วนผู้ให้กู้เป็นเจ้าหนี้ซึ่งไม่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติแก่ผู้กู้ตาประการใด เพราะได้ส่งมอบเงินที่ผู้กู้เสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ถ้าเป็นสัญญาซื้อขาย คู่สัญญายอมมีหนี้หรือหน้าที่ด้วยกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายผู้ขายเป็นลูกหนี้ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ ส่วนฝ่ายผู้ซื้อที่ย่อมมีหนี้ในอันที่จะต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย เป็นต้น

ดังนั้นความเสียหายที่ก่อให้เกิดความรับผิดทางสัญญาได้ต้องมีลักษณะประกบกันสองประการ ในประการแรกต้องเป็นความเสียหายที่มีลักษณะแน่นอน เห็นได้จากหลักในมาตรา 222 วรรค 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “การเรียกร้องเอาค่าเสียหายนั้นได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้” หมายความว่า ความเสียหายที่เจ้าหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้ชดใช้ต้องเป็นความเสียหายที่ใครๆ ต้องรู้เพราะเกิดขึ้นตามปกติเมื่อไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญา อันเป็นความเสียหายที่ทุกคนอาจคาดเห็นว่าจะเกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้หรือไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญา สำหรับลักษณะของความเสียหายในประการที่สอง ต้องเป็นความเสียหายที่กฎหมายรับรอง ได้แก่ความเสียหายในทางด้านทรัพย์สิน เงินทอง ความเสียหายแก่ร่างกายอนามัย ส่วนความเสียหายที่กฎหมายไม่รับรองนั้นได้แก่ ค่าเสียหายทางจิตใจ เพราะสัญญามีได้มีวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งในการคุ้มครองประโยชน์ทางด้านจิตใจ

¹² เสนีย์ ปราโมช. (2505). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2. หน้า 646-647.

¹³ สนันท์กรณีย์ โสคติพันธุ์. (2553). คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา. หน้า 282.

ของเจ้าหน้าที่ ค่าเสียหายทางจิตใจได้แก่ ความโศกเศร้าเสียใจ ความเสียดย ความรู้สึกเสียหน้าอับอาย ความชอกช้ำระกำใจ ซึ่งศาลไทยยังไม่ยอมรับ เพราะเป็นความเสียหายที่ไม่มีรูปร่าง โดยในต่างประเทศค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับความเสียหายต่อจิตใจเป็นที่ยอมรับในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็หมายความเฉพาะกรณีที่มีการละเมิดอันส่งผลโดยตรงต่อจิตใจหรือความรู้สึกของผู้ถูกระทำละเมิดเป็นเหตุจิตใจผิดปกติ¹⁴

3.1.4.2 ความรับผิดทางละเมิด

ความรับผิดในทางละเมิดเป็นความรับผิดอันเกิดจากการกระทำผิดหน้าที่หรือล่วงสิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนดเป็นหน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่นทั่วไป และหากการกระทำผิดหน้าที่ดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้ที่ถูกล่วงละเมิดสิทธิย่อมฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ ดังนั้นผู้เสียหายแม้จะไม่ได้เป็นคู่สัญญากับผู้ประกอบธุรกิจก็นำหลักความรับผิดในกฎหมายละเมิดลักษณะทั่วไปมาใช้เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางละเมิดอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

การกระทำอันเป็นการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 สามารถแยกพิจารณาหลักเกณฑ์แห่งการกระทำได้ดังนี้

1) ผู้ใด ตามตัวบทเริ่มจากคำว่า ผู้ใด ซึ่งหมายถึง ผู้ทำละเมิดจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ และอาจหมายความรวมถึงบุคคลที่ต้องรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่นหรือความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินหรือสิ่งของด้วย เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง ถ้าหากบุคคลซึ่งต้องรับผิดนั้นมีการกระทำด้วย

2) มีการกระทำ หมายความว่า การกระทำของบุคคล ซึ่งรวมถึงการงดเว้นการกระทำแล้วเกิดความเสียหายด้วย การกระทำเมื่อนำไปเทียบเคียงกับการวินิจฉัยการกระทำในทางอาญาแล้วสามารถหมายถึงการเคลื่อนไหวในอิริยาบถโดยรู้สำนึกถึงการเคลื่อนไหวนั้น

3) กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ กระทำโดยจงใจ หมายถึง การกระทำโดยรู้สำนึกถึงการกระทำว่าจะเป็นผลเสียหายต่อบุคคลอื่น แต่มิได้หมายความเลยไปถึงว่าจะต้องเจาจงใจให้เกิดผลเสียหายแต่อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นโดยเฉพาะ เช่น หลอกขายสินค้าที่มีคุณภาพไม่ดี ชำรุดบกพร่องโดยมิได้แจ้งความจริงหรือปกปิดความจริงไม่ให้ลูกค้าทราบ โดยไม่คำนึงถึง

¹⁴ สุขุม สุกนิคย์. (2544). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. หน้า 236.

ความเสียหายหรืออันตรายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค ส่วนคำว่า ประมาทเลินเล่อ หมายถึง การกระทำโดยไม่ตั้งใจ แต่ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะใช้ รวมถึงลักษณะที่บุคคลผู้มีความระมัดระวังจะไม่กระทำด้วย ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสินค้าผู้ประกอบการธุรกิจอาจมีการกระทำโดยประมาทเลินเล่อได้ในทุกขั้นตอนการผลิตการจัดจำหน่าย เช่น การไม่ใช้ความระมัดระวังในการผลิต การเลือกใช้วัตถุดิบ การประกอบ การตรวจสอบ การหีบห่อ การขนส่ง การเก็บรักษา ตลอดจนการจัดจำหน่ายจนถึงมือผู้บริโภค

4) โดยผิดกฎหมาย หมายถึง โดยมีขอบด้วยกฎหมาย ซึ่งได้แก่ การกระทำโดยไม่มีสิทธิ หรือไม่มีข้อแก้ตัวตามกฎหมายให้ทำได้ ถือว่าเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย ดังนั้นถ้ากระทำโดยมีสิทธิตามกฎหมายแม้จะเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็ไม่เป็นการผิดกฎหมาย

5) มีความเสียหายแก่บุคคลอื่น ความเสียหายต้องเกิดขึ้นจริง คือ ความเสียหายมีอยู่หรือได้มีอยู่แล้วในขณะที่ฟ้องร้องให้รับผิดชอบ โดยอาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่ได้รวมถึงความเสียหายต่อจิตใจไว้ด้วย

6) มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลการกระทำอันเป็นการละเมิดนั้น โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ว่า ผลเสียหายที่ได้รับเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลย ซึ่งเป็นการพิสูจน์ที่ยากมาก

3.1.5 บุคคลซึ่งมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย

การเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งได้ต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายโดยทำอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย และทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นย่อมถือได้ว่ามีการ ได้แย้งสิทธิกัน ในทางแพ่งแล้ว จึงเป็นผู้เสียหายทางแพ่งซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ แต่สำหรับคดีผู้บริโภคซึ่งถือว่าเป็นคดีแพ่งอย่างหนึ่ง แม้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะมีได้มีบทมาตราใดบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะว่าบุคคลใดบ้างที่จะมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคก็ตาม แต่เมื่อได้พิจารณาบทนิยามความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภค” และ “ผู้บริโภค” กับ “ผู้ประกอบการธุรกิจ” และบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ซึ่งมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคในมาตรา 19 วรรคหนึ่งแล้ว พอสรุปได้ว่าบุคคลซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจนั้นได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้คือ

3.1.5.1 ผู้บริโภค

ความหมายของคำว่า “ผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 หมายความว่า “ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย” จากบทนิยามนี้จึงแบ่งผู้บริโภคออกเป็นสองประเภท คือ

1) ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ให้นิยามคำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่า “ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม” ดังนั้น “ผู้บริโภค” ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค จึงหมายความถึง

(1) ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคยังได้นิยามความหมายของคำว่า “ซื้อ” และ “บริการ” ด้วยว่า

“ซื้อ” หมายความว่ารวมถึง เช่า เช่าซื้อ หรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น

“บริการ” หมายความว่า การรับจัดทำกรงาน การให้สิทธิใดๆ หรือการให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใดๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น แต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงาน

จากบทนิยามดังกล่าวจะเห็นว่าผู้ที่จะเป็นผู้บริโภคในกรณีนี้ จะต้องมี การเสียค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์อย่างอื่นให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจ โดยกฎหมายไม่ได้จำกัดว่า ผู้บริโภคจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลก็อาจเป็นผู้บริโภคได้เช่นกัน แต่ต้องเป็นผู้ซื้อสินค้าหรือได้รับบริการมาเพื่อใช้จริงมิใช่ใช้ในการประกอบธุรกิจเพื่อขายต่อซึ่งสินค้าหรือบริการนั้น เช่น ผู้ที่ซื้อสินค้ามาผลิตเพื่อขาย ผู้ส่ง หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย หรือผู้ซื้อมาเพื่อขายต่อไม่จัดว่าเป็นผู้บริโภค¹⁵

และผู้ได้รับการบริการซึ่งเสียค่าตอบแทนให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นี้ รวมถึงหน่วยงานของรัฐและเอกชนด้วย หากเข้าเงื่อนไข เช่น โรงพยาบาลของรัฐ และสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น โทรศัพท์ รถไฟ รถยนต์ โดยสาธารณะ แม้จะมีการอุดหนุนโดยรัฐแต่ก็มีการเรียกเก็บจากการใช้บริการบางส่วน

(2) ผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ

เพียงแต่ได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ หากตราบใดที่ยังไม่มีการตกลงซื้อสินค้าหรือบริการ กรณีนี้จะไม่

¹⁵ วินัย หนูโท. (2551). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ทฤษฎี: ปฏิบัติ. หน้า 43.

ข้อโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการเกิดขึ้น อันจะทำให้ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ประกอบ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 เพราะเป็นกรณีที่ กระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดของประธานศาลฎีกากำหนดเอาไว้

แต่อย่างไรก็ตามผู้บริโภคในกรณีนี้ หากได้รับความเดือดร้อนก็สามารถ ร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้ ถึงแม้ว่าผู้ใช้นั้นจะยังไม่ได้ซื้อสินค้าหรือใช้บริการ ก็ตาม

(3) ผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบการโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

บุคคลที่จะเป็นผู้บริโภคในกรณีนี้จะต้องได้ใช้สินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบการโดยชอบ เช่น บุคคลในครอบครัวหรือพนักงานในองค์กรต่างๆที่หัวหน้าครอบครัวหรือนายจ้างเป็นผู้ซื้อหรือจัดหาสินค้าหรือบริการมาใช้ หรือกรณีที่บริษัทนำสินค้าให้มาทดลองฟรี เช่น เครื่องสำอาง แม้จะไม่ได้เสียค่าตอบแทนด้วยตนเองหรือไม่เสียค่าตอบแทน ก็ถือว่าเป็นผู้บริโภคเช่นกัน แต่ถ้าเป็นการนำสินค้าไปใช้หรือได้รับบริการโดยไม่ชอบ เช่น ลักขโมยไปใช้ย่อมไม่ถือว่าเป็นผู้บริโภคตามกรณีนี้¹⁶

2) ผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

การพิจารณาว่าผู้ใดเป็น “ผู้เสียหาย” ตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น จำเป็นต้องเข้าใจบทนิยามของคำว่า “สินค้า” “ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม” “ผลิต” “ผู้เสียหาย” “ความเสียหาย” “ความเสียหายต่อจิตใจ” และ “สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” ตามที่บัญญัตินิยามความหมายไว้ในพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ดังนี้

“สินค้า” หมายความว่า สังกหริมทรพ์ทุกชนิดที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขายรวมทั้งผลิตผลเกษตรกรรม และให้หมายความรวมถึงกระแสไฟฟ้า ยกเว้นสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ผลิตผลเกษตรกรรม” หมายความว่า ผลิตผลอันเกิดจากเกษตรกรรมต่างๆ เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงไหม เลี้ยงผึ้ง เพาะเห็ด แต่ไม่รวมถึงผลิตผลที่เกิดจากธรรมชาติ

¹⁶ ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์. (2551). วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคลักษณะพิเศษและข้อสังเกตที่สำคัญ. หน้า 5-8.

“ผลิต” หมายความว่า ทำ ผสม ปรง แต่ง ประกอบ ประดิษฐ์ แปรสภาพ เปลี่ยนรูป คัดแปลง คัดเลือก แบ่งบรรจุ แห่เยือกแข็ง หรือฉายรังสี รวมทั้งการกระทำใดๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

“ผู้เสียหาย” หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

“ความเสียหาย” หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

“ความเสียหายต่อจิตใจ” หมายความว่า ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ความ โศกเศร้าเสียใจ ความอับอาย หรือ ความเสียหายต่อจิตใจ อย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

“สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” หมายความว่า สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิด ความเสียหายขึ้นได้ ไม่ว่าจะ เป็นเพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้

จากบทนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้บริโภคที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย ในกรณีนี้คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าต่อร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินอันเนื่องมาจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยที่เป็นสังหาริมทรัพย์ทุกชนิดที่ผลิตโดยการทำสินค้านั้นเอง หรือเป็นผู้ซื้อสินค้าแล้วนำมาคัดเลือก แบ่งบรรจุ รวมทั้งผู้ได้รับความเสียหายจากผลิตผลอันเกิดจากเกษตรกรรมต่างๆ ที่มีได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากกระแสไฟฟ้า เพราะถือว่ากระแสไฟฟ้าเป็นสินค้าอย่างหนึ่ง หากมิได้มีสถานะอันเข้าข่ายยกเว้นตามที่กำหนดไว้ใน กฎกระทรวง แต่อย่างไรก็ตามถ้าผู้บริโภคได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอสังหาริมทรัพย์หรือ การบริการก็ไม่อาจเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจตามพระราชบัญญัตินี้ได้ เนื่องจากกฎหมาย มิได้กำหนดคำนิยามคำว่า “สินค้า” ให้ครอบคลุมไปถึงอสังหาริมทรัพย์หรือการบริการด้วย

3.1.5.2 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคไว้ ดังนี้

“ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครอง ผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีผู้บริโภคแทน

ผู้บริโภครู้ได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติถึงผู้มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายไว้เช่นกัน คือ

“ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

จะเห็นได้ว่ากฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีการบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคไว้ในทำนองเดียวกัน โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 มาตรา 40 มาตรา 41 และ มาตรา 42 ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้กำหนดถึงผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคไว้สองกรณีด้วยกัน คือ

1) การดำเนินคดีแทนผู้บริโภคโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 ได้บัญญัติให้อำนาจแก่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคสามารถดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคได้

“ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือเมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้ละเมิดที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอธิบดีกรมอัยการ หรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเพื่อทำหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งหรือคดีอาญาแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล และเมื่อคณะกรรมการได้แจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้

ในการดำเนินคดีในศาล ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือค่าเสียหายแก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ด้วย และในการนี้ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง”

จากมาตรา 39 สามารถกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาในการเข้าดำเนินคดีแทนผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เมื่อมีผู้ร้องขอให้ดำเนินคดีแทนได้ดังนี้¹⁷

(1) ผู้ซึ่งร้องขอให้ดำเนินคดีแทนต้องเป็นผู้บริโภคตามความหมายที่บัญญัติไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 กล่าวคือ ผู้บริโภคหมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

(2) มีการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หมายถึง กรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจเป็นฝ่ายผิดสัญญาเท่ากับกระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และรวมถึงกรณีผู้ประกอบธุรกิจกระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นและกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

(3) การดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวม โดยพิจารณาจาก

ก. ลักษณะของการประกอบธุรกิจ การประกอบธุรกิจใดที่แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคเพียงรายเดียว แต่มีพฤติการณ์ที่เห็นได้ว่าหากผู้ประกอบธุรกิจยังคงประกอบธุรกิจลักษณะนั้นต่อไป อาจทำให้ผู้บริโภครายอื่นๆ ได้รับความเสียหายด้วย

ข. ผลของการดำเนินคดีแทนผู้บริโภครายใดนั้น จะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภครายอื่นๆ ทั้งยังมีได้มาร้องขอตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งสามารถยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีในภายหลังได้

จะเห็นว่า ข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่จะดำเนินคดีแทนผู้บริโภคนั้น ต้องมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งหรือคดีอาญาแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องเป็นเนติบัณฑิตและเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคเป็นการดำเนินคดีแทนเอกชน ไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เพราะสิทธิในการดำเนินคดีละเมิด สิทธิผู้บริโภคนั้นได้รับมอบอำนาจจากผู้บริโภค (ตัวความ) โดยตรง เป็นการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ผู้บริโภคซึ่งเป็นสิ่งที่ดี เพราะรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้บริโภคตามรัฐธรรมนูญ เป็นการใช้อำนาจรัฐ

¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2548). สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 23-24.

ในการจัดการกับผู้ประกอบการที่ทุจริตหรือฉ้อโกงประชาชน และก่อความเดือดร้อนให้ผู้บริโภค ผู้สุจริต หากมาตรการดังกล่าวสามารถดำเนินการเอาผิดกับผู้ประกอบการได้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่ก็ทำได้เป็นเช่นนั้นไม่ ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหาความล่าช้าในขั้นตอนการดำเนินการของระบบราชการ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นปัญหาที่ภาครัฐควรเอาใจใส่ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจว่า รัฐสามารถเป็นที่พึ่งและให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้บริโภคได้อย่างจริงจัง

2) สมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค¹⁸

มาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 บัญญัติว่า “สมาคมใดมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า และข้อบังคับของสมาคมดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการ สมาชิก และวิธีการดำเนินการของสมาคมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง สมาคมนั้นอาจยื่นคำขอให้คณะกรรมการรับรองเพื่อให้สมาคมนั้นมีสิทธิและอำนาจฟ้องตามมาตรา 41 ได้

การยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การรับรองสมาคมตามวรรคหนึ่ง ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

มาตรา 41 บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคให้สมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญา หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ และให้มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้ถ้ามีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคม

ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง มิให้สมาคมถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเมื่อศาลเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวมคดีแพ่งเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคม การถอนฟ้องหรือการพิพากษาในกรณีที่อยู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกัน จะต้องมิหนังสือแสดงความยินยอมของสมาชิกผู้มอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนมาแสดงต่อศาลด้วย”

มาตรา 42 บัญญัติว่า “นอกจากต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นแล้ว สมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

¹⁸ แหล่งเดิม.

เมื่อปรากฏว่าสมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 สมาคมใด ไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด หรือเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏว่าสมาคมนั้นดำเนินการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต ให้คณะกรรมการมีอำนาจเพิกถอนการรับรองสมาคมนั้นได้

การเพิกถอนการรับรองสมาคมตามมาตรา 41 ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีที่สมาคมซึ่งถูกเพิกถอนการรับรองตามมาตรา 41 ได้ฟ้องคดีไว้ ต่อศาล และคดีนั้นยังค้างอยู่ในการพิจารณาของศาล ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสีย”

ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคหรือต่อต้าน การแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า ซึ่งมีข้อบังคับของสมาคมในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการ สมาชิก และวิธีดำเนินการของสมาคมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540) และคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองแล้ว ทั้งนี้ตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีสิทธิและอำนาจฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญา หรือ ดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ และให้มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหาย แทนสมาชิกของสมาคม ทั้งนี้ตามมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

ในการดำเนินคดีดังกล่าว มิให้สมาคมถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเมื่อ ศาลเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม สำหรับคดีแพ่ง เกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคม

การถอนฟ้องหรือการพิพาทภายในกรณีที่คู่ความตกลงหรือประนีประนอม ขอมความกัน จะต้องมิหนังสือแสดงความยินยอมของสมาชิกผู้มอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทน มาแสดงต่อศาลด้วย

นอกจากต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และ กฎหมายอื่นแล้ว สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองแล้ว ต้องปฏิบัติตาม ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยการดำเนินการของสมาคมเกี่ยวกับการฟ้องคดีและ การใช้สิทธิและอำนาจฟ้องของสมาคม พ.ศ. 2540

เมื่อปรากฏว่า สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองแล้ว สมาคมใดไม่ปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว หรือเมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏว่าสมาคมนั้นดำเนินการฟ้องคดี โดยไม่สุจริต ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจเพิกถอนการรับรองสมาคมนั้นได้ และการเพิกถอนการรับรองสมาคมนั้น จะต้องนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

ในกรณีที่สมาคมซึ่งถูกเพิกถอนการรับรองตามระเบียบนี้ได้ฟ้องคดีไว้ ต่อศาล และคดีนั้นยังค้างอยู่ในการพิจารณาของศาล ให้ศาลสั่งจำหน่ายเสีย

3.1.6 เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าเสียหาย

การดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เป็นการกำหนดให้องค์กรพิเศษมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค โดยมีเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งจากผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อชดใช้เยียวยาความเสียหายจากการบริโภคสินค้าให้แก่ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหาย โดยที่ผู้บริโภคไม่ต้องดำเนินคดีเอง

3.1.6.1 เจ้าพนักงานคดี

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้นำเอาระบบไต่สวนมาใช้กับคดีผู้บริโภคเพื่อให้ศาลสามารถเข้าไปตรวจสอบและค้นหาความจริงได้ด้วยตนเอง และอย่างเต็มที่ ซึ่งแตกต่างไปจากระบบกล่าวหาที่ศาลจะจำกัดขอบเขตของตนอยู่ที่คำฟ้องและคำให้การของกลุ่มความในคดีเท่านั้น อันเป็นระบบวิธีพิจารณาที่ใช้บังคับกับการดำเนินคดีโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามการดำเนินคดีตามระบบไต่สวนจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องมีบุคคลที่ช่วยให้ศาลสามารถค้นหาความจริงในคดีพิพาทได้ด้วยตนเอง นั่นก็คือ เจ้าพนักงานคดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดของระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ดังนั้น พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงกำหนดนิยามความหมายของ “เจ้าพนักงานคดี” ว่า หมายความว่า บุคคลซึ่งเลขาธิการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีรวมทั้งคุณสมบัติของบุคคลซึ่งจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดีเป็นไปตามมาตรา 4 และมาตรา 5 ดังนี้

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภค ตามที่ศาลมอบหมายดังต่อไปนี้

- 1) โกล่เกลี่ยคดีผู้บริโภค
- 2) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
- 3) บันทึกคำพยาน
- 4) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความทั้งก่อนและระหว่าง
การพิจารณา
- 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา
ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือนั้น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”

มาตรา 5 บัญญัติว่า “ผู้ซึ่งจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดี ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาเอกทางกฎหมาย
- 2) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย เป็นสมาชิกแห่งนิติบัณฑิตยสภา และได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ ก.ศ.¹⁹ กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี
- 3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายและปริญญาในสาขาวิชาอื่นที่ ก.ศ. กำหนดซึ่งไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ ก.ศ. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่ปี

ให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามวรรคหนึ่งเป็นเจ้าพนักงานคดี ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ ก.ศ. กำหนด”

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโคนั้นให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโศคตามที่ศาลมอบหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การให้คำแนะนำและช่วยเหลือโจทก์เกี่ยวกับการยื่นฟ้องเป็นหนังสือหรือด้วยวาจา ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 6 และ ข้อ 7
- 2) การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้เจรจาตกลงกัน ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 14 วรรคหนึ่ง
- 3) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการติดต่อบุคคลที่คู่ความประสงค์ร่วมกันที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 14 วรรคสอง
- 4) การทำหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความที่จำเป็นแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษตามยอมในกรณีที่คู่ความคู่ความตกลงกันได้ ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 16

¹⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551, มาตรา 3 บัญญัติว่า “ก.ศ. หมายความว่า คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม”

5) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การ หรือบัญชีระบุพยานแล้วรับทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณา ตามข้อกำหนดของ ประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 17

6) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วจัดทำ รายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาล ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 18

7) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็น ประเด็นแห่งคดี การตรวจสอบผลผลิตสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือ เรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 20

8) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของ ข้อความที่บันทึก ตลอดจนการจัดทำสำเนาข้อความเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่น ในกรณีที่มีการบันทึกคำพยานตาม ป.วิ.พ. มาตรา 121 วรรคสอง ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 23

9) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบและดูแลให้คู่ความ ดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย หากพบว่ามิชอบกพร่อง ให้รายงานต่อศาลพร้อมด้วย แนวทางแก้ไข ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 24

10) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริง เพื่อประโยชน์ แก่การวินิจฉัยตามมาตรา 57 และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวที่เหมาะสม ตามข้อกำหนด ของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 25

11) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจ เพื่อประกอบการใช้อำนาจทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีตามมาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 28

12) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสารเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามคำสั่งศาล ตามมาตรา 43 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 29

13) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการใช้อำนาจบังคับคดีตามมาตรา 64 และ มาตรา 65 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 42

3.1.6.2 พนักงานอัยการ

ตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 4 ได้บัญญัติว่า “พนักงานอัยการ หมายความว่า ข้าราชการสังกัดสำนักอัยการสูงสุด ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี” อำนาจและหน้าที่หลักของพนักงานอัยการสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ 1) การอำนวยความยุติธรรมในคดีอาญา 2) การรักษาผลประโยชน์ของรัฐและ 3) การคุ้มครองรักษาประโยชน์ส่วนรวม จากที่กล่าวมานี้ นับเป็นภารกิจหลักที่มีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับความหมายและกระบวนการยุติธรรมในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้มากยิ่งขึ้นและให้การรักษาสีทิวของตนมากตามไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทของอัยการจึงเน้นหนักในการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยดูแลผู้ด้อยโอกาสในสังคม²⁰

ส่วนงานของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 ได้กำหนดสถานภาพของพนักงานอัยการให้เป็นนายแผ่นดิน และงานของพนักงานอัยการมีอยู่ 4 งานคือ²¹ งานคดีอาญา งานคดีแพ่งและงานตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการ²² ส่วนงานในกรณีพิเศษเป็นงานที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายโดยจะสั่งการเป็นเฉพาะเรื่อง หรือจะวางเป็นระเบียบไว้ให้พนักงานอัยการปฏิบัติก็ได้²³

งานคดีอาญาของพนักงานอัยการ คือ งานที่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้วยมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์มิให้ต้องคดีขณะเดียวกันก็เพื่อลงโทษผู้กระทำผิด เป็นงานในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

งานคดีแพ่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาประโยชน์ของรัฐ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ขณะเดียวกันก็มุ่งคุ้มครองข้าราชการซึ่งต้องคดีอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นงานข้าราชการซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบงานของกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งรวมถึงงานให้คำปรึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความเห็นในประเด็นข้อกฎหมายให้ฝ่ายผู้บริหาร

²⁰ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย, 17, 1. หน้า 148.

²¹ ใจเด็ด พรไชยา. (2548, มิถุนายน). “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีกับงานดำเนินคดี.” บทบัญญัติ. 61.2. หน้า 100.

²² พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498, มาตรา 11.

²³ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498, มาตรา 17.

ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อป้องกันมิให้ภาคตัดสินใจของฝ่ายบริหารผิดพลาด เป็นงานที่สนับสนุนฝ่ายบริหาร

ดังนั้น ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นว่า การดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม เมื่อพนักงานอัยการที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยความเห็นชอบของอัยการสูงสุดแล้ว ก็มีอำนาจดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาลได้

3.1.6.3 คณะกรรมการ

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 9 ได้กำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงคมนาคม เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา และผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินแปดคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ และเลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นกรรมการและเลขานุการ

ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค นอกจากผู้บริโภคจะเป็นผู้ดำเนินคดีเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ประกอบธุรกิจได้เองแล้วนั้น คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคก็อาจเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้โดยอาศัยอำนาจบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 ซึ่งได้กล่าวไว้โดยละเอียดแล้วตามข้อ 3.1.5.2 แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีแนวทางปฏิบัติสำหรับการดำเนินงานของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคไว้ดังนี้ คือ

1) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะรับเรื่องราวจากผู้บริโภค ซึ่งได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ

2) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีหน้าที่ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจซึ่งกระทำการใดๆ อันมีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และจัดให้มีการทดสอบหรือพิสูจน์สินค้าหรือบริการใดๆ ตามที่เห็นสมควรและจำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้อาศัยอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ดำเนินการดังนี้

(1) นับ ชั่ง ตวง วัด ตรวจสอบสินค้า และเก็บหรือนำสินค้าในปริมาณพอสมควรไปเป็นตัวอย่างเพื่อทำการทดสอบ โดยไม่จำเป็นต้องชำระราคาสินค้า นั้น ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด

(2) คั่น ยึด หรืออายัดสินค้า ภาชนะหรือหีบห่อบรรจุสินค้า ฉลาก หรือเอกสารอื่นที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้

(3) เข้าไปในสถานที่หรือยานพาหนะใดๆ เพื่อตรวจสอบการผลิตสินค้า การขนสินค้าหรือบริการ รวมทั้งตรวจสอบสมุดบัญชี เอกสารและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องของผู้ประกอบธุรกิจในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้

3) มีหนังสือเรียกให้บุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือหลักฐานที่จำเป็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานเจ้าหน้าที่

4) มีหนังสือแจ้งให้บุคคลหรือนิติบุคคลที่ถูกร้องทุกข์ว่ากระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคกับผู้บริโภคมาเจรจาไกล่เกลี่ยหรือระงับข้อพิพาทที่มีต่อกัน

5) ในกรณีที่ไม่สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทกันได้ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมนำเสนอคณะอนุกรรมการพิจารณากลับกรองเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภค ให้คณะกรรมกรคุ้มครองผู้บริโภคพิจารณาให้ความเห็นในเบื้องต้นว่า กรณีที่มีผู้บริกร้องทุกข์นั้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคหรือไม่ และการดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวมหรือไม่ เพื่อเสนอความเห็นดังกล่าวต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคพิจารณาใช้อำนาจตามมาตรา 39 ต่อไป

6) เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้พิจารณาความเห็นเบื้องต้นของคณะอนุกรรมการพิจารณากลับกรองเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคแล้วเห็นว่า กรณีที่ผู้ร้องทุกข์เป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และการดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะอาศัยอำนาจตามมาตรา 39 มอบหมายให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคดำเนินคดีแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาลต่อไป

3.1.6.4 สมาคม

การเกิดขึ้นของสมาคมแต่ละสมาคมย่อมมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสมาคมที่จะคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายในการเรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐ หรือดำเนินการฟ้องเรียกชดเชยจากบุคคลที่ฝ่ายที่มากกระทำให้เกิดความเสียหาย จะต้องเป็นสมาคมที่กฎหมายให้สิทธิในการดำเนินการไว้หรือแม้กฎหมายมิได้กำหนดแต่มีวัตถุประสงค์ของสมาคมกำหนดไว้และการดำเนินการของสมาคมส่วนใหญ่จะเป็นกรณีที่ประชาชนเป็นส่วนใหญ่ได้รับความเสียหาย นอกจากจะช่วยเหลือเอกชนแล้ว ยังเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐในการช่วยเหลือประชาชนและเป็นการกระตุ้นให้รัฐ หรือหน่วยรัฐที่รับผิดชอบมีความใส่ใจและต้องรับฟังประชาชนมากยิ่งขึ้นและรับฟังมากยิ่งขึ้นต่อการเรียกร้องที่ประชาชนควรได้รับ

การเข้ามาเป็นคู่ความในคดีของสมาคมโดยเข้ามามีสิทธิและอำนาจฟ้องคดีแทน ผู้บริโภคได้นั้นต้องเป็นสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขัน อันไม่เป็นธรรมทางการค้าและจดทะเบียนเป็นสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁴ เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองให้เป็นสมาคมที่มีสิทธิและอำนาจดังกล่าวแล้ว สมาคมที่มีสิทธิฟ้องคดีจะต้องเป็นคดีที่ละเมิดสิทธิของผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา ยกเว้นคดีล้มละลาย คดีแรงงาน และคดีปกครอง ซึ่งปัจจุบันมีสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีมติรับรองให้เป็นสมาคมที่มีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคได้ 4 สมาคม ได้แก่ 1) สมาคมพลังผู้บริโภคแห่งประเทศไทย 2) สมาคมคุ้มครองสิทธิประโยชน์ประชาชน 3) สมาคมส่งเสริมและการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค 4) สมาคมพิทักษ์สิทธิผู้บริโภคที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวมได้ แต่การฟ้องร้องทางแพ่งเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิได้นั้น ผู้บริโภคนั้นต้องเป็นสมาชิกของสมาคมและได้มีการร้องขอให้สมาคมเรียกค่าเสียหายแทน อีกทั้งสมาคมต้องมีหนังสือมอบหมายให้ฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนจากผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกเสียก่อนสมาคมจึงจะฟ้องคดีแทนได้²⁵

การที่สมาคมจะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับคดีละเมิดสิทธิของผู้บริโภคได้ สมาคมจะต้องมีผู้ตรวจสอบคดี ซึ่งคณะกรรมการสมาคมแต่งตั้งจากผู้มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ทางนิติศาสตร์ ว่าพยานหลักฐานที่รวบรวมได้มาเพียงพอที่จะดำเนินคดีได้หรือไม่ และจะต้องผ่านการลงมติของกรรมการสมาคมให้ดำเนินคดี²⁶ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นสำคัญ และของผู้ประกอบกิจการ ทั้งพิจารณาความเสียหายที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับมาประกอบกัน

ส่วนในภายหลังที่มีการฟ้องคดีแทนผู้บริโภคแล้ว สมาคมจะต้องรายงานและแจ้งข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับคดีให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคทราบด้วย ในส่วนค่าใช้จ่ายนั้นผู้บริโภคจะต้องชำระค่าขึ้นศาลเอง แต่ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสมาคมจะเรียกเก็บเงินหรือทรัพย์สินจากผู้บริโภคไม่ได้²⁷ และระหว่างการดำเนินคดีนั้นห้ามมิให้ถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเมื่อศาลเห็นว่า การถอนฟ้องไม่เป็นผลเสียหายต่อการคุ้มครองผู้บริโภค ส่วนรวมและการจะดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางจำหน่ายของผู้บริโภคนั้นจะกระทำมิได้ เช่น

²⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, มาตรา 42.

²⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, มาตรา 41.

²⁶ ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยการดำเนินการของสมาคมเกี่ยวกับการฟ้องคดีและการใช้สิทธิและอำนาจฟ้องของสมาคม พ.ศ. 2540 ข้อ 7.

²⁷ กฎกระทรวงฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 ข้อ 3 (6) ออกตามความแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.

ประนีประนอมยอมความ การถอนฟ้อง เว้นแต่จะได้รับหนังสือแสดงความยินยอมในทางจำหน่ายสิทธิของผู้บริโภคนั้นมาแสดงด้วยและเมื่อศาลพิพากษาหรือได้มีการประนีประนอมยอมความโดยถูกต้องแล้วให้ผู้บริโภคได้รับค่าเสียหายที่เรียกเรื่อง แล้วสมาคมจะต้องคืนเงินให้แก่สมาชิกโดยเร็ว²⁸ ภายในเวลาไม่เกิน 15 วัน นับแต่ได้รับค่าเสียหายนั้น

3.1.6.5 มูลนิธิ

มูลนิธิเป็นนิติบุคคลซึ่งจัดขึ้นโดยวิธีการของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อดำเนินการให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ โดยไม่มีการค้ากำไร มีจุดหมายปลายทางที่จะกระทำการช่วยเหลือบุคคลต่างๆ ในสังคมโดยเป็นการให้เปล่าที่ไม่มีการรับประโยชน์ตอบแทนแต่อย่างใดเป็นลักษณะที่ทำกุศล ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพของสังคมไทยให้อยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย ยกฐานะสภาพของสังคมให้ดีขึ้น หวังให้ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุข โดยลักษณะของมูลนิธิจะต้องมีทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการกุศลสาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษาหรือเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาประโยชน์มาแบ่งกัน และได้จดทะเบียนตามกฎหมาย²⁹ เมื่อนายทะเบียนได้จดทะเบียนมูลนิธินั้นแล้ว ย่อมทำให้มูลนิธิเป็นนิติบุคคลซึ่งมีฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมายสามารถดำเนินงานต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งมูลนิธิได้ ซึ่งการดำเนินงานของมูลนิธินั้นจะต้องกระทำโดยคณะกรรมการไม่น้อยกว่าสาม³⁰ คน ซึ่งกำหนดให้เป็นผู้แทนของมูลนิธิแล้ว ดังนั้นเมื่อมูลนิธิได้จัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลโดยผลของกฎหมาย คือรัฐเป็นผู้ก่อตั้งขึ้นรัฐจึงต้องดำเนินการจัดให้มีการควบคุมมูลนิธินั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อย เมื่อกิจการอันใดของมูลนิธิเป็นสาธารณะประโยชน์แล้วรัฐจะต้องเข้าไปควบคุมดูแลเพื่อให้การนั้นๆ ได้เป็นไปโดยบริการสาธารณะอย่างแท้จริง เช่นอำนาจของรัฐเกี่ยวกับเอกสารของมูลนิธิหรือการออกกฎข้อบังคับต่างๆ

ซึ่งในปัจจุบันนี้มูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ก่ออาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายได้ เมื่อมูลนิธินั้นคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว³¹

²⁸ ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยการดำเนินการของสมาคมเกี่ยวกับการฟ้องคดีและการใช้สิทธิและอำนาจฟ้องของสมาคม พ.ศ. 2540 ข้อ 14.

²⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 110.

³⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 111.

³¹ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551, มาตรา 10.

3.1.7 องค์กรที่มีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหาย

องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยนั้นมีหลายองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งแต่ละองค์กรก็มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งแตกต่างกันไป ซึ่งทุกองค์กรที่ตั้งขึ้นนั้น ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

3.1.7.1 องค์กรของรัฐ

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติให้มีองค์กรของรัฐ มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจ มิให้ผู้ประกอบการที่เป็นละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และประสานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆ เพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่ให้ผู้บริโภคได้ใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อขอให้ได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย เมื่อถูกผู้ประกอบการละเมิดสิทธิ

องค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคดังกล่าว ได้แก่ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค คณะกรรมการเฉพาะเรื่อง คณะอนุกรรมการซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและคณะกรรมการเฉพาะเรื่องแต่งตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้แก่คณะกรรมการเฉพาะเรื่องดำเนินการเป็นกรณีเฉพาะกรณีไป สุดแต่ว่า คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะมีมติเห็นสมควร ดังนั้นคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยทั้งสององค์กรมีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ดังนี้

1) คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 10 ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคซึ่งได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบการ

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคตามมาตรา 36

(3) แจ้งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภค ในกรณีนี้อาจระบุชื่อสินค้าหรือบริการ หรือชื่อของผู้ประกอบการด้วยก็ได้

(4) ให้คำปรึกษาและแนะนำแก่คณะกรรมการเฉพาะเรื่อง และพิจารณาวินิจฉัยการอุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการเฉพาะเรื่อง

(5) วางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเฉพาะเรื่อง และ คณะอนุกรรมการ

(6) สอดส่องเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินคดี ในความผิดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

(7) ดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคที่คณะกรรมการ เห็นสมควรหรือมีผู้ร้องเรียนตามมาตรา 39

(8) รับรองสมาคมตามมาตรา 40

(9) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในการ คຸ້ມครองผู้บริโภค และพิจารณาความเห็นในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับการคຸ້ມครองผู้บริโภคตาม ที่คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

(10) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการ

ในการปฏิบัติหน้าที่นี้ คณะกรรมการอาจมอบหมายให้สำนักงาน คณะกรรมการคຸ້ມครองผู้บริโภคเป็นผู้ปฏิบัติหรือเตรียมข้อเสนอมายังคณะกรรมการ เพื่อพิจารณา ดำเนินการต่อไป

แต่จะเห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้มีได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการคຸ້ມครอง ผู้บริโภคในการรับรองมูลนิธิด้วยมีเพียงแต่การรับรองสมาคม ทำให้มูลนิธิตามพระราชบัญญัติ ความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ไม่อาจดำเนินคดีแทน ผู้บริโภคเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายได้

2) สำนักงานคณะกรรมการคຸ້ມครองผู้บริโภค

สำนักงานคณะกรรมการคຸ້ມครองผู้บริโภค เป็นหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่า กรมสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคຸ້ມครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคຸ້ມครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 โดยอำนาจและหน้าที่ของ สำนักงานคณะกรรมการคຸ້ມครองผู้บริโภคได้กำหนดไว้มาตรา 20 แห่งตามพระราชบัญญัตินั้นมีอยู่ 7 ประการด้วยกัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติการเพื่อช่วยเหลือผู้บริโภค ดังนี้

(1) รับเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย อันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคຸ້ມครองผู้บริโภค พิจารณาดำเนินการต่อไป

(2) ติดตามและสอดส่องพฤติกรรมของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งกระทำการใดๆ อันมีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และจัดให้มีการทดสอบหรือพิสูจน์สินค้าหรือบริการใดๆ ตามที่เห็นสมควร และจำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค

(3) สนับสนุนหรือทำการศึกษาและวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ร่วมกับสถาบันศึกษาและหน่วยงานอื่น เพื่อจะได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้บริโภคได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาแก่ผู้บริโภคในทุกระดับการศึกษา เกี่ยวกับความปลอดภัยและอันตรายที่อาจได้รับจากสินค้าหรือบริการ

(5) ดำเนินการเผยแพร่วิชาการและให้ความรู้และการศึกษาแก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างนิสัยในการบริโภคที่เป็นการส่งเสริมพลานามัย ประหยัด และใช้ทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

(6) ประสานงานกับส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ ที่มีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับการควบคุมส่งเสริมหรือกำหนดมาตรฐานของสินค้าหรือบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอุปโภคบริโภค

(7) ปฏิบัติการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการ หรือคณะกรรมการเฉพาะเรื่อง มอบหมายที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือ การแจ้งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภค

ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะแบ่งส่วนบริหารงาน โดยมีฝ่ายนิติการรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้ารวบรวมกฎหมายระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค และยกย่องหรือแก้ไขกฎหมาย คำสั่งระเบียบข้อบังคับเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภค รวมตลอดถึงการศึกษาปัญหาและเสนอทางแก้ไขปัญหอันเกิดจากการใช้กฎหมายระเบียบข้อบังคับดังกล่าว ทั้งนี้รวมถึงหน้าที่ในการดำเนินคดีแพ่ง คดีอาญา แก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และให้ข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี

3.1.7.2 องค์การเอกชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รับรองสิทธิของผู้บริโภคเอาไว้เป็นการชัดเจนในมาตรา 61 ซึ่งบัญญัติว่า

“สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับข้อมูลที่ เป็นความจริง และมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

ให้มีองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภค ทำหน้าที่ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการตราและการบังคับใช้กฎหมายและกฎ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ ให้รัฐสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการขององค์การอิสระดังกล่าวด้วย”

เหตุผลที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคไว้เนื่องจาก ประชาชนส่วนใหญ่ในฐานะผู้บริโภคไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบอันเกิดจากการบริโภคได้ เนื่องจากความมีฐานะไม่เท่าเทียมกันกับผู้ผลิตทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนในฐานะผู้บริโภคมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง รัฐธรรมนูญจึงจัดให้มีองค์การอิสระที่ประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคที่จะมาทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎ ข้อบังคับ และกำหนด มาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทาง เพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเองให้พ้นจากการเอาเปรียบของผู้ประกอบการผลิตหรือจำหน่ายสินค้า หรือบริการที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการเมือง มากขึ้น³²

3.1.7.3 องค์การศาล

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้อำนาจประธานศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดดังนี้ คือ

มาตรา 7 “กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกามาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

³² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2547). ภาพรวมของรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. หน้า 9.

มาตรา 6 “ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรมแต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของคู่ความลดน้อยลง

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้”

จากมาตราดังกล่าวมีการให้อำนาจประธานศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดในคดีผู้บริโภคโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่และประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ใช้บังคับนั้น เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความล่าช้าในขั้นตอนการร่างกฎหมาย หรือบางกรณีกฎหมายที่ออกมาจากฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาวินิจฉัยที่ศาลใช้ได้ แต่ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาที่ออกต้องไม่เป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่เป็นการบัญญัติเสริมในกรณีที่พระราชบัญญัติมิได้กล่าวไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดนั่นเอง

3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในต่างประเทศ

การที่ผู้บริโภคในต่างประเทศได้รับความเสียหายต่อจิตใจอันเกิดเนื่องจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ผู้บริโภคสามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ตามกฎหมายลักษณะละเมิดหรือกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย (Product Liability Law) ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.2.1 ค่าเสียหายทางจิตใจในต่างประเทศ

หากพิจารณาแนวความคิดในเรื่องความเสียหายทางจิตใจในต่างประเทศ ซึ่งมีที่มาจากการใช้ดุลพินิจของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผ่านมาพบว่า คดีละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอยู่หลายคดี และศาลได้ให้การรับรองคุ้มครองในความเสียหายทางจิตใจมากขึ้น จากเดิมที่ศาลมิได้ให้ความสำคัญในความเสียหายนี้เลย สาเหตุหนึ่งมาจากการที่วิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่า ความเสียหายทางจิตใจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยแก่ร่างกายอันเป็นการละเมิดต่อบุคคล อีกทั้งยังมีแนวคิดที่น่าสนใจว่า “มนุษย์มีสิทธิที่จะปลอดภัยจากความบอบช้ำทางจิตใจเท่าเทียมกับที่เขามีสิทธิที่จะอยู่ได้โดยปราศจากรอยแผลบนร่างกาย โดยความเป็นจริงแล้วการปกป้องคุ้มครองจิตใจ อาจจะมีค่าสำคัญเสียยิ่งกว่าการปกป้องคุ้มครองอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ถ้าเรามองดูโลกรอบๆตัวเรา ก็จะเห็นว่าจิตใจที่สมบูรณ์ในร่างกายพิการ สามารถบรรลุ

ถึงความสำเร็จในการที่จะทำประโยชน์ให้แก่ปัจเจกชนหรือสังคมได้มากกว่าคนที่ร่างกายสมบูรณ์ แต่มีจิตใจบกพร่องจะทำได้” ทั้งยังยอมรับว่ามนุษย์เป็นหน่วยหนึ่งที่แบ่งแยกไม่ได้ในรูปของ “ทางจิตใจ” “ทางกาย” และ “ทางอารมณ์” ซึ่งปฏิบัติต่อกันและกันอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา กฎหมายถือว่า ความเจ็บปวดทางจิตใจ (Mental Anguish) เป็นส่วนประกอบของค่าเสียหาย (Parasitic Component of Damages) เช่น ในคดี Dixon v. Sutton Health Colliery ซึ่งท่านลอร์ด สเลสเซอร์ ได้กล่าวไว้ว่า “ความวิตกกังวล ถ้ามีโรคประสาทพิการทางจิตใจ (Psychoneurosis) หรือ ความวิตกกังวล ซึ่งจะไปทำลายพลังกำลังใจของผู้ป่วย ก็นับได้ว่าได้รับการรบกวนทางจิตที่เกิดขึ้น โดยอุบัติเหตุแล้ว”³³ ดังนั้นเพื่อพิจารณาว่ากฎหมายของต่างประเทศมีแนวคิดและหลักการ เกี่ยวกับค่าเสียหายทางจิตใจอย่างไร จึงได้ทำการพิจารณา ดังนี้

3.2.1.1 กรณีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย

ความรับผิดทางละเมิดมุ่งประสงค์ที่จะให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน ไม่ว่าจะเป็น อันตรายแก่กาย หรือ ได้รับอันตรายสาหัส หรือ ไม่เป็นอันตรายแก่กายก็ถือว่าเป็นความเสียหาย แก่ร่างกาย ซึ่งรวมถึงอันตรายต่อจิตใจด้วย ดังนั้นผู้กระทำละเมิดจะต้องรับผิดในความเสียหาย ที่เกิดขึ้น โดยกฎหมายละเมิดในแต่ละประเทศได้กำหนดค่าเสียหายทางจิตใจดังนี้

1) ประเทศอังกฤษ

จุดเริ่มต้นกฎหมายของประเทศอังกฤษ มีจุดกำเนิดจากประมวลกฎหมายแพ่ง พานิชย์ของโรมัน ตาม “ทฤษฎีว่าด้วยหนี้ (Theory of Obligations)” หนี้ละเมิดเป็นประเภทหนึ่งของหนี้ในทางแพ่ง คู่กรณีจะต้องมีการชดใช้แก่กัน โดยให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ค่าเสียหาย เพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกับหนี้ตามสัญญาและยึดความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งผู้เสียหายได้รับเป็นเกณฑ์แล้วกำหนดค่าเสียหายไปตามนั้น

ในปัจจุบันนักกฎหมายมีข้อถกเถียงกันอย่างมาก และมีการวิพากวิจารณ์ นักกฎหมายเช่นกัน ในกรณีของการกำหนดค่าเสียหายตามความเสียหายนั้นเป็นการสมควรหรือไม่ ที่ผู้ถูกละเมิดได้รับบาดเจ็บ นอกจากได้รับค่าเสียหายที่แท้จริงอันเป็นตัวเงินที่นับคำนวณได้แล้ว ยังคงจะได้รับค่าเสียหายทางด้านจิตใจ เช่น การทุกข์ทรมาน การตื่นตระหนก ซึ่งเรียกว่าค่าเสียหาย ที่ไม่ใช่ตัวเงินอีกหรือไม่ หรือแม้แต่นुकคลต้องล้มป่วยอย่างหนัก เพราะได้รับความตกใจอันบุคคล อื่นเป็นผู้ก่อการละเมิดให้เกิดขึ้นจะด้วยจงใจก็ดี หรือประมาทเลินเล่อก็ดี ควรจะมีสิทธิเรียกร้อง ค่าเสียหายหรือไม่ แม้ว่าตนไม่ได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกายโดยตรงก็ตาม ซึ่งปัจจุบัน

³³ พิสาวาส สุคนธ์พันธุ์. (2524). “ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์.” วารสาร นิติศาสตร์, 12, 2. หน้า 166-171.

วิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่า ความตระหนก ตกใจ เสียขวัญ ทำให้อารมณ์แปรปรวนได้ และเป็นสาเหตุแห่งความเจ็บป่วยนั้นแล้ว

แม้ว่า Aggravated Damages ยังไม่มีความชัดเจนพอในคดีของลอร์ดเดฟลิน (Lord Devlin) ซึ่งได้วินิจฉัยในคดี Rook v. Barnard แต่ก็เป็นที่ปรากฏค่าเสียหายต่อจิตใจที่โจทก์ได้รับค่าทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิด ทำให้ค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดย Aggravated Damages มีหลักการที่แยกจากค่าทดแทนตามปกติ เพราะถือว่าเป็นค่าเสียหายทางจิตใจ และศาลจะวินิจฉัยว่า Aggravated Damages เป็นค่าทดแทนที่ให้คำนึงถึงความเสียหายของผู้เสียหาย อันเป็นการกลับสู่สถานะเดิมเหมือนไม่มีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น เพื่อที่จะสามารถชดเชยความเสียหายต่อจิตใจให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ โดย Aggravated Damages มีหลักทั่วไปดังนี้³⁴

(1) การกระทำของจำเลยมีสิ่งจูงใจในการทำความผิด หรือมีพฤติการณ์เกิดขึ้นอย่างแน่นอนจากผลของการกระทำ และ

(2) โจทก์ได้รับความเสียหายจากผลการกระทำนั้น

ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับพิจารณาในศาลชั้นต้น ได้แก่

(1) การกระทำของจำเลย (Exceptional Conduct)

(2) รวมถึงของผลการกระทำที่ตามมา (Conduct subsequent)

(3) ในการฟ้องร้องคดีโจทก์จะต้องได้รับความเสียหายทางจิตใจ

ตัวอย่างคดีที่ศาลใช้หลัก Aggravated Damages ในการพิจารณาคดี เช่น

คดี Rookes v. Barnard (1964) Lord Devlin ได้วินิจฉัยว่า Aggravated Damages เป็นค่าเสียหายที่สมควรได้รับจากการกระทำผิดของจำเลยที่ทำให้โจทก์ได้รับความเจ็บปวดจากการสูญเสียความภาคภูมิใจและเกียรติยศ หรือทำให้เกิดความอับอาย สูญเสียความเครียด ถูกดูหมิ่น หรือความเจ็บปวดทางใจ ซึ่งต้องพิจารณาจากพฤติการณ์ที่เกิดจากความก้าวร้าว รวมทั้งเจตนาร้าย ความพยายาม ความมุ่งร้าย ความอวดดี หรือจงใจ นำมาประกอบการกำหนดค่าเสียหายด้วย

ศาลสูงของประเทศอังกฤษ (House of Lord) ในคดี Broom v. Cassall ได้กล่าวถึงค่าเสียหายต่อจิตใจซึ่งได้รับจากความรู้สึกเจ็บปวดเพราะถูกดูหมิ่น เหยียดหยาม เสียเกียรติ อับอาย สูญเสียความโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้ง การกระทำของจำเลย รวมถึงการบุกรุก การล่วงละเมิดทางเพศ การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของตำรวจ และการใส่ร้ายโดยไม่ชอบ

³⁴ The Law Commission, 2006, July 9. อ้างใน สินีกันต์ สิทธิเวชเสช. เล่มเดิม. หน้า 61-62.

ในคดี *Donoghue v. Stevenson* (1932) A.C.562, HI. โจทก์สั่ง Gingerbeer มาดื่ม โดย Ginger-beer บรรจุในขวดทึบแสง ผู้ดื่มเข้าใจว่าในขวดไม่ควรมีสิ่งใดนอกจาก Gingerbeer เมื่อรินดื่ม ถ้วยที่ 2 มีซากหอยทาก (Snail) อยู่ในแก้ว โจทก์ตกใจอย่างมากทำให้อาเจียนออกมา คดีนี้โจทก์ฟ้องร้องผู้ผลิตซึ่งมีหน้าที่ระมัดระวัง (Duty of Care) ตรวจสอบคุณภาพสินค้าก่อนออกจากโรงงาน ไม่ให้มีสิ่งใดเจือปน และยังคงเรียกค่าเสียหายที่ทำให้โจทก์ตกใจได้ด้วย

นอกจากนี้ประเภทของค่าเสียหายทางจิตใจ ได้ถูกเน้นย้ำและให้คำจำกัดความโดยศาลสูงใน *Conway v. Irish National Teachers Organisation* (1991) 2IR305 ในคดีนี้ ฟินเลย์ ซีเจ (Finlay CJ) ให้คำจำกัดความคำว่า “ค่าเสียหายทางจิตใจว่า เป็นการชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นส่วนหนึ่งของการตระหนักถึงการบาดเจ็บที่เพิ่มขึ้น หรือการสับสนประมาทต่อโจทก์ ซึ่งถูกกระทำและยังเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ถึงการกระทำที่ไม่ยุติ หรือการกระทำที่ทำให้โกรธแค้นของจำเลย”

ฟินเลย์ ซีเจ (Finlay CJ) ยังคงยืนยันว่าการกระทำของจำเลย ไม่ว่าจะเป็นการระหว่างการทำละเมิดหรือผลที่ตามมา เช่น การฟ้องร้องที่อาจเพิ่มความเสียหายให้กับโจทก์ เป็นการวางมาตรฐานในการชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจ เขาถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจจะมีความเหมาะสม ในกรณีที่โจทก์ได้รับความเสียหายจากการบาดเจ็บเพิ่มขึ้นโดย³⁵

(1) ในกรณีที่การกระทำมีความผิด มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกดขี่ข่มเหง การเหยียดหยามหรือการกระทำที่รุนแรง

(2) พฤติกรรมของผู้กระทำหลังจากการกระทำมีความผิด ไม่รู้สึกสำนึกในการกระทำผิด เช่น การปฏิเสธที่จะขอโทษ หรือแก้ไขปรับปรุงความผิดพลาดนั้น หรือทำการขู่คุกคามว่า จะมีการกระทำผิดซ้ำอีก

(3) พฤติกรรมของผู้กระทำมีความผิดหรือตัวแทนในการแก้ต่าง การกล่าวหาของโจทก์ รวมทั้งการดำเนินการที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี

ตัวอย่างคดีที่ศาลได้แสดงถึงความประสงค์ในการให้มีการชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจ เช่น

ในคดี *Dermot Swaine v. The Commissioner for Public Works in Ireland*

Dermot Swaine โจทก์ในคดีนี้ ได้รับการว่าจ้างจากจำเลยให้เป็นช่างวางท่อประปาระหว่างปี ค.ศ. 1981-1982 ใน Leinster House Complex ในระหว่างการทำงานโจทก์ต้องสัมผัสกับฝุ่น (Asbestos) เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ปรากฏผลต่อสุขภาพร่างกายในทันที ซึ่ง ศาสตราจารย์ลูค เคลนซี (Professor Luke Clancy) เป็นแพทย์ที่รักษาโจทก์ ได้วินิจฉัยว่า

³⁵ The Law Reform Commission, 2006, June 8. อ้างใน สินีกันต์ สิทธิเวชเดช. แหล่งเดิม.

การสัมผัสฝุ่นดังกล่าวทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะเป็นโรค Mesothelioma ซึ่งเป็นโรคร้ายแรงอาจถึงตายได้ และความหวาดกลัวเช่นที่วานี้ ทำให้โจทก์เกิดความเครียด วิตกกังวล

ศาลพิจารณาแล้วได้ความว่า จำเลยประมาณเงินเล่าทำให้โจทก์เสี่ยงต่อการติดเชื้อ Mesothelioma ไม่มีการป้องกันกั้นทรายจากฝุ่น (Asbestos) มิได้ป้องกันอย่างเต็มที่ เช่น ไม่มีเสื้อกันฝุ่น ไม่มีที่คลุมหัวปกคลุมไว้ หรือไม่มีการเตือนกั้นทรายดังกล่าว พิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจำนวน 45,000 ปอนด์ โดยให้เป็นค่าเสียหายในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นจำนวน 15,000 ปอนด์ และความเสียหายในอนาคตอีก 30,000 ปอนด์ นอกจากนั้นยังให้โจทก์ได้รับค่าเสียหาย Aggravated Damages อีกเป็นจำนวน 15,000 ปอนด์ รวมทั้งสิ้น 60,000 ปอนด์

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายลักษณะละเมิดของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่ใช่กฎหมายระบบจารีตประเพณีในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหายนั้น การที่บุคคลใดได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการกระทำของบุคคลอื่น ปัญหาว่าบุคคลนั้นจะได้รับการเยียวยาหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับว่าได้รับบาดเจ็บทางร่างกายหรือทางจิตใจ ถ้าเป็นทางร่างกายก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นการบาดเจ็บทางจิตใจแล้วต้องแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี ถ้าเกิดขึ้นอย่างจงใจ ผู้เสียหายย่อมได้รับการเยียวยา เพราะศาลถือว่าผู้ใดจงใจทำให้ผู้อื่นเสียหาย ผู้นั้นย่อมเล็งเห็นผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นทางร่างกายหรือจิตใจ แต่ถ้าเกิดขึ้นโดยประมาทแล้ว ศาลยังลังเลที่จะให้ค่าเสียหาย เนื่องจากคนส่วนมากรวมทั้งศาลยังเชื่อว่าการบาดเจ็บชนิดนี้อาจจะแก้มั่งทำขึ้นได้ เพราะการบาดเจ็บทางจิตใจนั้นวัดได้ยาก³⁶

ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงความเสียหายทางจิตใจในหลักกฎหมายดังต่อไปนี้ คือ The Restatement (second) of Torts ปี ค.ศ. 1979 มาตรา 905 กำหนดว่า

“ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่คู่กรณีไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหายประกอบด้วย

- (a) สำหรับการบาดเจ็บเกี่ยวกับร่างกาย
- (b) สำหรับความเสียหายทางจิตใจ”

“Compensatory damages that may be awarded without proof of pecuniary loss include compensation

- (a) for bodily harm, and
- (b) for emotional distress.”

³⁶ พิศวาส สุคนธ์พันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 166.

และ The Restatement (second) of Torts ปี ค.ศ. 1979 มาตรา 924 กำหนดว่า
 “ผลที่เกิดจากการถูกทำละเมิดให้สิทธิได้รับค่าชดเชยความเสียหายที่ผ่านมา
 หรือความเสียหายที่คาดหวังไว้

- (a) การบาดเจ็บทางร่างกายและความเสียหายทางจิตใจ
- (b) ความสูญเสียหรือการขาดรายได้
- (c) ค่ารักษาพยาบาลหรือค่าใช้จ่ายอย่างอื่นที่เหมาะสม
- (d) ความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือธุรกิจที่มีสาเหตุจากการรุกราน”

“One whose interests of personality have been tortiously invaded is entitled
 to recover damages for past or prospective

- (a) bodily harm and emotional distress
- (b) loss or impairment of earning capacity
- (c) reasonable medical and other expenses; and
- (d) harm to property or business caused by the invasion.”

ในมาตรา 924 นี้ นำมาปรับใช้กับการข่มขู่ การทำร้ายร่างกาย การกักขังหรือ
 จำคุกโดยมิชอบ การมุ่งร้ายในการฟ้องร้องดำเนินคดี รวมถึงการหมิ่นประมาทและการกระทำ
 ละเมิดอื่นๆ ไม่ว่าจะข่มขู่หรือกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเป็นผลจากอันตรายเป็นผลจากอันตรายเป็น
 ซึ่งค่าเสียหายสำหรับการบาดเจ็บต่อร่างกายแยกเป็น

(1) ค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages)

ระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายที่เกิดจาก
 การบาดเจ็บต่อร่างกายมีแนวคิด 3 แนวทาง³⁷ ได้แก่

ก. หลักความยุติธรรมเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับสู่สถานะเดิมก่อน
 ถูกกระทำมากที่สุด และวิธีการที่สามารถดำเนินการได้คือ การชดเชยค่าเสียหายเทียบเป็นตัวเงิน
 ดังนั้นการเรียกชดเชยค่าเสียหายจึงเรียกชดเชยให้ชดใช้ทั้งกรณีที่อยู่สูญเสียความสามารถในการหารายได้
 (Economic Losses) และกรณีค่าเสียหายที่เกิดจากการเจ็บป่วยทางสรีระและจิตใจ เพื่อให้คืนสู่สภาพ
 เดิมปกติเช่นก่อนถูกกระทำละเมิด (Non Economic Damage)

ข. ค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน (Non Economic Losses) ส่วนใหญ่
 สามารถเทียบเป็นตัวเงิน

³⁷ Edward j. Kionka. Op.cit. p.346.

ค. เมื่อโจทก์ฟ้องร้องคดีละเมิด สำหรับการบาดเจ็บที่ต้องเผชิญอยู่นั้น ค่าเสียหายที่เรียกร้อง จะต้องครอบคลุมค่าเสียหายที่เกิดจากการบาดเจ็บทั้งในอดีตและในอนาคต โดยเรียกร้องเข้ามาทั้งก่อน

(2) ค่าเสียหายเกี่ยวเนื่อง (Consequential Damages)

ค่าเสียหายเกี่ยวเนื่อง เป็นค่าเสียหายต่อบุคคลที่สามจากการกระทำ ละเมิดต่อจำเลย ได้แก่ คู่สมรส บิดามารดา หรือนายจ้างของผู้เสียหาย

สำหรับความทุกข์ทางจิตใจที่เกิดจากการกระทำที่ประมาทเลินเล่อ นั้น มีการกำหนดไว้ใน The Restatement of Torts ปี ค.ศ. 1965 มาตรา 436 A มีความว่า

“ความประมาทเลินเล่อที่ก่อให้เกิดการรบกวนทางจิตใจแต่เพียงอย่างเดียว ถ้าการกระทำของผู้กระทำเป็นการเลินเล่อ ที่ทำให้เกิดภัยอันไม่เหมาะสมไม่ควรซึ่งเป็นเหตุให้เกิดภัยทางร่างกาย หรือการรบกวนทางจิตใจต่อผู้อื่น และผลของมันได้ก่อให้เกิดการรบกวนทางจิตใจเช่นนั้นอย่างเดียว โดยไม่มีอันตรายทางร่างกาย หรือความเสียหายอันใดที่ควรจะได้รับ การชดใช้ด้วยแล้ว ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบต่อการรบกวนทางจิตใจเช่นนั้นเลย”

“If the actor’s conduct is negligent as creating an unreasonable risk of causing either bodily harm or emotional disturbance to another, and it results in such emotional disturbance alone, without bodily harm or other compensable damage, the actor is not liable for such emotional disturbance.”

ตัวอย่างคดีที่เกี่ยวข้องกับค่าเสียหายทางจิตใจในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น

ในคดี *Johson v. State*³⁸ ศาลยอมให้ค่าเสียหายสำหรับภัยทางอารมณ์ที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อ เพราะมีร่องรอยทางกายภาพที่ปรากฏออกมาภายนอก (Objective Physical Manifestations) ในคดีนี้ลูกสาวของคนป่วยใน โรงพยาบาลรัฐแห่งหนึ่งได้นำคดีมาฟ้องร้องเกี่ยวกับภัยทางอารมณ์ที่เธอได้รับเนื่องจากการที่โรงพยาบาลได้แจ้งให้เธอทราบอย่างผิดพลาดว่ามารดาของเธอได้สิ้นชีวิตแล้ว ผลของข่าวสารดังกล่าวรวมทั้งการที่โจทก์ต้องไปประสบกับเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจนการที่จะต้องไปคูศพบ ซึ่งแท้จริงแล้วไม่ใช่ศพมารดาของโจทก์ โจทก์บรรยายถึง “ฝันร้ายที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ความฝันอันน่ากลัวเกี่ยวกับความตาย ความยากลำบากในการตั้งสมาธิ ความฉุนเฉียว ความไม่สามารถที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความตึงเครียดและความกระวนกระวายทั่วไป” ศาลเห็นว่าโรงพยาบาลเป็นผู้ทำให้เกิดความเจ็บป่วย (Injury) โดยประมาทเลินเล่อในการส่งข่าวที่ผิด จิตแพทย์ทั้งของโจทก์และของจำเลยเห็นพ้อง

³⁸ พิศवास สุคนธ์พันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 177.

ต้องกันว่า เนื่องจากผลของเหตุการณ์นั้น ผู้ร้องได้มีอาการกระวนกระวายอย่างมาก กล่าวคือมีอาการ โรคจิตประสาทที่เนื่องมาจากมีความกังวลหรือความหวาดกลัวตลอดเวลา (Anxiety Neurosis) จากหลักฐานที่ปรากฏผู้เชี่ยวชาญของโจทก์ให้การว่า มีร่องรอยที่ปรากฏออกมาภายนอก (Objective Manifestations) ที่ตัวโจทก์ในการยอมให้ค่าเสียหายได้

3) ประเทศญี่ปุ่น

หลักกฎหมายในกรณีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจของประเทศญี่ปุ่น คือ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น (The Civil Code of Japan) มาตรา 709 กำหนดว่า

“บุคคลใดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น จำต้องทำการทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการนั้น”

“A person who violates intentionally or negligently the right of another is bound to make compensation for damage arising therefrom.”

บทบัญญัตินี้เป็นแม่บทลักษณะละเมิดของกฎหมายประเทศญี่ปุ่น แม้จะไม่ได้บัญญัติว่าก่อความเสียหายต่อสิทธิ แต่หมายความว่ากระทำต่อสิทธิอื่นโดยไม่มีสิทธิจะทำสาระของการกระทำละเมิดยอมเป็นการล่วงสิทธิใดสิทธิหนึ่ง และสิทธิเช่นว่านั้นอาจเป็นสิทธิชนิดใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินหรือสิทธิในทรัพย์สิน (Property Right) อาจเป็นสิทธิเกี่ยวกับฐานะของบุคคลก็ได้ เช่น สิทธิในร่างกาย เสรีภาพหรือชื่อเสียง แม้แต่สิทธิตามกฎหมายมหาชน สาระสำคัญต้องมีความเสียหายและความเสียหายอันเป็นมูลความผิดฐานละเมิดอาจเป็นความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ หรือไม่อาจเป็นเงินได้ก็ได้ เป็นที่ยอมรับกันว่าต้องชดใช้กันเป็นเงิน เรียกว่า ค่าทำขวัญ (Consolation money)³⁹ และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น (The Civil Code of Japan) มาตรา 710 บัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามบทบัญญัติตามมาตราก่อน จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แม้ความเสียหายนั้นจะมีใช้ตัวเงินและโดยไม่ต้องคำนึงว่าความเสียหายนั้นจะเกิดต่อการทำร้ายต่อร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลหรือไม่”

“A person who is liable in compensation for damages in accordance with the provisions of the preceding Article shall make compensation therefore even in respect of a non-pecuniary damage, irrespective of whether such injury was to the person, liberty or reputation of another or to his property rights.”

³⁹ ไพจิตร บุญญพันธ์. (2546). กฎหมายเปรียบเทียบไทยกับประมวลกฎหมายนานาประเทศ. หน้า 35-36.

ความเสียหายในมูลละเมิดกฎหมายญี่ปุ่นมิได้จำแนกสิทธิที่ถูกล่วงละเมิดไว้ อย่างกฎหมายไทย ศาลญี่ปุ่นกำหนดค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำ ละเมิดโดยไม่มีข้อจำกัดต่างๆ อย่างกรณีการไม่ชำระหนี้ ในการใช้ค่าสินไหมทดแทนใน ความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินหรือไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ด้วย นอกจากนี้ให้ชดใช้ในความเสียหาย ที่เป็นตัวเงินแล้วก็ยังอาจให้ใช้ความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินอีก ศาลมีอำนาจกำหนดได้โดยอิสระ⁴⁰

3.2.1.2 กรณีละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต

เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งถูกระทำละเมิดถึงตาย ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่า ผู้ซึ่งอยู่ข้าง หลังซึ่งมีสายสัมพันธ์รักใคร่กัน ได้แก่ ญาติพี่น้อง สมาชิกในครอบครัว บิดามารดา หรือบุตร ย่อมมีความเศร้า โศกเสียใจที่ต้องสูญเสียคนที่เขารักไป แล้วได้รับความทุกข์ทรมานใจเป็นอย่างมากในการที่ต้องจากไป ก่อนเวลาอันควร ดังนั้นกฎหมายละเมิดในแต่ละประเทศจึงได้กำหนดค่าเสียหายทางจิตใจให้แก่ผู้ที่ พังพาดูตายดังนี้

1) ประเทศอังกฤษ

สำหรับค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดย ผิดกฎหมายของประเทศอังกฤษ มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่ง (Civil Liability Act) ปี ค.ศ. 1961 มาตรา 48(1) กล่าวว่า

“เมื่อการตายของบุคคลเกิดขึ้น โดยการกระทำที่ผิดกฎหมายของผู้อื่น เช่น การถูกทำร้าย แต่สำหรับการตายของเขา การเรียกร้องค่าเสียหายในคดีนี้ บุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบ สำหรับการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายสำหรับผลประโยชน์ของญาติและผู้ซึ่งต้องพึ่งพาผู้ตาย”

“(1) When the death a person is caused by the wrongful act of another such as would have entitled the party injured, but for his death, to maintain an action and recover damages in respect thereof, the person who would have been so liable shall be liable to an action for damages for the benefit of the deceased.”

และ พระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่ง (Civil Liability Act) ปี ค.ศ. 1961 มาตรา 49 (1) (a) มีความว่า

“ค่าเสียหายภายใต้มาตรา 48 จะต้อง

(i) ค่าเสียหายทั้งหมดลูกขุนหรือผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณา จะคำนึงถึง สัดส่วนการบาดเจ็บของผู้ต้องพึ่งพาผู้ตาย อันเป็นผลมาจากการตายตามลำดับ

⁴⁰ แหล่งเดิม.

(ii) ประเด็นในอนุมาตรา ๖ สำหรับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจผู้พิพากษาจะพิจารณาตามความเหมาะสมอันเป็นผลมาจากความตายที่ผู้ต้องพึ่งพาผู้ตายแต่ละคนควรจะได้รับ

(b) การเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีตายโดยศีลธรรม ภายใต้อนุ (ii) ค่าเสียหายไม่ควรเกินกว่า 1,000 ปอนด์”

“---The damages under section 48 shall be---

(i) the total of such amounts (if any) as the jury or the judge, as the case may be, shall consider proportioned to the injury resulting from the death to each of the dependants, respectively, for whom on whose behalf the action is brought, and

(ii) subject to Paragraph (b) of this subsection, the total of such amounts (if any) as the judge shall consider reasonable compensation for mental distress resulting from the death to each of such dependants.

(b) The total of any amounts awarded by virtue of subparagraph (II) of paragraph (a) of this subsection shall not exceed one thousand pounds.”

แต่จำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขเป็น ไม่ควรเกิน 20,000 ปอนด์ ในพระราชบัญญัติความรับผิดชอบแพ่งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม [Civil Liability (Amendment) Act] ปี ค.ศ. 1996 มาตรา 2 (1)

“2 (1) Section 49 of Principal Act, as amended by section 28 (1) of the Courts Act, 1981, is hereby amended—

(a) in paragraph (b) of subsection (1), by substituting £20,000 for £7,500.”

อย่างไรก็ตามศาลอุทธรณ์ในคดี Thompson v. Commissioner of the Metropolis (1998) วินิจฉัยว่า ค่าเสียหายทางจิตใจที่เหมาะสม จะต้องไม่เกินกว่าสองเท่าของค่าเสียหายปกติ⁴¹

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

กรณีกระทำละเมิดเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักกฎหมายดังนี้คือ Restatement (Second) of Torts ปี ค.ศ. 1979 มาตรา 925 บัญญัติไว้ว่า

“มาตรการการกำหนดค่าเสียหายให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาย จะต้องคำนึงถึงบทบัญญัติของกฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกร้องและการตีความบทกฎหมายนั้น”

⁴¹ Merk Lunney and Ken Oliphant. Op.cit. p. 719.

“The measure of damages for causing the death of another depends upon the wording of the statute creating the right of action and its interpretation.”

การละเมิดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับการแก้ไขในรัฐทุกรัฐว่าด้วยหลัก “การกระทำที่ตายโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย” (Wrongful Death Acts) ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับรูปแบบจากกฎหมายอังกฤษ มีบางรัฐได้บัญญัติหลักการเฉพาะการกระทำละเมิด สวณสิทธิของผู้ตายในเวลาก่อนตาย และในกรณีตาย ซึ่งเพิ่มสิทธิเรียกร้องในการเรียกค่าเสียหายอันเป็นผลจากความตาย ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้ตายก่อนถึงแก่ความตายว่า มีสิทธิเรียกร้องหรือไม่ ถ้ากรณีผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าว หรือกรณีผู้ตายมีส่วนประมาท ก็จะไม่ได้รับการเยียวยา หรือได้รับค่าเสียหายลดลง

บทบัญญัติของประเทศสหรัฐอเมริกาในการกำหนดค่าเสียหายในกรณีตาย ไม่ได้กำหนดหลักตายตัวไว้ในบทบัญญัติ แต่ให้คำนึงถึงวิธีการกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งแตกต่างกัน บทบัญญัติดังกล่าวได้แบ่ง 4 แบบดังนี้

(1) ค่าเสียหายที่ทำให้สูญเสียการอุปการะเลี้ยงดู การช่วยเหลือของผู้ตาย รัฐส่วนใหญ่จะใช้หลักเดียวกับประเทศอังกฤษ การกำหนดค่าเสียหายจะคำนึงถึงมูลค่าในปัจจุบันที่ผู้ตายให้ความอุปการะ ช่วยเหลือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดู ภายใต้กฎหมายที่แม่หม้ายและบุตรของผู้ตาย สามารถเรียกร้องค่าเสียหายให้ครอบคลุมการกลับสู่ฐานะเดิม โดยคำนวณรายได้ของผู้ตายที่ควรจะได้ ในส่วนที่จะนำมาให้ความช่วยเหลือกับครอบครัว หรือสิทธิผลประโยชน์ที่ครอบครัวควรได้รับจากผู้ตาย

(2) ค่าเสียหายที่ทำให้สูญเสียทรัพย์สิน ในรัฐบางรัฐหลักความตายจะใช้ค่าเฉพาะหรือการตีความ มาตรการการกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ทรัพย์สินลดลงเพราะความตายของบุคคล ในรัฐเหล่านี้จะกำหนดค่าเสียหายเป็นจำนวนแน่นอนตามมูลค่าในปัจจุบันของรายได้ที่คาดหวังของผู้ตาย หักด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัวของผู้ตาย แต่ในบางรัฐค่าเสียหายได้วินิจฉัยจากการประมาณรายได้ของผู้ตาย ที่สะสมในช่วงเวลาที่อายุสั้นลงกว่าปกติทั่วไป

(3) การรวมกรณีตายและมีชีวิตอยู่ เป็นการรวมทั้งความเสียหายที่ผู้ตายได้รับขณะผู้ตายยังมีชีวิตอยู่และมูลค่าการสูญเสียรายได้ของผู้ตาย หักด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัวตามระยะเวลาที่คาดหมายได้ในชีวิตของผู้ตาย หลักกฎหมายนี้หลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายกรณีมีการกระทำสองกรรม และความสับสนได้เกิดขึ้นบ่อยๆ เมื่อมีการแยกกรณีตายและมีชีวิตอยู่

(4) การกำหนดโทษ มีบางรัฐได้กำหนดค่าเสียหายโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นของครอบครัวผู้ตาย ตลอดจนรายได้ที่คาดหวังของผู้ตาย แต่วินิจฉัยจากความร้ายแรง การทำความผิดของจำเลย

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกายังมีหลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิของผู้ตาย อันหากมีชีวิตรอดอยู่รอด (Survival of Tort Action) กรณีกระทำละเมิดถึงแก่ความตายใน The Restatement (second) of Torts ปี ค.ศ. 1979 มาตรา 926 กำหนดว่า

“ภายใต้บทบัญญัติกฎหมาย ในกรณีผู้ถูกระทำละเมิดยังไม่ถึงแก่ความตาย ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดจะไม่เกี่ยวกับความตาย ความรับผิดชอบในการทำละเมิดไม่มีผลไปถึงความตาย ไม่ว่าจะก่อนหรือระหว่างพิจารณา เว้นแต่

(a) ความตายของผู้เสียหายจำกัดเพียงกรณีพื้นฐานเดิมที่ต้องสูญเสีย หรือ การขาดรายได้ ค่าเสียหายทางจิตใจ และภัยอันตรายอื่นที่ได้รับก่อนถึงแก่ความตาย

(b) ความตายของผู้กระทำละเมิด ทำให้ค่าเสียหายเชิงลงโทษสิ้นสุดลง”

“Under statutes providing for the survival of tort actions, the damage for a tort not involving death for which the tortfeasor is responsible are not affected by the death of either party before or during trial, except that

(a) the death of the injured person limits recovery for damages for loss or impairment of earning capacity, emotional distress and all other harms, to harms suffered before the death, and

(b) the death of the tortfeasor terminated liability for punitive damages.”

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการกำหนดหลักกฎหมายแต่ละประเภทของละเมิดอย่างชัดเจน แม้ผู้เสียหายตายก็ไม่ทำให้คดีระงับ หรือผู้กระทำละเมิดตายคดีก็ยังไม่ระงับ ยังต้องมีการเยียวยาให้กับโจทก์หรือผู้แทนของโจทก์ หลักดังกล่าวได้เปิดไว้อย่างกว้างขวาง ขึ้นอยู่กับ การกระทำและเงื่อนไขที่น่าคดีมาฟ้อง⁴²

หลักกฎหมายจารีตประเพณี ผลการตายก่อนการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำละเมิดตาย หรือผู้เสียหายตาย ทำให้สูญเสียสิทธิในการเรียกร้อง แต่ถ้าตายในระหว่างการพิจารณาคดีหรือพิพากษา ค่าพิพากษาก็ไม่สามารถให้ค่าเสียหายเช่นเดียวกัน ในปัจจุบัน บทบัญญัติกฎหมายของรัฐหลายรัฐ ได้บัญญัติให้ตัวแทนของผู้ตายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดหลังจากความตายของผู้ถูกระทำละเมิดเพื่อดำเนินคดีแทนต่อไป และในกรณีที่จำเลยตายก็ไม่ทำให้สูญเสียสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหาย ส่วนกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งในการพิจารณาคดีค่าเสียหาย จะกำหนดตามพฤติการณ์ ในเวลาก่อนพิจารณาคดี ได้แก่ ค่าเสียหายการสูญเสียทางทำมาหาได้ ความเจ็บปวด ความเสียหายทางจิตใจ และความเสียหายอื่น

⁴² Edward j. Kionka. Op.cit. p. 413.

ตัวอย่างคดีเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดถึงแก่ความตาย เช่น ในคดี Carol Ernt v. Merck & co.Inc (2005)⁴³ โจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบริษัทผลิตยา vioxx ทำให้ Mr. Robert Ernt สามีของโจทก์อายุ 59 ปี ซึ่งป่วยเป็นโรคข้ออักเสบตายด้วยโรคเกี่ยวกับหัวใจและหลอดเลือด อันเป็นผลมาจากการรับประทานยา vioxx คณะลูกขุนให้จำเลยใช้ค่าเสียหายทางจิตใจแก่โจทก์เป็นจำนวนเงิน 24 ดอลลาร์ เนื่องจากโจทก์พิสูจน์ให้เห็นว่าโจทก์มีความวิตกกังวลที่ต้องสูญเสียความสัมพันธ์ในสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่าโจทก์ได้หย่าร้างกับสามีคนแรกเมื่อปี ค.ศ. 1980 โจทก์ต้องหาเลี้ยงลูกทั้ง 4 คน โดยลำพังคนเดียว และยังได้รับความกระทบกระเทือนอีกเป็นครั้งที่สองจากการสูญเสีย Mr. Robert Ernt สามีคนใหม่อีก จนโจทก์ต้องกินยาแก้ปวดประสาทเพื่อคลายอาการซึมเศร้าของโจทก์

3) ประเทศญี่ปุ่น

สำหรับกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น (The Civil Code of Japan) มาตรา 711 โดยบัญญัติไว้อย่างกว้างๆ ว่า

“บุคคลใดทำให้ผู้อื่นตาย จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายให้แก่บิดา มารดา คู่สมรส และบุตรของผู้ตาย แม้ว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าว ไม่ถูกละเมิดก็ตาม”

“A person who has caused the death of another is liable in compensation for damages to the parents, the spouse and the children of the deceased, even in cases where no property right of theirs has been violated.”

มาตรานี้บัญญัติเฉพาะเป็นเรื่องทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายเท่านั้น ถ้าเพียงแต่ทำให้บุคคลอื่นบาดเจ็บก็ไม่ต้องชดใช้ค่าทำขวัญ (Consolation Money) หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกัน (A duty of support is one based upon relationship) คำพิพากษาศาลสูงลงวันที่ 29 ตุลาคม 1914

คำพิพากษาศาลสูงญี่ปุ่นลงวันที่ 13 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1912⁴⁴ วินิจฉัยว่า

บิดามารดา คู่สมรส หรือสามีภรรยา และบุตรของผู้ตายซึ่งได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากผู้ตาย ถ้าทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายนั้น จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายให้แก่บุคคลดังกล่าว หมายถึง บุคคลดังกล่าวต้องสูญเสียสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูตลอดจนความสูญเสียทางจิตใจ

⁴³ Jury: Merck negligent, 2006, July 11. อ้างใน สินีกันต์ สิทธิเวชเสช. เล่มเดิม. หน้า 41-42.

⁴⁴ De Becker. (1921). *The Principles and Practice of the Civil Code of Japan*. p. 443.

คำพิพากษาศาลสูงญี่ปุ่นลงวันที่ 6 ตุลาคม ปี ค.ศ. 1914⁴⁵ วินิจฉัยว่า สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายภายใต้มาตรา 711 ในกรณีไม่ถูกทำให้ตาย ลูกเลี้ยง ไม่มีสิทธิเรียกร้องเงินค่าทำขวัญในความรู้สึกทางจิตใจที่มีต่อพ่อเลี้ยงเขามา แม้จะเป็นความรู้สึกทางธรรม

3.2.2 ค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีความรับผิดชอบจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

กฎหมายของต่างประเทศส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าความรับผิดในผลิตภัณฑ์ (Product Liability) เป็นความรับผิดต่อความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินอื่นอันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้น และไม่ครอบคลุมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตัวสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั่นเอง แต่สำหรับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงเรื่องผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบและขอบเขตความรับผิดในความเสียหาย

3.2.2.1 ผู้ซึ่งต้องรับผิดในความเสียหาย

ผู้ซึ่งต้องรับผิดในความเสียหายอันเนื่องมาจากสินค้าชำรุดบกพร่องหรือสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในต่างประเทศมีดังต่อไปนี้

1) ประเทศอังกฤษ

ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศอังกฤษ (Consumer Protection Act 1987) บัญญัติให้เป็นทางเลือกแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกร้องให้ผู้ซึ่งต้องรับผิดตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัตินี้ให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่ตน โดยไม่เป็นการตัดสิทธิที่จะเรียกร้องตามกฎหมายอื่น⁴⁶ ผู้ซึ่งต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากความชำรุดบกพร่องของสินค้าคือ

- (1) ผู้ผลิต
- (2) ผู้ซึ่งแสดงชื่อของตนลงบนสินค้า หรือใช้เครื่องหมายการค้าเกี่ยวกับสินค้า
- (3) ผู้ซึ่งนำสินค้าเข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้าของตนในการจะจำหน่ายสินค้านั้นแก่บุคคลอื่น
- (4) ผู้ขาย ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอให้เปิดเผยถึงบุคคลในข้อ 1 ถึง 3 แต่ผู้ขายละเลยไม่ทำตามคำร้องขอหรือไม่บ่งชี้ให้ทราบภายในเวลาอันสมควร

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Article 2(6): “This section shall not without prejudice to any liability arising otherwise than by virtue of this Part.”

ในกรณีที่มีผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบหลายราย มาตรา 2 (5) บัญญัติให้บุคคลเหล่านั้นรับผิดชอบร่วมกัน

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบ ได้แก่ ผู้ผลิต ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในการผลิต สร้าง ทำ หรือก่อสร้างผลิตภัณฑ์ใดๆ หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ผู้ออกแบบหรือสร้างผลิตภัณฑ์ หรือว่าจ้างให้ผู้อื่นซึ่งออกแบบหรือสร้างผลิตภัณฑ์หรือส่วนของผลิตภัณฑ์และอาจรวมถึงผู้ขายผลิตภัณฑ์⁴⁷ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงผู้ขายหรือให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ หรือผู้จัดบริการทางวิชาชีพในกรณีที่การขายหรือการบริการผลิตภัณฑ์เป็นผลจากการใช้ดุลพินิจหรือความชำนาญในวิชาชีพหรือบริการใดๆ และไม่รวมถึงผู้สนับสนุนทางการเงินเพื่อให้มีการขายผลิตภัณฑ์ที่ให้เช่าและมีได้ควบคุมบำรุงรักษาผลิตภัณฑ์ที่ให้เช่า

3) ประเทศญี่ปุ่น

ตามกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น (Product Liability Law) ได้นำหลักการของ EC Directive ไปใช้เช่นเดียวกันโดย มาตรา 3 บัญญัติให้ผู้ผลิต และผู้ซึ่งอยู่ในสถานะเช่นเดียวกับผู้ผลิตจะต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า และมาตรา 2 ได้นิยามผู้ผลิตและผู้ที่อยู่ในสถานะเช่นเดียวกับผู้ผลิตว่าหมายถึงบุคคลดังนี้

(1) ผู้ที่ผลิต (Manufacture) ผู้ที่แปรรูป (Process) หรือนำเข้า (Import) สินค้าในลักษณะที่เป็นธุรกิจ ซึ่งกรณีนี้หมายถึงผู้ผลิตสินค้าตามความเป็นจริงในลักษณะที่เป็นปกติธุระในทางการค้าของตน หรือเป็นผู้นำเข้าสินค้าชนิดนั้นเป็นปกติธุระในทางการค้าเช่นเดียวกัน การกำหนดให้ผู้นำเข้ารับผิดชอบเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคภายในประเทศ เพราะการฟ้องร้องผู้ผลิตในต่างประเทศนั้นกระทำได้ยากมาก

(2) ผู้ซึ่งใช้ชื่อของตน ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายอื่นใดลงบนสินค้าว่าเป็นผู้ผลิต หรือผู้ที่ใช้ชื่อของตนหรือการแสดงข้อความอื่นใด (Representation) ลงบนสินค้าเป็นเหตุให้บุคคลอื่นสำคัญผิดในตัวบุคคลที่เป็นผู้ผลิตสินค้านั้น

(3) ผู้ซึ่งใช้ชื่อของตนหรือแสดงข้อความอื่นใดลงบนสินค้านั้น ซึ่งอาจทำให้เป็นที่เชื่อถือได้ว่าตนเป็นผู้ผลิตสินค้าตามความเป็นจริง ทั้งนี้โดยคำนึงถึงลักษณะและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การนำเข้าหรือการจำหน่ายสินค้านั้นด้วย

⁴⁷ สุขุม ศุภนิคย์. (2549). คำอธิบายกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์. หน้า 64.

3.2.2.2 ขอบเขตความรับผิดในความเสียหาย

กรณีที่เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินอื่นอันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้น ความรับผิดดังกล่าวจะเป็นไปตามหลักในเรื่องของความรับผิดทางสัญญา หรือความรับผิดทางละเมิด แต่สำหรับค่าเสียหายทางจิตใจนั้นจะต้องพิจารณาถึงหลักความรับผิดทางละเมิดเป็นสำคัญ โดยกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของแต่ละประเทศมีการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจไว้ดังต่อไปนี้

1) ประเทศอังกฤษ

ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศอังกฤษ (Consumer Protection Act. 1987) มาตรา 5 (1) ให้คำนิยามความเสียหายว่าหมายถึงอันตรายแก่ชีวิตและร่างกาย ดังนี้

“Subject to the following provisions of this section, in the Parts “damage” means death or personal injury or any loss or damage to any property including land.”

ซึ่งศาลในประเทศอังกฤษได้ถือเป็นแนวปฏิบัติว่าผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน และความเสียหายในอนาคต เช่น การขาดประโยชน์ในการทำมาหาได้ในอนาคต การสูญเสียความสามารถในการประกอบอาชีพ

สำหรับกรณีความเสียหายทางจิตใจนั้นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศอังกฤษ (Consumer Protection Act 1987) มาตรา 6 (7) บัญญัติว่าให้ถือว่าการฟ้องร้องคดี Product Liability ตามบทบัญญัติใน Part 1 เป็นการฟ้องร้องคดีละเมิด ดังนี้

“It is hereby declared that liability by virtue of this Part is to be treated as liability in tort for the purposes of any enactment conferring jurisdiction on any court with respect to any matter”

โดยหลักทั่วไปแล้วศาลอังกฤษจะไม่ให้ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางจิตใจ เช่น ความโศกเศร้า ความเสียใจ แต่ถ้าเป็นความเสียหายแก่จิตประสาท ศาลจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเสียหายทางร่างกาย

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตามกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Product Liability Fairness Act of 1995) มาตรา 101 (11) บัญญัติให้เรียกค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน เป็นผลมาจากได้รับบาดเจ็บรวมถึงความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความสะเทือนทางจิตใจ ความทุกข์ทางจิตใจ การสูญเสียทางสังคม มิตรภาพ ทำให้เสียเกียรติ เสียชื่อเสียง หรือได้รับความอับอาย ดังนี้

“Noneconomic loss: The term “Noneconomic loss”

(A) means subject, nonmonetary loss resulting from harm, including pain, suffering, inconvenience, mental suffering, emotional distress, loss of society and companionship, loss of consortium, injury to reputation, and humiliation”

ซึ่งกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ชีวิตและร่างกายนั้นกฎหมายยอมให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและยังไม่เกิดขึ้นในอนาคต เช่น ความเสียหายที่เป็นตัวเงินอันได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ ส่วนความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงินหรือความเสียหายทางจิตใจได้แก่ ความเจ็บปวดและการทรมาน การตกใจ ความอับอาย ขาดหน้า ความวิตกกังวลและความกลัว ซึ่งความเสียหายทางจิตใจนี้กฎหมายสหรัฐอเมริกาแยกพิจารณาออกเป็นสามกรณี คือ

(1) การลงโทษในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายทางจิตใจโดยเจตนา (Intentional Infliction of Emotional Distress) กรณีนี้ต้องปรากฏว่าจำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และต้องเป็นการกระทำที่คาดหมายได้ว่าวิญญูชนจะได้รับความเสียหายทางจิตใจ

(2) การลงโทษในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายทางจิตใจโดยประมาท (Negligent Infliction of Emotional Distress) กฎหมายของรัฐส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายทางจิตใจที่เรียกว่า Negligent Infliction of Emotional Distress เว้นแต่ความเสียหายทางจิตใจนั้นเป็นผลมาจากความเสียหายทางร่างกาย

(3) ความเสียหายทางจิตใจอันเกิดจากการได้รับอันตรายของผู้อื่น (Emotional Distress for Another’s Injury) ในกรณีที่บุคคลได้รับความเสียหายทางจิตใจเมื่อประสบหรือพบเห็นผู้อื่นได้รับอันตราย ซึ่งใน The Restatement (second) of Torts, section 313 (2) ระบุว่า ผู้ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางจิตใจในกรณีที่พบเห็นผู้อื่นได้รับบาดเจ็บนั้น ผู้นั้นจะต้องอยู่ในบริเวณอันตรายด้วย หลักนี้เรียกว่า “Zone-of-Danger Rule”

3) ประเทศญี่ปุ่น

ตามกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น (Product Liability Law) มาตรา 3 นั้น มีใจความสำคัญว่า

“ความเสียหายที่จะได้รับการเยียวยาในกฎหมายฉบับนี้ คือ ความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของบุคคล ยกเว้นความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั่นเอง”⁴⁸

แต่กฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น (Product Liability Law) ก็ไม่ได้กำหนดขอบเขตค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ว่าจำเลยจะต้องรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนจึงเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นในเรื่องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิด และแม้ประเทศญี่ปุ่นจะนำ EC Directive มาใช้เป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายของตน แต่ก็ไม่ได้นำแนวคิดในการกำหนดค่าเสียหายขั้นต่ำและขั้นสูงมาบัญญัติไว้ เพราะเห็นว่าไม่เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ในเรื่องของความเสียหายทางจิตใจนั้น กฎหมายญี่ปุ่นจะยอมให้เรียกได้ก็ต่อเมื่อมีความเสียหายทางร่างกายเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายด้วย

คดีที่ผู้บริโภคร้องให้บริษัท McDonald’s สาขาประเทศญี่ปุ่น รับผิดชอบต่อความเสียหายเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 1995 ที่โจทก์ได้ดื่มน้ำส้มที่มีสารเจือปน สารตัดสินให้จำเลยรับผิดชอบต่อโจทก์สำหรับค่าทนายความและความเสียหายทางจิตใจจากการดื่มน้ำส้มที่มีสารเจือปนรวมเป็นเงิน 100,000 เยน⁴⁹

⁴⁸ Product Liability Law Section 3 “The manufacturer, etc. shall be liable damages caused by the injury, when he injured someone’s life, body or property by the defect in his delivered product which he manufacturer, processed, imported or put the representation of name, etc. as described in subsection 2 or 3 of section 3 of Article 2 on. However, the manufacturer, etc. is not liable when only the defective product itself is damaged.”

⁴⁹ มานิตย์ วงศ์เสรี, วรณชัช บุญบำรุง, พินัย ฅ นกร, สมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และอิงอร จินตนาเลิศ. (2544). ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้า (Product Liability). หน้า 97.

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจของผู้บริโภค จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

ในการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เมื่อมีความเสียหายอันเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่องขึ้น ตามแนวของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมักจะกำหนดค่าเสียหายให้ผู้ทำละเมิด ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายชดใช้ในจำนวนที่ค่อนข้างสูง ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายสามารถได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างจริงจัง และสามารถนำคดีมาฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย โดยคุ้มกับเวลาและความเสียหายที่ตนต้องเสียไป แต่แนวของศาลไทยในคดีละเมิดจะให้ชดใช้ค่าเสียหายเพียงเท่าความเสียหายที่ตนต้องเสียไป และเพียงเท่าที่พิสูจน์ได้ ในบางครั้งอาจจะได้ไม่คุ้มกับความเสียหายและเวลาที่ตนต้องเสียไปในการดำเนินคดีในศาล ดังนั้นผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่มากจนเกินทน ก็มักจะปล่อยเลยตามเลย ไม่นิยมเรียกร้องหรือเยียวยาในทางศาล เพราะได้รับชดใช้และได้รับการเยียวยาไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ตนต้องเสียไปในการดำเนินคดี และการฟ้องคดียังใช้เวลานานซึ่งทำให้มีค่าใช้จ่ายที่สูง ดังนั้นเมื่อไม่มีผู้เสียหายที่จะมาเรียกร้องเยียวยาจากผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย ก็จะเป็นผลทำให้ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายและไม่ระมัดระวังที่จะป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดแก่สินค้าของตนอย่างจริงจัง และยังมีผลทำให้หลักกฎหมายไทยในเรื่องนี้ไม่พัฒนาไปในแนวทางที่ควรจะเป็นและเหมาะสม ถึงแม้ว่าจะมีการตราพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ก็ตาม เพราะในส่วนของ การเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจยังมิได้กำหนดความชัดเจนในทางที่คาดหมายได้ เนื่องจากการที่จะได้รับค่าเสียหายนั้นยังคงต้องอาศัยดุลพินิจของศาล อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่ยากยิ่งที่จะพิสูจน์ถึงความเสียหายได้ยากยิ่ง เนื่องจากจิตใจเป็นความรู้สึกของคน ไม่มีรูปร่าง อย่างตา หู จมูก ลิ้นหรือกาย ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดจากความสำนึก ความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ แต่การที่กระทบถึงจิตใจอันถือว่าเป็นการทำร้ายจนทำให้เสียหายทางจิตใจหรือไม่คงต้องวินิจฉัยตามความคิดเห็นของวิญญูชนโดยทั่วไป

ค่าเสียหายทางจิตใจจึงเป็นค่าสินไหมทดแทนประเภทหนึ่งของความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน เป็นลักษณะที่เสริมของความรับผิดทางละเมิด โดยเป็นค่าสินไหมทดแทนที่เพิ่มจากค่าสินไหมทดแทนทั่วไป เพื่อเยียวยาให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการถูกล่วงละเมิด ได้กลับคืนสู่สถานะเดิม

มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เสมือนไม่มีการกระทำละเมิด โดยพิจารณาจากพฤติกรรมการกระทำที่รุนแรง อุกอาจ อาฆาต มาตราร้าย ประกอบกับผลของการกระทำที่รุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจ ที่สามารถพิสูจน์ได้ชัดเจนว่าเกิดความเสียหายทางจิตใจขึ้น และควรที่จะต้องทดแทนให้พอใจแก่ผู้ที่ต้องเสียหาย

ซึ่งจากการศึกษาทั้งหลักกฎหมายละเมิดและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งแนวคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) อย่างเช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) อย่างเช่นประเทศญี่ปุ่นต่างก็มีการยอมรับให้มีการชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจกันได้ แต่สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่ใช้ในประเทศไทยนั้นยังมีปัญหาบางประการ เพราะมิได้บัญญัติให้ครอบคลุมและชัดเจนเพียงพอในเรื่องของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางจิตใจ ดังนั้นรัฐจึงควรมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคให้เหมาะสมและเป็นธรรม

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมค่าเสียหายทางจิตใจ

ความเสียหายทางจิตใจ หมายถึง ความโศกเศร้าเสียใจ ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานอย่างรุนแรงและยาวนาน รวมถึงไม่สบายใจอย่างมาก โรคเกี่ยวกับจิตใจ (Mental Suffering) รวมถึงปฏิกิริยาทางจิตใจ อย่างเช่น ความหวาดกลัว (Fright) ความวิตกกังวล (Worry) ได้รับความอับอาย (Mortification) เสียเกียรติคุณชื่อเสียง (Indignity) ได้รับความสะเทือนใจอย่างกะทันหัน (Shock) ทำให้ขายหน้า (Humiliation) หรือ ความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน จากคำจำกัดความนี้จะเห็นได้ว่า ความเสียหายทางจิตใจนั้นเป็นความเสียหายทางศีลธรรมหรือเป็นความเสียหายที่มีใช้ในทางวัตถุจึงไม่อาจคิดคำนวณหรือตีราคาออกมาเป็นเงินได้ เพราะเป็นความเสียหายที่ไม่มีรูปร่างเห็นไม่ได้ อย่างความเสียหายทางร่างกายหรือทรัพย์สิน ทำให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ เนื่องจากกฎหมายของผู้บริโภคมีปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมบางประการดังนี้

4.1.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายละเมิดของประเทศไทยนั้นไม่ได้รับรองประโยชน์ทุกอย่างที่บุคคลต้องการ คงจำกัดได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 ว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือ

สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” ซึ่งมีนักวิชาการบางท่านได้อธิบายถึงลักษณะของความเสียหายตามมาตรา 420 ว่ามี 3 ลักษณะ¹ คือ

1) ต้องเป็นความเสียหายที่แน่นอน ความเสียหายที่แน่นอนอาจเป็นความเสียหายที่เป็นตัวเงินหรือความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน หรือความเสียหายอันเกิดขึ้นแล้วในเวลาปัจจุบันหรือความเสียหายในอนาคตอันจะต้องเกิดขึ้นแน่นอน

2) ต้องเป็นความเสียหายตามกฎหมาย กล่าวคือ เป็นความเสียหายที่กฎหมายรับรอง ถ้าเป็นความเสียหายโดยพฤตินัย เช่น ผู้เสียหายยินยอมให้กระทำ แม้จะเกิดความเสียหายก็ไม่ใช่ความเสียหายตามกฎหมายอันจะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

3) ต้องเป็นความเสียหายต่อสิทธิของบุคคลอื่น กล่าวคือ เสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งกฎหมายรับรองคุ้มครอง หากไม่มีกฎหมายรับรองก็เรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ (ฎีกาที่ 789/2502)

แต่อย่างไรก็ตามละเมิดตามมาตรา 420 นั้นไม่รวมถึงการทำให้เสียหายแก่จิตใจ ซึ่งนักวิชาการบางท่านได้อธิบายความเสียหายแก่จิตใจในเรื่องความเสียหายแก่ร่างกายไว้ว่า ความเสียหายต่อจิตใจหมายถึงเป็นอันตรายแก่จิตใจ จิตใจในที่นี้แม้จะไม่มีรูปร่างแต่ไม่ใช่อารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ รัก โกรธ อับอาย เสรีาโศก ว้าเหว่ เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เป็นอันตรายต่อจิตใจ² เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2816/2528 จำเลยเป็นพนักงานไปรษณีย์ส่งโทรเลขไปบอกถึงโจทก์ว่า “อ้อยถึงแก่กรรมแล้ว” ซึ่งเป็นข้อความที่ผิดจากข้อความที่บุตรโจทก์ส่งมาถึงโจทก์ ทำให้โจทก์ตกใจมากได้จัดเตรียมพิธีกรรมทางศาสนาและค่าใช้จ่ายต่างๆ แต่ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อทราบข่าวทางโทรเลขว่าบุตรสาวถึงแก่กรรมนั้น ความเศร้าโศกเสียใจของโจทก์เป็นเพียงอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทราบข่าวร้ายแต่ไม่ใช่ความเสียหายตามกฎหมายไม่มีบทกฎหมายใดที่บัญญัติให้สิทธิโจทก์เรียกค่าเสียหายในเรื่องนี้ได้ หรือ คำพิพากษาฎีกาที่ 76/2549 จำเลยที่ 1 มิได้ใช้ความระมัดระวังปฏิบัติตามหลักวิชาการตามวิสัยของทันตแพทย์ ประมาทในการรักษาโจทก์ที่ 1 เป็นเหตุให้โจทก์ที่ 1 เป็นคนพิการทุพพลภาพตลอดชีวิต โจทก์ที่ 1 ได้รับค่าทอนทุกข์ทรมานที่ได้รับทางร่างกายและจิตใจ เป็นความเสียหายอันเดียวกันค่าเสียหายในส่วนนี้เป็นเงิน 1,000,000 บาท

¹ สักดิ์ สนองชาติ. (2544). คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและความรับผิดทางละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539. หน้า 67.

² เพิ่ง เพิ่งนิติ. (2548). คำอธิบาย (ฉบับย่อ) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่. หน้า 64.

ดังนั้นจากแนวคำพิพากษาที่กล่าวมานี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ เพราะเป็นค่าเสียหายที่ศาลไทยยังมีได้ยอมรับโดยอ้างเหตุผลที่ว่าไม่มีกฎหมายให้เรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ ทั้งที่เป็นความเสียหายที่มีอยู่จริงโดยพฤตินัย และการแพทย์ก็ให้ความสำคัญทางจิตใจจะต้องควบคู่กับร่างกายโดยวิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่า ความตระหนก ตกใจ เสียขวัญ ทำให้อารมณ์แปรปรวนได้ และเป็นสาเหตุแห่งความเจ็บป่วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเสียหายที่ไม่ไกลเกินกว่าเหตุที่ผู้บริโภคควรได้รับการคุ้มครอง

4.1.2 พระราชบัญญัติ

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ได้รับรองสิทธิของผู้บริโภคให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายต่อจิตใจตามมาตรา 4 โดยได้กำหนดคำนิยามความหมายของคำว่า “ความเสียหาย” และ “ความเสียหายต่อจิตใจ” ไว้³ แต่ถ้าหากผู้บริโภคได้รับความเสียหายทางจิตใจอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์ ผู้บริโภคก็ไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ เพราะคำนิยามคำว่า “สินค้า” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ มิได้บัญญัติให้ครอบคลุมถึงอสังหาริมทรัพย์ไว้ด้วย จึงเห็นได้ว่ากฎหมายนี้มุ่งที่จะคุ้มครองเฉพาะผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายอันเกิดเนื่องจากการใช้สินค้าที่เป็นสังหาริมทรัพย์เท่านั้น และเมื่อผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่บทบัญญัติตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้มิได้กำหนดคำนิยามความหมายของคำว่า “ความเสียหาย” และ “ความเสียหายต่อจิตใจ” เอาไว้ด้วย จึงไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ทำให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ไม่ได้รับสิทธิ

³ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า ในพระราชบัญญัตินี้

“สินค้า” หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ทุกชนิดที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขาย รวมทั้งผลิตผลเกษตรกรรม และให้หมายความรวมถึงกระแสไฟฟ้า ยกเว้นสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ความเสียหาย” หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

“ความเสียหายต่อจิตใจ” หมายความว่า ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ความ โศกเศร้าเสียใจ ความอับอาย หรือ ความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

ประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคอย่างเหมาะสม ในอันที่จะใช้สิทธิเรียกร้องเรียกค่าเสียหายทางจิตใจจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการได้

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดของค่าเสียหายทางจิตใจ

การใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหาย ในทางปฏิบัติศาลต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการนำสืบของคู่ความมาเป็นเครื่องกำหนดค่าเสียหาย โดยศาลอาจกำหนดค่าเสียหายตามความมุ่งหมาย กล่าวคือ เป็นการกำหนดในลักษณะค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ละเมิดจะต้องจ่ายชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ก่อนถูกระทำละเมิดให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่ปรากฏในรูปของตัวเงิน ค่าใช้จ่ายรายได้ที่ขาดไป หรือความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้เป็นหลักเกณฑ์ของในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ส่วนในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ถือหลักผสมคือ จะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายธรรมดา ที่กำหนดให้ผู้ละเมิดต้องชดใช้แก่ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำละเมิด สำหรับค่าเสียหายทางจิตใจนี้เป็นค่าเสียหายที่เพิ่มขึ้นจากค่าสินไหมทดแทน โดยทั่วไป ผสมผสานระหว่างค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages) กับค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ซึ่งในประเทศอังกฤษในคดี Conway v. INTO (1991) ฟินเลย์ ซีเจ (Finlay CJ) ได้วางมาตรฐานในการชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจ โดยถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจจะมีความเหมาะสม ในกรณีที่โจทก์ได้รับความเสียหายจากการบาดเจ็บเพิ่มขึ้น โดย

- 1) ในกรณีที่การกระทำความผิด มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกดขี่ข่มเหง การเหยียดหยาม หรือการกระทำที่รุนแรง
- 2) พฤติกรรมของผู้กระทำภายหลังจากการกระทำความผิด ไม่รู้สึกสำนึกในการกระทำความผิด เช่น การปฏิเสธที่จะขอโทษ หรือแก้ไขปรับปรุงความผิดพลานั้น หรือทำการขู่คุกคามว่า จะมีการกระทำผิดซ้ำอีก
- 3) พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดหรือตัวแทนในการแก้ต่าง การกล่าวหาของโจทก์ รวมทั้งการดำเนินการที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี

ส่วนการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของศาลในประเทศไทยนั้น ศาลจะกำหนดตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยมีความมุ่งหมายในการชดใช้สินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนยังไม่มี การกระทำละเมิด ซึ่งศาลจะกำหนดค่าเสียหายให้ก็ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นตามที่กฎหมายระบุไว้

และความเสียหายนั้นปกติผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบให้ศาลเห็น เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบละเมิด ถ้าไม่มีความเสียหายก็ไม่เป็นละเมิด แต่สำหรับในเรื่องค่าเสียหายนั้น แม้โจทก์จะไม่พิสูจน์หรือ พิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นจำนวนเท่าใดแน่ เมื่อเกิดความเสียหายแล้ว ศาลก็ต้องกำหนดตามพฤติการณ์ แห่งคดี ซึ่งผู้เขียนสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.2.1 กรณีละเมิดต่อร่างกายหรืออนามัย

ความเสียหายในคดีละเมิดอาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ความเสียหายในเชิงวัตถุ (Material Damage) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ที่ต้องหยุดงาน เป็นต้น กับความเสียหายทางศีลธรรม (Moral Damage) หรือความเสียหายที่มีใช่เป็นตัวเงิน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือจิตใจของผู้เสียหาย เช่น ความโศกเศร้าเสียใจ ความเจ็บปวดทรมานทุกข์ทรมาน ใบน้ำเสียโฉม และความเสียหายที่แตกต่างกันนี้ มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่าเสียหายโดยขึ้นอยู่กับ การพิสูจน์ให้เห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งความเสียหายทางจิตใจนี้เป็นเรื่องที่พิสูจน์ให้เห็นจริง ได้ยาก และต้องมีการประมาณการ (Estimation) ออกมา

เมื่อผู้บริโภคสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับความเสียหายทางจิตใจอันเกิดจากการใช้ สินค้าที่ไม่ปลอดภัย และความเสียหายนั้นเป็นผลเนื่องมาจากกรณีที่ผู้ประกอบการทำให้เสียหาย แก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยแล้ว ศาลก็มีอำนาจกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจได้ตามมาตรา 4 และ มาตรา 11 (1)⁴ แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 โดยอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 และมาตรา 446 วรรคแรก ในการคำนวณค่าเสียหาย เพราะถือว่าค่าเสียหายทางจิตใจเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย อย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน โดยศาลจะต้องกำหนดค่าเสียหายให้ แม้ว่าผู้บริโภคจะไม่สามารถพิสูจน์ ให้เห็นได้ว่าจำนวนค่าเสียหายนั้นมีเพียงใด ด้วยการใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายโดยอาศัย พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับ ฐานะเดิมมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะพิจารณาโดยใช้หลักการในการ

⁴ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (1) บัญญัติไว้ว่า “นอกจากค่าสินไหมทดแทน เพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมี อำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหายและหากผู้เสียหายถึงแก่ความตายสามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้น ชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจ...”

กำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจตามประสบการณ์และสามัญสำนึกของผู้พิพากษาแต่ละคน เช่น

4.2.1.1 หลักการกำหนดค่าเสียหายกรณีทั่วไป โดยพิเคราะห์หลายๆ ประการรวมกัน⁵ คือ

1) พิจารณาจากสถานะของผู้เสียหาย เช่น การประกอบอาชีพ สถานภาพทางสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

2) พิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลย เพื่อจะได้บังคับจำเลยได้อย่างเหมาะสม หากจำเลยต้องรับผิดชอบค่าเสียหายเกินฐานะของจำเลย ค่าเสียหายก็จะเป็นเพียงตัวเลขโจทก์ก็จะไม่ได้รับการชดใช้ ทำให้เกิดการคัดค้าน เป็นช่องทางหาเงินของทนายเรียกค่าทนายสูง

3) ดูจากความเสียหายที่ผู้เสียหายนำสืบอย่างสมเหตุสมผล ศาลพิจารณาตามพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอด้วยความสุจริต

4) ดูการกระทำผิดการณ์ของจำเลยและความร้ายแรงของละเมิด ภายใต้มาตรา 438 กฎหมายให้ศาลใช้ดุลพินิจ

4.2.1.2 หลักการเดียวกับค่าเสียหายทางร่างกาย โดยศาลจะพิจารณาดังนี้⁶

1) ศาลใช้หลักเศรษฐศาสตร์ในการพิจารณา ได้แก่ เศรษฐกิจของบ้านเมือง สถานะการเงินของครัวเรือน อายุการทำงาน

2) ความเป็นอยู่ ฐานานุรูป การเลี้ยงดูครอบครัว

3) ความเหมาะสม ความสามารถของผู้ที่ต้องชดใช้ค่าเสียหาย

4) เป็นความเสียหายโดยตรงและแน่นอน อ่างล่อยๆ ไม่ได้ ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็น เช่น การคุกคามสิทธิส่วนบุคคล ต้องพิสูจน์ถึงความไม่สบายใจ ไม่สามารถดำรงชีวิตโดยปกติ ก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ ขัดขวางความเจริญ ทำให้เดือดร้อนเกินกว่าที่คาดหมาย

ตัวอย่างคำพิพากษาในกรณีที่ใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ เช่น

คำพิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี คดีแดงที่ 939/2548 โจทก์เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขของจำเลย การกระทำของแพทย์ผู้ตรวจรักษาโจทก์ไม่ถูกต้องวิธีตามหลักวิชาการ กระทำโดยประมาทเป็นผลให้โจทก์ตาบอดทั้งสองข้าง ต้องทุกข์ทรมานทางจิตใจขาดความรื่นรมย์ในการมองเห็นเป็นจำนวน 4,000,000 บาท ศาลพิจารณา

⁵ เพิ่ง เพิ่งนิติ. ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอาญา. สัมภาษณ์ 30 พฤษภาคม 2549. อ้างถึงใน สินีกันต์ สิทธิเวทีศเดช. (2549). **ค่าสินไหมทดแทนกรณีละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ**. หน้า 131.

⁶ วิชา มหาคณ. ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา. สัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2549. อ้างถึงใน สินีกันต์ สิทธิเวทีศเดช. แหล่งเดิม.

แล้วเห็นว่าแพทย์รักษาผิดวิธีทำให้โจทก์ตาบอด เกิดจากการแพ้ยารุนแรงเป็นการรักษาที่ไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ถือว่าแพทย์รักษาโดยประมาท เป็นเหตุให้โจทก์ตาบอดทั้งสองข้างต้องทุกข์ทรมานทางจิตใจ ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ ทำให้ขาดรายได้ และจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือดูแลในการใช้ชีวิตประจำวัน จึงพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายจำนวน 800,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันทำละเมิดเป็นต้นไปจนกว่าชำระเสร็จแก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1605/2527 โจทก์ฟ้องว่า จำเลยที่ 1 เป็นเจ้าของคลินิกรับทำศัลยกรรมตกแต่งทั่วไป จำเลยที่ 2 เป็นสัลยแพทย์ตกแต่ง เป็นลูกจ้างกระทำการในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 2 ได้ทำศัลยกรรมให้โจทก์ แต่ด้วยความประมาทเลินเล่อเป็นผลให้มีเลือดคลั่งบริเวณหน้าผากของโจทก์หลังจากทำศัลยกรรม ต่อมาอักเสบและบวมบริเวณจมูก จำเลยที่ 2 กระทำละเมิดโจทก์ โจทก์ได้รับความเสียหาย จึงขอคิดค่าเสียหายจากจำเลยทั้งสองคือ ค่าเสียหายจากการได้รับความทุกข์ทรมานอักเสบบริเวณจมูกประมาณ 5 เดือน เป็นเงิน 40,000 บาท ศาลฎีกาวินิจฉัยฟังข้อเท็จจริงได้ว่าโจทก์อักเสบเจ็บปวดอยู่ประมาณ 2 เดือน มีไข้ประมาณ 5 เดือนตามฟ้อง เมื่อพิจารณาห้บาดแผลของโจทก์ เห็นว่าที่ศาลอุทธรณ์กำหนดว่าค่าเสียหายในการที่โจทก์เจ็บปวดทรมานเป็นเงิน 10,000 บาท เป็นจำนวนที่สมควรแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2542 จำเลยที่ 2 กระทำการผ่าตัดหน้าอกโจทก์ที่มีขนาดใหญ่ให้มีขนาดเล็กลงมีสภาพปกติ แต่จำเลยที่ 2 กระทำการผิดพลาดในการผ่าตัด การที่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นแพทย์เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมด้านเลเซอร์ผ่าตัดด้วยความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ 2 ถือได้ว่าจำเลยที่ 2 ทำละเมิด จำต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ ภายหลังจากที่โจทก์ทำการผ่าตัดกับจำเลยที่ 2 แล้ว โจทก์มีอาการเครียดเนื่องจากมีอาการเจ็บปวด ต่อมาภายหลังพบว่าการทำศัลยกรรมไม่ได้ผล ทำให้โจทก์เครียดมาก กังวลและนอนไม่หลับรุนแรงกว่าก่อนผ่าตัด ดังนี้แม้โจทก์จะมีการเครียดอยู่ก่อนผ่าตัด แต่เมื่อหลังผ่าตัด โจทก์มีอาการเครียดมากขึ้นกว่าเดิม ความเครียดของโจทก์จึงเป็นผลโดยตรงมาจากการผ่าตัด จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่โจทก์ต้องรักษาจริง ส่วนค่าเสียหายที่เป็นค่าใช้จ่ายหลังจากแพทย์โรงพยาบาลอื่นได้รักษาโจทก์อยู่ในสภาพปกติแล้ว โจทก์ยอมไม่อาจเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินนั้นอีก

จากหลักการที่ศาลใช้พิจารณาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจและแนวคำพิพากษาของศาลที่กล่าวมานี้ ผู้เขียนจึงเห็นได้ว่า ค่าเสียหายทางจิตใจแม้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยซึ่งไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ โจทก์ก็ต้องกำหนดเป็นจำนวนเงินมาให้ได้ ส่วนจะได้มากหรือน้อยเพียงใดนั้นศาลจะพิจารณาจากพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำละเมิด โดยดูระดับของความร้ายแรงเป็นตัวสะท้อนถึงจำนวนเงิน

อย่างมีเหตุผล เช่น การกระทำของจำเลย ความใกล้ชิดกับเหตุและเป็นผลโดยตรง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิสูจน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยอยู่บนพื้นฐานของความจริง แม้จะพิสูจน์ไม่ได้เนื่องจากเป็นเรื่องที่ พิสูจน์ยาก ศาลก็จะกำหนดให้พอเป็นพิธี หรือในบางคดีศาลก็อาจจะไม่กำหนดให้ ด้วยเหตุนี้จึงทำ ให้ค่าเสียหายทางจิตใจเป็นเรื่องที่คาดหมายไม่ได้ว่าจะมีการชดเชยค่าเสียหายกันหรือไม่ หรือ จะได้รับการชดเชยเป็นจำนวนเพียงใด เพราะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล

4.2.2 กรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

ความเสียหายทางจิตใจ ได้แก่ ความเสียหายต่อความรัก หรือความเศร้าโศกเสียใจ อันเนื่องมาจากความรักอาลัยผู้ตาย เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งถูกระงับถึงตาย ย่อมเป็นที่ เห็นได้ว่า ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่มีสายสัมพันธ์รักใคร่กัน ได้แก่ ญาติพี่น้อง สามีภรรยา บิดา มารดา หรือบุตร ย่อมมีความ โศกเศร้าเสียใจที่ต้องสูญเสียคนซึ่งเขารักไป และได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอย่างมาก ในการที่ต้องจากไปก่อนเวลาอันสมควร ซึ่งศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 และ มาตรา 445 ได้แก่ (1) ค่าปลงศพ (2) ค่าใช้จ่ายอันจำเป็น (3) ค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย (4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนตาย (5) ค่าขาดไร้อุปการะ (6) ค่าชดเชยการขาดการงานของบุคคลภายนอก ซึ่งจากบทบัญญัติมาตรา 443 นี้ศาลไทยได้ตีความ ตามตัวอักษรดังกล่าวมาตลอด ทำให้ความเสียหายบางประการที่เกิดขึ้นจริงจากการกระทำละเมิด ไม่ได้รับการชดเชย ได้แก่ค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ศาลจึง ไม่กำหนดให้เพราะเป็นกรณีที่ถูกกฎหมายไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ เช่น ค่าเศร้าโศกเสียใจและผิดหวัง ในกรณีที่บิดาถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย (ฎีกาที่ 477/2514) ทั้งๆ ที่ไม่มีบทกฎหมายใดเลยที่ห้ามมิให้ ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดทำให้ถึงแก่ความตาย จึงเปรียบเสมือนว่า ศาลประเทศไทยได้ตีความโดยฝ่าฝืนต่อความชอบธรรมและความเป็นจริงที่มีอยู่ การตีความ ดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหาย

สำหรับกฎหมายในต่างประเทศนั้น ทั้งประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ต่างก็ได้กำหนดค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ไว้ในทำนองเดียวกันว่า ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจให้แก่ ผู้ซึ่งต้องพึ่งพาผู้ตาย ไม่ว่าจะเป็น บิดามารดา คู่สมรส และบุตรของผู้ตาย เช่นคำพิพากษาศาลสูงญี่ปุ่นลงวันที่ 13 มิถุนายน 1912 วินิจฉัยว่า บิดามารดา คู่สมรส หรือสามีภรรยา และบุตรของผู้ตายซึ่งได้รับการ อุปการะเลี้ยงดูจากผู้ตาย ถ้าทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายนั้น จำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายให้แก่บุคคลดังกล่าว หมายถึง บุคคลดังกล่าวต้องสูญเสียสิทธิที่จะได้รับการ อุปการะเลี้ยงดูตลอดจนความสูญเสียทางจิตใจ

ซึ่งปัจจุบันนี้กฎหมายไทยได้มีการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายไว้ในพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 และมาตรา 11 (1) โดยให้อำนาจศาลนอกจากจะเป็นผู้มีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ศาลยังมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อจิตใจให้แก่สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยที่ถึงแก่ความตายไปก่อนได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงอยู่ที่ดุลพินิจของศาลว่าจะกำหนดให้หรือไม่ให้โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยมีความมุ่งหมายในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วศาลมักจะไม่กำหนดให้เพราะศาลต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว ระยะเวลาความผูกพัน ฐานะทางครอบครัว ความสามารถในการประกอบอาชีพ อายุของผู้ตาย และเงื่อนไขในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจนั้นจะต้องส่งผลกระทบต่อร่างกายของผู้ที่พึ่งพาผู้ตายนำมาพิจารณาประกอบกันด้วย⁷ จึงเป็นค่าเสียหายที่พิสูจน์ให้เห็นจริงได้ยาก

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า ไม่ว่าจะความเสียหายทางจิตใจจะเกิดขึ้นเนื่องจากกรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย หรือกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ล้วนทั้งพิสูจน์ให้เห็นถึงค่าเสียหายกันได้อย่างทั้งสิ้น อีกทั้งกฎหมายมีข้อจำกัดและคับแคบ โดยยังไม่มีหลักการและแนวทางในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ ยังคลุมเครือไม่แน่นอน ทำให้ผู้บริโภคที่ถูกละเมิดนั้นได้รับการเยียวยาที่ไม่เพียงพอ และเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรม กฎหมายจึงควรกำหนดแนวทางในการกำหนดค่าเสียหายโดยอาจกำหนดกรอบของค่าเสียหายไว้อย่างเช่นพระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่งของประเทศอังกฤษ (Civil Liability Act 1961) มาตรา 49 (1) (b) ที่กำหนดให้มีการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีตายได้ไม่เกิน 20,000 ปอนด์ กล่าวคือกฎหมายไทยอาจ กำหนดค่าเสียหายทางจิตใจเป็นจำนวนขั้นต่ำและขั้นสูง โดยผู้เสียหายจะได้รับค่าเสียหายทางจิตใจไม่ต่ำกว่าเท่าใดและไม่เกินกว่าจำนวนเท่าใด หรือ อาจจะกำหนดว่า ไม่ควรเกินจำนวนเท่าใดของค่าเสียหายที่แท้จริง เป็นต้น

⁷ เฟ็ง เฟ็งนิตติ. ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอาญา. สัมภาษณ์ 30 พฤษภาคม 2549. อ้างถึงใน สิณีกานต์ สิทธิวิเวทิตศ. (2549). แหล่งเดิม.

4.3 บุคคลผู้มีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหาย

องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยนั้นมีหลายองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งแต่ละองค์กรมีหน้าที่และวัตถุประสงค์ในการดำเนินการที่แตกต่างกันไป จึงเกิดปัญหาในการกำหนดค่าเสียหายที่แตกต่างกันดังนี้

4.3.1 คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

เนื่องจากบทบาทภาครัฐในประเทศไทยนั้นมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค โดยอยู่ในรูปของการทำหน้าที่ดูแลและป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการบริโภค เพราะกฎหมายแต่ละฉบับมีแนวคิดที่รัฐเป็นผู้มีหน้าที่คุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้น เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยกำหนดในเชิงการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย ดังนี้

- 1) รับและพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย อันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ
- 2) ติดตามและสอดส่องพฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งกระทำการใดๆ อันมีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และจัดให้มีการทดสอบหรือพิสูจน์สินค้าหรือบริการใดๆ ตามที่เห็นสมควร และจำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค
- 3) ดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค
- 4) แจ้งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภค ในกรณีนี้อาจระบุชื่อสินค้าหรือบริการ หรือชื่อของผู้ประกอบธุรกิจด้วยก็ได้
- 5) สอดส่องเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค
- 6) ดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคที่คณะกรรมการเห็นสมควรหรือมีผู้ร้องเรียน
- 7) รับรองสมาคม

8) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภค และพิจารณาความเห็นในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคตามที่คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

9) สนับสนุนหรือทำการศึกษาและวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคร่วมกับสถาบันศึกษาและหน่วยงานอื่น เพื่อจะได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้บริโภคได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ

10) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาแก่ผู้บริโภคในทุกระดับการศึกษาเกี่ยวกับความปลอดภัยและอันตรายที่อาจได้รับจากสินค้าหรือบริการ

11) ดำเนินการเผยแพร่วิชาการและให้ความรู้และการศึกษาแก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างนิสัยในการบริโภคที่เป็นการส่งเสริมพละนามัย ประหยัด และใช้ทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะออกมาในรูปของป้องกันความเสียหายมากกว่าการดำเนินคดี เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย กล่าวคือ ส่วนใหญ่จะเป็นการประกาศเตือนและแนะนำให้ประชาชนทราบถึงพิษภัยในการบริโภคทางสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งนี้โดยการดำเนินการของคณะอนุกรรมการคณะต่างๆ ซึ่งศึกษาและปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายและเสนอแนะความเห็นและขอแนะนำต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ส่วนในด้านการศึกษาแก่ผู้บริโภคก็มีการเผยแพร่ความรู้ในด้านการบริโภคแก่ประชาชนบ้างพอสมควร แต่ในเรื่องของการกำหนดค่าเสียหายให้มีความครอบคลุมถึงความเสียหายในทุกๆ ด้าน อย่างเช่น ความเสียหายทางจิตใจ กลับไม่มีการศึกษาปัญหาและเสนอทางแก้ปัญหาอันเกิดจากการใช้กฎหมาย เพราะเนื่องจากปัญหาความล่าช้าในขั้นตอนการดำเนินการของระบบราชการ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น งบประมาณมีอย่างจำกัด ประกอบกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นี้เองก็ยังคงอ้างบทกฎหมายอื่นๆ หากได้มีบทบัญญัติให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องชดใช้ค่าเสียหายโดยตรงในความเสียหายทางจิตใจไม่ อีกทั้งบทบัญญัติมาตรา 10 (9) แห่งพระราชบัญญัตินี้กว้างเกินไปจึงขาดความชัดเจน ทำให้มีข้อขัดข้องในการตีความว่าการเสนอความเห็นของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคต่อคณะรัฐมนตรีซึ่งเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ควรครอบคลุมถึงการกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ถูกกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติรับรองไว้หรือไม่ และเมื่อต้องตีความ ผู้ตีความก็มีใช้ผู้ร่างกฎหมาย จึงเกิดปัญหาการเข้าใจผิดพลาดเป็นต้นเหตุให้การบริหารงานตามกฎหมายเป็นไปอย่างไม่ได้ผลเท่าที่ควร

4.3.2 ศาล

ในคดีผู้บริโภครซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ได้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจนี้ จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งมีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ แต่กฎหมายฉบับนี้กลับมิได้รับรองถึงค่าเสียหายทางจิตใจไว้ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายต่อจิตใจอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์ไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ เพราะตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคที่สามารถที่จะเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้เฉพาะผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยที่เป็นสังหาริมทรัพย์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายต่อจิตใจอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์มิได้รับสิทธิประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ตามบทบัญญัติมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติจำกัดอำนาจศาลว่า ศาลจะพิพากษาเกินคำขอได้เฉพาะ 2 กรณีเท่านั้น คือ จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องกรณีหนึ่งและวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้องอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งศาลต้องตีความโดยเคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 จึงทำให้ศาลไม่อาจพิพากษาเกินคำขอที่จะกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจให้แก่ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์ได้ เพราะเป็นความเสียหายที่กฎหมายมิได้รับรอง

อีกทั้งบทบัญญัติมาตรา 40 ที่ให้อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา ในคดีที่เป็นการฟื้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ๆ ความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ซึ่งผู้บริโภคจะต้องนำพยานหลักฐานมาสู้ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายเพื่อที่ศาลจะได้กำหนดค่าเสียหายให้ แต่ความเสียหายทางจิตใจก็เป็นเรื่องที่พิสูจน์กันยาก อีกทั้งยังให้อำนาจศาลเฉพาะในกรณีที่ความเสียหายเกิดแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยเท่านั้น ทั้งที่ความเสียหายทางจิตใจก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเสียหายทางร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อเกิดความเสียหายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยอันส่งผลกระทบต่อจิตใจขึ้นแล้ว แม้ว่าศาลจะมีอำนาจกล่าวสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ก็ตาม แต่ศาลก็ไม่อาจที่จะกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นในภายหลังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 39 และมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ยังขาดความชัดเจนในเรื่องของการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ ศาลจึงต้องพิจารณาโดยอาศัยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ซึ่งใช้สำหรับกรณีที่เกิดความ

ขัดข้องในหลักเกณฑ์และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล เนื่องจากกระบวนการแก้ไขกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติมีความยุ่งยากซับซ้อน ถ้าช้าและอาจไม่ทันการณ์ต่อการดำเนินคดีผู้บริโภคร ศาลซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการใช้บังคับกฎหมายฉบับนี้โดยมีประสบการณ์และเป็นผู้ต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในสถานการณ์จริงให้เป็นผู้กำหนดในรายละเอียดขึ้นเองจะถูกต้องและเหมาะสมมากกว่าที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนดขึ้นไว้ แต่ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกานั้นส่วนใหญ่จะกำหนดเกี่ยวกับรายละเอียดการทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีซึ่งจะช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภครตามที่ศาลมอบหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ เช่น ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อประกอบการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีตามมาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 28 แต่เมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ยังไม่มีการรับรองถึงความเสียหายทางจิตใจไว้ ถึงแม้ว่าเจ้าพนักงานคดีจะตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสียหายทางจิตใจที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภครอย่างไร ศาลก็ไม่อาจกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจให้ได้

4.3.3 ผู้บริโภคร

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 วรรค 2 ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิของผู้บริโภครในการเข้ามามีส่วนร่วมว่า

“ให้มืองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภครที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคร ทำหน้าที่ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการตราและการบังคับใช้กฎหมายและกฎ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคร รวมทั้งตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคร ทั้งนี้ ให้รัฐสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการขององค์การอิสระดังกล่าวด้วย”

จึงเห็นได้ว่าองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภครที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะอยู่ในรูปของสมาคมหรือมูลนิธิซึ่งเป็นตัวแทนของผู้บริโภคร จะทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมายได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายรองรับไว้โดยเฉพาะ นั่นก็คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคร พ.ศ. 2522 เพราะเป็นกฎหมายที่สามารถควบคุมทั้งสินค้าและบริการที่มีอยู่ทั้งหมดได้ทั่วถึงและให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภครได้โดยตรง แต่พระราชบัญญัตินี้ก็ไม่ได้กำหนดถึงรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนผู้บริโภครดังกล่าวให้ชัดเจนว่าควรมีที่มาหรือมีการดำเนินการอย่างไร จึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ผู้บริโภครหรือผู้แทนมีส่วนร่วมในการ

กำหนดทิศทางและแนวทางเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเองให้พ้นจากการเอาเปรียบของผู้ประกอบการผลิตหรือจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบการเมืองมากขึ้น เพราะฉะนั้นเมื่อกฎหมายยังมิได้บัญญัติให้ครอบคลุมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของเอกชน จึงทำให้ผู้บริโภคหรือผู้แทนไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการเยียวยาความเสียหายให้เหมาะสมและเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภคตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 รับรองไว้ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค แต่เมื่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการขยายตัวทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมออกไปมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทยในสังคม ด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจการเงิน การบริการต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจมีอัตราการเติบโตค่อนข้างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังนำมาซึ่งความตกต่ำทางจิตใจ มีการล่วงละเมิด การกระทบกระทั่งสิทธิตลอดเวลา ประกอบกับครอบครัวไทยในปัจจุบันเป็นครอบครัวที่เล็กลง ครอบครัวหนึ่งๆ มีสมาชิกในครอบครัวเพียงสองถึงสามคน หากต้องขาดใครคนใดคนหนึ่ง ย่อมนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจและเป็นความเสียหายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ความเสียหายทางจิตใจจึงเป็นความเสียหายที่กระทบกระทั่งจิตใจอันเป็นนามธรรม คือ เป็นสิ่งที่มีตัวตนและเป็นความเสียหายที่ผู้เสียหายต้องประสบอยู่ตามความเป็นจริง ดังนั้นความเสียหายทางจิตใจจึงอาจมีลักษณะทางจิตใจ (Psychic Character) เช่น ตื่นตระหนก (Fright) ได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ (Shock) ความกระทบกระเทือนทางประสาท (Nervous Shock) การบาดเจ็บทางจิตใจ (Mentally Injured) ได้แก่ ความทุกข์ทางจิตใจ (Mental Distress) การรบกวนทางจิตใจ (Mental Disturbance) หรือความเจ็บปวดทางจิตใจที่ร้ายแรง (Mental Anguish) เป็นต้น บางคนปรับตัวได้ดีไม่ค่อยมีอาการโรคจิตได้ง่ายเมื่อต้องประสบกับสภาพทางอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่บางคนเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย ความกระวนกระวาย ความไม่เป็นมิตร ย่อมนำไปสู่ความเสียหายทางจิตใจได้ง่ายจนถึงเจ็บป่วยทางจิตใจที่ร้ายแรง ดังนั้น จึงเป็นความเสียหายที่รัฐควรคำนึงถึง เนื่องจากวิทยาศาสตร์การแพทย์ก็สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่าความเสียหายทางจิตใจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยแก่ร่างกายอันเป็นการละเมิดตัวบุคคล ประกอบกับแนวคิดที่น่าสนใจว่า “มนุษย์มีสิทธิที่จะปลอดจากความบอบช้ำทางจิตใจเท่าเทียมกับที่เขามีสิทธิที่จะอยู่ได้โดยปราศจากรอยแผลบนร่างกาย โดยความเป็นจริงแล้ว การปกป้องคุ้มครองจิตใจ อาจจะมีสำคัญเสียยิ่งกว่าการปกป้องคุ้มครองอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ถ้าเรามองดูโลกรอบๆ ตัวเรา ก็จะเห็นว่าจิตใจที่สมบูรณ์ในร่างกายพิการ สามารถบรรลุถึงความสำเร็จในการที่

จะทำประโยชน์ให้แก่ปัจเจกชนหรือสังคมได้มากกว่าคนที่ร่างกายสมบูรณ์แต่มีจิตใจบกพร่องจะทำให้” รัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้การดูแลและเอาใจใส่ โดยถือว่าประชาชนเป็นพลเมืองของประเทศ ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าสูงสุดที่จะวางแผนและปกป้องคุ้มครองเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็น ปึกแผ่นและเป็นพลังสำคัญของประเทศ ดังนั้นรัฐจึงควรให้การคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อเยียวยา ความเสียหายทางจิตใจที่เกิดขึ้น โดยการกำหนดค่าเสียหายให้เหมาะสมและเป็นธรรม

ซึ่งหลักในการกำหนดค่าเสียหาย อาจะกำหนดตามความมุ่งหมายในลักษณะเป็น ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ละเมิดจะต้องจ่ายชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ก่อนถูกกระทำละเมิดให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็ความเสียหายที่ปรากฏ ในรูปของตัวเงิน ค่าใช้จ่าย รายได้ที่ขาดไป หรือความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน การกำหนดค่าเสียหาย แบบนี้เป็นหลักเกณฑ์ของในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ส่วนในระบบกฎหมาย จารีตประเพณี (Common Law) ถือหลักผสมคือ จะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อลงโทษตอบแทน แก่ผู้ละเมิดเพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายธรรมดาด้วย และการกำหนด ค่าเสียหายนั้นอาจะกำหนดตามลักษณะความเสียหาย ซึ่งความเสียหายในคดีละเมิดแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ความเสียหายในเชิงวัตถุ (Material Damages) ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้ที่ต้องหยุดงาน เป็นต้น กับความเสียหายทางศีลธรรม (Moral Damages) หรือ ความเสียหายที่มีใช่เป็นตัวเงิน โดยจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือจิตใจของผู้เสียหาย เช่น ความโศกเศร้าเสียใจ ความเจ็บปวดทรมานทุกขุ์ทรมาณ ไบหน้าเสียโฉม และความเสียหายที่แตกต่างกันนี้ มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่าเสียหายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาระการพิสูจน์ ดังนั้นความเสียหายทางจิตใจ จึงถือได้ว่าเป็นความเสียหายทางศีลธรรม (Moral Damages) หรือความเสียหายที่มีใช่เป็นตัวเงิน โดยกฎหมายละเมิดและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งแนวคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีอย่างเช่นประเทศอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา และประเทศที่ ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างประเทศญี่ปุ่นต่างยอมรับให้มีการกำหนดค่าเสียหาย ทางจิตใจกันได้

แต่สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองและเยียวยาผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เพราะสินค้าในปัจจุบัน ไม่ว่าจะผลิตภายในประเทศหรือนำเข้า มีกระบวนการผลิตที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นเป็นลำดับ การที่ผู้บริโภค จะตรวจพบว่าสินค้าไม่ปลอดภัยกระทำไดยาก เมื่อผู้บริโภคนำสินค้าที่ไม่ปลอดภัยไปใช้อาจ ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย หรือจิตใจของผู้บริโภคหรือบุคคลอื่นได้ แต่การ ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจ ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่เพิ่มขึ้นจากค่าสินไหมทดแทนโดยทั่วไป

ผลพยานระหว่างค่าเสียหายแบบทดแทน (Compensatory Damages) กับค่าเสียหายแบบเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) อันเป็นการเยียวยาความเสียหายทางแพ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาการบาดเจ็บของผู้ที่ถูกล่วงละเมิดให้ได้รับการทดแทนเหมาะสมเพียงพอ แต่เนื่องจากความเสียหายทางจิตใจนี้เป็นเรื่องที่พิสูจน์กันยากประกอบกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจไม่ว่าเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นั้นยังไม่มีกรับรอง หรือคลุมเครือไม่ชัดเจนในเรื่องของความเสียหายทางจิตใจ ทั้งในกรณีกระทำละเมิดต่อร่างกาย อนามัย หรือกรณีกระทำละเมิดต่อชีวิต จึงทำให้การใช้ดุลพินิจของศาลโดยอาศัยพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจนั้น เป็นไปในทางที่คาดหมายไม่ได้ ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคที่ถูกล่วงละเมิดสิทธิอันเกิดขึ้นจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัยของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ

นอกจากนี้บทบาทภาครัฐในประเทศไทยที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค จะอยู่ในรูปของการทำหน้าที่ดูแลและป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการบริโภคมากกว่าเยียวยาความเสียหาย เพราะกฎหมายแต่ละฉบับมีแนวคิดว่ารัฐเป็นผู้มีหน้าที่คุ้มครองให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่หลักในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการใช้กลไกทางกฎหมายและอำนาจในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายและป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้น ส่วนบทบาทขององค์กรเอกชนด้านคุ้มครองผู้บริโภคของไทย ซึ่งมีการรวมตัวอยู่ในรูปของสมาคม หรือสภา มีความเกี่ยวข้องกับภาครัฐอยู่น้อยในระดับนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายในการที่จะเข้าไปร่วมกำหนดนโยบายในระดับต่างๆ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 วรรค 2 ที่กำหนดให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค แต่บทบาทขององค์กรเอกชนยังไม่เด่นชัดในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะเหตุที่การรวมตัวขององค์กรเอกชนหรือผู้บริโภคมิได้เกิดขึ้นและมีพลังพอที่จะเห็นเป็นรูปธรรม

ดังนั้นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่างบัญญัติไว้อย่างคับแคบและมีข้อจำกัดในเรื่องของการใช้อำนาจในการกำหนดค่าเสียหายในกรณีที่ถูกกฎหมายมิได้รับรองจึงทำให้

ผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายอย่างคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ศาล หรือผู้บริโภค ไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจยังมีข้อบกพร่องบางประการ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายดังต่อไปนี้

5.2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 420 โดยเพิ่มเติมคำว่าจิตใจ เป็น “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี จิตใจก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” เนื่องจากศาลไทยยังมีได้ยอมรับค่าเสียหายทางจิตใจ โดยอ้างเหตุผลที่ว่า ไม่มีกฎหมายให้เรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้ ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2816/2528 ซึ่งศาลฎีกาเห็นว่าการที่ทราบข่าวทางโทรเลขว่าบุตรสาวถึงแก่กรรมนั้น ความเศร้าโศกเสียใจของโจทก์เป็นเพียงอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทราบข่าวร้ายแต่ไม่ใช่ความเสียหายตามกฎหมาย ไม่มีบทกฎหมายใดที่บัญญัติให้สิทธิโจทก์เรียกค่าเสียหายในเรื่องนี้ได้ ทั้งที่เป็นความเสียหายที่มีอยู่จริงโดยพฤตินัย และการแพทย์ก็ให้ความสำคัญทางจิตใจจะต้องควบคู่กับร่างกาย โดยวิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่า ความตระหนัก ตกใจ เสียขวัญ ทำให้อารมณ์แปรปรวนได้ และเป็นสาเหตุแห่งความเจ็บป่วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเสียหายที่ไม่ไกลเกินกว่าเหตุที่ผู้บริโภคควรได้รับการคุ้มครอง

2) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 443 วรรคแรก ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้โดยเฉพาะในกรณีที่ละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย จึงควรกำหนดถึงค่าเสียหายทางจิตใจไว้เพื่อชดเชยให้แก่สามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของผู้ตาย

3) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 446 วรรคแรกซึ่งเป็นบทบัญญัติในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินในกรณีที่ทำให้เสียหายแก่ร่างกาย อนามัย หรือเสรีภาพ โดยให้รวมถึงกรณีทำให้ถึงแก่ความตายด้วย เพื่อขยายสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนไปยังสามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานในกรณีที่ผู้เสียหายตายไปก่อน

5.2.2 พระราชบัญญัติ

1) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคหรือผู้แทนให้ความเห็นในการตรากฎหมายให้สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61 วรรค 2 โดยควรบัญญัติในเรื่องคุณลักษณะขององค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งสามารถมีผู้แทนทำหน้าที่ให้ความเห็นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 61 ไว้ เช่น ต้องมีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีนโยบายเพื่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวม ตรวจสอบการดำเนินงานได้ทั้งการบริหารและการเงิน และมีผู้แทนซึ่งมีความสามารถในเรื่องที่จะให้ความเห็น เป็นต้น ส่วนการทำหน้าที่การให้ความเห็น ก็ควรบัญญัติให้องค์การอิสระซึ่งมีคุณลักษณะสามารถเป็นผู้แทนทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคต้องมีโอกาสให้ความเห็นในการดังกล่าวได้ โดยให้ทุกหน่วยงานของรัฐขอความเห็นจากผู้แทนองค์การอิสระดังกล่าวทุกครั้งที่จะมีการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ หรือทุกครั้งที่จะกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค และให้องค์การอิสระดังกล่าวคัดค้านได้แย้งได้เมื่อหน่วยงานมิได้ให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นก่อนดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

2) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ในคำนิยามคำว่า “สินค้า” ให้รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ด้วยเพื่อให้ผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายทางจิตใจอันเกิดจากอสังหาริมทรัพย์สามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจตามพระราชบัญญัตินี้ได้

3) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (1) ในเรื่องขอบเขตของค่าเสียหายทางจิตใจ กล่าวคือในกรณีที่มีการกระทำละเมิดต่อร่างกายหรืออนามัย โดยกฎหมายควรกำหนดกรอบของค่าเสียหายทางจิตใจไว้ว่า ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางจิตใจได้ไม่ควรเกิน 2 เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง ส่วนกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย กฎหมายควรจำกัดค่าเสียหายทางจิตใจที่ต้องชดใช้ให้แก่สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยซึ่งถึงแก่ความตายไปก่อน โดยกำหนดไว้ว่าไม่ควรเกินจำนวน 1 เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง เพราะสามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานไม่ใช่เป็นผู้ได้รับอันตรายโดยตรงจากการกระทำละเมิดของผู้ประกอบการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้บังคับกฎหมาย

4) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ในบทนิยามมาตรา 3 โดยให้ความหมายครอบคลุมถึงความเสียหายทางจิตใจ เพื่อให้เกิด

ความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

5) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 40 ให้ครอบคลุมถึงความเสียหายทางจิตใจ เพื่อศาลจะได้มีอำนาจในการแก้ไขคำพิพากษาในการกำหนดค่าเสียหายทางจิตใจ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นภายหลังมีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการแก้ไขกฎหมายของผู้บริโภค

กฎหมาย	เรื่อง	ควรมีการแก้ไขดังนี้
1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	1) ความรับผิดทางละเมิด มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดต่อกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”	1) บัญญัติให้ครอบคลุมถึงความรับผิดต่อความเสียหายทางจิตใจ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี จิตใจก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”
	2) ค่าสินไหมทดแทนในกรณีละเมิดเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย มาตรา 443 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงแก่ความตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพรวมทั้ง ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นๆ อีกด้วย”	2) บัญญัติรับรองถึงค่าเสียหายทางจิตใจ มาตรา 443 วรรคแรกบัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงแก่ความตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพ ค่าเสียหายทางจิตใจรวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นๆ อีกด้วย”

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

กฎหมาย	เรื่อง	ควรมีการแก้ไขดังนี้
	<p>3) ค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน</p> <p>มาตรา 446 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย หรืออนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้...”</p>	<p>3) บัญญัติให้รวมถึงกรณีทำให้เสียหายถึงแก่ชีวิต</p> <p>มาตรา 446 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย หรืออนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้...”</p>
<p>2) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522</p>	<p>1) การมีส่วนร่วมของผู้บริโภค</p> <p>ไม่มีบทบัญญัติรับรองถึงการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ และการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค</p>	<p>1) บัญญัติรับรองถึงการมีส่วนร่วมของผู้บริโภค</p> <p>โดยควรบัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับคุณลักษณะและการทำหน้าที่ให้ความเห็นขององค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งสามารถมีผู้แทนทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ และการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

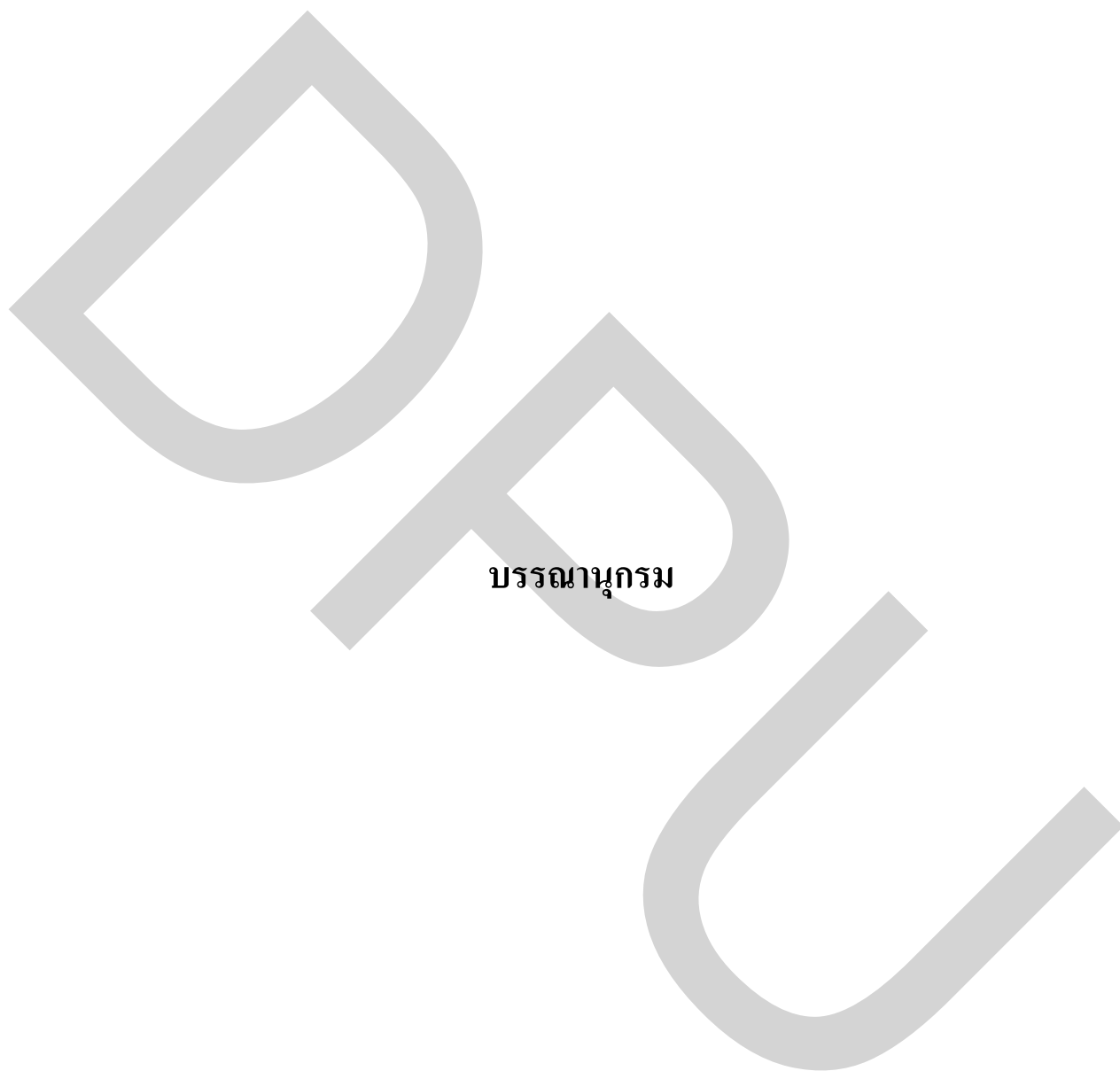
กฎหมาย	เรื่อง	ควรมีการแก้ไขดังนี้
<p>3) พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551</p>	<p>1) บทนิยาม มาตรา 4 บัญญัติว่า “ในพระราชบัญญัตินี้ “สินค้า” หมายความว่า สั​ง​ห​าร​ิ​ม​ท​ร​พ​ย์​ทุ​ก​ข​น​ิ​ด​ที่​ผล​ิ​ต​ห​ร​ือ​น​ำ​เ​น​า​้​เพ​็​อ​ข​า​ย​ ร​ว​ม​ท​้​ง​ผล​ิ​ต​ผล​เก​ย​ต​ร​ก​ร​ร​ม​ และ​ให้​ห​า​ม​ย​ค​ว​า​ม​ร​ว​ม​ถึ​ง​ก​ร​ะ​แ​ส​ไฟ​ฟ้​า​ ย​ก​เว​น​สิ​น​ค้​า​ต​า​ม​ที่​ก้​า​ห​น​ด​ใน​ก​ฎ​ก​ร​ะ​ท​ว​ง”</p>	<p>1) บัญญัติคำว่า “สินค้า” ให้มีความหมายรวมถึงสัง​ห​าร​ิ​ม​ท​ร​พ​ย์​ม​า​ต​ร​า​ 4 บ​ัญ​ย​ู​ติ​ว​่า “ใน​พ​ร​ะ​ร​า​ช​บ​ัญ​ย​ู​ติ​น​ี้ “สิ​น​ค้​า” ห​า​ม​ย​ค​ว​า​ม​ว​่า​อ​ส​ั​ง​ห​าร​ิ​ม​ท​ร​พ​ย์​ห​ร​ือ​ส​ั​ง​ห​าร​ิ​ม​ท​ร​พ​ย์​ทุ​ก​ข​น​ิ​ด​ที่​ผล​ิ​ต​ห​ร​ือ​น​ำ​เ​น​า​้​เพ​็​อ​ข​า​ย​ ร​ว​ม​ท​้​ง​ผล​ิ​ต​ผล​เก​ย​ต​ร​ก​ร​ร​ม​ และ​ให้​ห​า​ม​ย​ค​ว​a​ม​ร​ว​ม​ถึ​ง​ก​ร​ะ​แ​ส​ไฟ​ฟ้​a​ ย​ก​เว​น​สิ​น​ค้​a​ต​a​ม​ที่​ก้​a​ห​n​d​ใน​ก​ฎ​ก​ร​ะ​ท​w​ง”</p>
	<p>2) ขอบเขตของค่าเสียหาย ไม่มีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของค่าเสียหายทางจิตใจให้ชัดเจน ซึ่งมาตรา 11 (1) บัญญัติไว้ว่า “นอกจากค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย (1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหายและหากผู้เสียหายถึงแก่ความตายสามี ภริยา บุพการี หรือ</p>	<p>2) ควรมีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของค่าเสียหายทางจิตใจ มาตรา 11 (1) บัญญัติไว้ว่า “นอกจากค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย (1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหาย ซึ่งศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหาย</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

กฎหมาย	เรื่อง	ควรมีการแก้ไขดังนี้
	ผู้สืบสันดานของบุคคลนั้น ชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับ ความเสียหายต่อจิตใจ...”	ที่แท้จริง และหากผู้เสียหายถึงแก่ ความตายสามี ภริยา บุพการี หรือ ผู้สืบสันดานของบุคคลนั้น ชอบที่จะได้รับค่าเสียหายไม่เกิน หนึ่งเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง สำหรับความเสียหายต่อจิตใจ...”
4) พระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	1) บทนิยาม บทนิยามในมาตรา 3 มิได้บัญญัติ ให้ความหมายรับรองถึง ความเสียหายทางจิตใจ	1) บัญญัติคำนิยามความหมาย ให้รับรองถึงความเสียหายทาง จิตใจ มาตรา 3 บัญญัติว่า “ในพระราช บัญญัตินี้ “ความเสียหายต่อจิตใจ” หมายความว่า ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ความ โศกเศร้า เสียใจ ความอับอาย หรือ ความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่น ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน”
	2) อำนาจของศาลในการแก้ไข คำพิพากษาเพื่อกำหนด ค่าเสียหายในกรณีที่มีความเสียหาย เกิดเพิ่มขึ้นภายหลังมีคำพิพากษา หรือคำสั่ง มิได้ให้อำนาจศาลในการกำหนด ค่าเสียหายทางจิตใจในกรณีที่ ความเสียหายเกิดเพิ่มขึ้นภายหลัง มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งมาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ความ	2) บัญญัติให้อำนาจศาลในการ กำหนดค่าเสียหายทางจิตใจใน กรณีที่ความเสียหายเกิดเพิ่มขึ้น ภายหลังมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง มาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ และในเวลา ที่พิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะ หยั่งรู้ได้แน่ความเสียหายนั้น มีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

กฎหมาย	เรื่อง	ควรมีการแก้ไขดังนี้
	<p>เสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ อนามัย และในเวลาพิพากษาคดี เป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่า ความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือ คำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะ แก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น...”</p>	<p>ในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่า ยังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไข คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น...”</p>

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เจียมชัย ชุตินวงศ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- จิตติ ดิงศภัทย์. (2523). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2539). กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์. (2551). วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคลักษณะพิเศษและข้อสังเกตที่สำคัญ. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2539). กฎหมายว่าด้วยสัญญา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรวัฒน์ จันทร์สมบูรณ์. (2552). คำอธิบายและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: ยูเนียนอุลตราไวโอเล็ต.
- _____. (2553). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2. กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2547). ภาพรวมของรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- เพ็ง เพ็งนิตติ. (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: ศรีบรรจุกัมภ์ สเตชันนารี.
- _____. (2548). คำอธิบาย (ฉบับย่อ) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ละเมิด และพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่. กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์.
- ไพจิตร ปุญญพันธ์. (2546). กฎหมายเปรียบเทียบไทยกับประมวลกฎหมายนานาประเทศ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ร.แสงกาต์. (2526). ประวัติกฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) คำสอนชั้นปริญญาโท พุทธศักราช 2478. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

วินัย หนูโท. (2551). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ทฤษฎี: ปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สุตราพิศาล.

ศนันท์กรณ โสคติพันธ์. (2553). คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ศักดิ์ สอนงชาติ. (2544). คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ละเมิดและความรับผิดทางละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

สุขุม ศุภนิติย์. (2540). คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2544). คำอธิบายกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2544). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

_____. (2544). องค์การเอกชนเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2548). สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

เสนีย์ ปราโมช. (2505). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้เล่ม 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2534). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

โสภณ รัตนากร. (2545). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

_____. (2547). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

อนันต์ จันทโรภากร. (2545). กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทความ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย, 17, 1. หน้า 148.

คัมภีร์ แก้วเจริญ. (2526, กุมภาพันธ์). “ค่าเสียหายในคดีละเมิด.” วารสารกฎหมาย, 7, 3. หน้า 31-39.

จิตติ ดิงศภัทย์ และ รongพล เจริญพันธ์. (2520). “ทัศนจากคำพิพากษาฎีกา.” วารสารนิติศาสตร์, 9, 3. หน้า 192-200.

- ใจเค็ด พรไชยา. (2548, มิถุนายน). “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีกับงานดำเนินคดี.”
บทบัญญัติ, 61, 2. หน้า 100.
- พิศวาส สุคนธ์พันธุ์. (2524). “ความเสียหายทางจิตใจตามกฎหมายระบบคอมมอนลอว์.”
วารสารนิติศาสตร์, 12, 2. หน้า 166-177
- เมธี ศรีอนุสรณ์. (2549, กุมภาพันธ์). “ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายโดยไม่ต้องฟ้อง?.” สัมภาษณ์พิเศษ
 ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา. **วารสารข่าวกฎหมายใหม่, 3,**
68. หน้า 4-11.

วิทยานิพนธ์

- ณัฐวดี วรรณวานิช. (2538). การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเนื่องจากการกระทำละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรัชญา บัณฑิตอารมภ์. (2550). ปัญหาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
 คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา และการดำเนินคดี
 แบบกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:
 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มณฑนา พรรณพวงพันธุ์. (2550). ปัญหาการฟ้องคดีให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบผู้บริโภค.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
 ธุรกิจบัณฑิต.
- มนชัย ธาดาอำนวยการ. (2545). กฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์: รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับ
 ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชชีรา ตปนิยพันธ์. (2552). มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับอันตรายจากสินค้า: ศึกษากรณี
 การเรียกร้องค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิลาสินี อัครวิบูลย์. (2550). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจขายตรง:
 ศึกษากรณีอันมีลักษณะเป็นแชร์ลูกโซ่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- สมชาย อติกรจุฑาศิริ. (2542). **ปัญหาในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สินีกันต์ สิทธิเวทีศเดช. (2549). **คำวินิจฉัยใหม่ทดแทนกรณีละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สายสุดา นิงสานนท์. (2525). **ความรับผิดชอบเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายงานการวิจัย

- พินิจ ทิพย์มณี. (2551). **ทบทวนปรับปรุงกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ศึกษาเฉพาะกฎหมายลักษณะละเมิด.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มานิตย์ วงศ์เสรี วรรณชัย บุญบำรุง และ คณะ. (2544). **ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้า (Product Liability).** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

กฎหมาย

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551
 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522
 พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498
 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- De Becker. (1921). **The Principles and Practice of the Civil Code of Japan** (volume 1).
London: Butter Worth & Co., Bell Yard, Temple Bar.
- Edward j. Kionka. (1999). **Torts in a nutshell**. United States of America: West Group.
- Merk Lunney and Ken Oliphant. (2000). **Tort Law Text and Materials**. New York:
United States: Oxford University Press.
- Willian L. Prosser. (1971). **Handbook of the Law of Torts**. (4th ed.). St Paul Minn:
West Publishing Co.
- _____. (1979). **Law of torts** (4th ed.). St. Paul, Minnesota: West Publishing.

ELECTRONIC SOURCES

- Jury. (2006). UNITED STATES: Merck negligent. Retrieved July 11, 2006, from
[http:// money.com. com/2550/08/19/news/fortune 500/vixx/-43k](http://money.com.com/2550/08/19/news/fortune%20500/vixx/-43k).
- The Law Commission. (2006). ENGLAND: Item 2 of the sixth Program of Law Reform: Damages.
Retrieved June 9, 2006, from
[http:// www. Lawcom. Gov. uk/ docs/ lc 247 pdf. .](http://www.Lawcom.Gov.uk/docs/lc%20247.pdf)
- The Law Reform Commission. (2006). ENGLAND: LRC60-2000.Consultion paper on Aggravated,
Exemplary and Restitutionry Damages. Retrieved June 8, 2006, from
[http://www.Lawrefrom.Ie/publication/data/ Irc97/Irc/Irc _97. html](http://www.Lawrefrom.Ie/publication/data/Irc97/Irc/Irc_97.html).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาววาสนี แสงแก้ว

วัน เดือน ปี เกิด

17 สิงหาคม 2528

วุฒิการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปีการศึกษา 2547-2550ประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 29
สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ
พุทธศักราช 2550

เนติบัณฑิต สมัย 62 ปีการศึกษา 2552